

Front Cover

Back Cover

Front Cover

Nga Mahi A Te Hui O Te Hahi Maori O Nga Takiwa O Waitemata Me Waikato I Te Pihopatanga O Akarana, I Huihui Ki Hopuhopu. I A Pepuere 6, 7, 1873. Akarana: William Atkin, Church and General Printer, High Street. 1873.

Nga Tangata O Te Hui Tuarua.

Ko te Pihopa o Akarana te Tumuaki.

Nga Minita.

- Rev. B. Y. Ahiwera.
- Rev. Heta Tarawhiti.
- Rev. G. Manihera.
- Rev. H. te Moanaroa.
- Rev. W. Turipona.

Ko nga tangata enei i whakao mai ki o ratou ingoa—Nga Minita, ko Rev. B. Y. Ahiwera, H. Tarawhiti, H. Manihera, H. te Moanaroa, W. Turipona, me te akerikona Wiremu o Waiapo (he mea karanga tenei). Nga Reimana, ko H. Ngahiwi, E. Ngara, P. Matewha, Te Hakiriwhi, P. Whanatangi, M. Ngatipare, Te Wirihana Te Ao-te-rangi, H. Ngatai, Te Waaka te Koi, M. te Poono, N. Poutotara. Na te Pihopa te korero i te timatanga, koia tenei:—He ngahau tonu ki a au kia huihui tahi tatou ki konei ki Hopuhopu ki te wahi i whakaritea i mua hei turanga mo te kura. He tohu pai hoki tenei kia huihui tatou i raro i te taumarumarutanga o te whare o te Ahiwera, o tetahi o nga hoa tawhito, hoa pumau o nga Maori o Waikato. Kaore ano kia matoke noa tona aroha ki ana akonga o mua. Mana pea e kohikohi inaianei, i nga ra ka maha nei, te taro i mak# ra e ia ki runga ki te wai i a ia e noho ana ki konei. Tana hoa mahi ko tana akonga o mua, ara, ko Heta Tarawhiti kua mau tonu nei ki tona turanga, a e mohiotia ana te tika o tana haere i runga i te mea i akona ai ia i mua. Tenei ano tetahi minita Maori o Waikato ko Hohua te Moanaroa. He tangata pono ano i roto i nga raruraru i pa ra ki Waikato i nga tau kotahi tekau nei. He whakaaro tenei naku kia Pirititia ia i te Haterei e haere ake nei He tokoouou rawa o tatou minita mo enei takiwa nui e haererea nei e ratou. Na kei nga tangata karakia te Whakaaro kia kohikohia tonutia he moni ana ka tae ake ratou hei utu i nga mea i pau i runga i to ratou haere. Ma te iwi ano hoki e haha, e whakaatu mai ki a au etahi taitamariki pai kia akona hei minita mo te Hahi.

Ka nui taku koa ki nga tangata o Tamahere e hanga nei i tetahi whare kura i to ratou kainga. He tino mahi nui tenei ma nga minita, ara, he rapu ritenga e akona ai nga tamariki ki nga ritenga o te Karaiti. Na e hiahia ana au kia to he kura ki te Akau, a kia hono tonu hoki te tiro tiro e te Minita. He nui nga whenua kura i konei, na he patai tenei naku, ko ahau hoki tetahi o nga kai tiaki, me pewhea ra tetahi ritenga e whiwhi ai tatou ki etahi moni reti e rite ai te whakaaro o nga kai tuku mai.

Kauaka e kaiponuhia to tatou whakaaro ki nga tangata Maori e noho mai nei i waho i o tatou rohe; engari me kukume mai ano ki te mohiotanga ki a te Karaiti ki te Heparu Pai. Ahakoa he take riri ano ta ratou ki te Kawanatanga kei mea ratou he rite tahi te Kawanatanga me te Hahi o te Karaiti. Kahore e uru te Hahi ki roto ki te Kawanatanga. Ma nga minita Maori tenei e whakapuaki ki te iwi. Ka hari pea te Hui nei mo te whare karakia i taia nei e ahau te kawa i te kainga o te Moananui i te Tawa, i Ohinemuri. Ka nui toku hiahia kia hono tonu ano te tono mai o nga tangata o enei takiwa ki peratia ano etahi atu whare hou mo ratou.

Ko taku inoi tenei ki te Atua kia manaakitia nga mahi o tenei Hui, i a tatou e runanga nei i runga o te wairua o ie Karaiti, e whakatakoto nei i nga mea pai e neke ake ai te mahi a te Hahi i nga takiwa o Waikato, o Waitemata, hei whakakororia mo te Atua.

Ko nga ritenga enei i whakatakotoria i reira:

I,—WHARE KARAKIA.

Ko nga tangata karakia, kia kaha ratou ki te whakahauhia kia whakaturia he whare karakia i nga wahi katoa o tenei Hui o te Hahi.

II.—KURA.

Ko nga wahi katoa o tenei Takiwa e hiahia ana kia tu he kura ki reira; ma nga matua tetahi wahi e whakaaro; ki te pai hoki ratou kia uru mai te Kawanatanga, e pai ana. Otia ki te tu he kura ki tetahi wahi ma nga tangata o te Hahi te whakaaro kia whakaakona nga tamariki ki nga tikanga o te Rongo-pai.

III.—WHENUA KURA.

He Whenua enei kua tukua atu i mua ki te Hahi hei whakatupu Kura mo nga tamariki Maori i roto i tenei Takiwa; ara—ko Kohanga, 750 eka; ko Pepepe, 133 eka; ko Hopuhopu, 1385 eka; ko Puniu, 870 eka.

Na e hiahia ana tenei Hui ki whakaaturia mai e nga Kai tiaki o aua whenua te maha o nga moni e puta mai ana i reira i roto i te tau.

Ko te kupu tenei a nga kai tiaki:—Kahore he moni e puta mai ana i reira i roto i te tau.

Ki te whakaaro hoki a tenei Hui he mea pai kia whakaurua atu he tangata Maori, hei hoa mo nga kai tiaki Pakeha. Ma te Pihopa tenei e whakapuaki ki te Hinota Nui.

IV.—MONI E KOHIKOHIA ANA.

Ka whiwhi nga kai kohikohi moni i etahi moni mo nga mahi a te Hahi, na, me kawe ki nga kai tiaki e whakaritea ana e te Hahi o aua takiwa, a ma ratou e mau atu ki te P#ke o te Poutapeta takoto ai, kia oti rano te mea i kohikohia ai aua moni.

V.—MANGAI MAORI MO TE HINOTA.

Ki te whakaaro a tenei Hui he mea pai kia uru etahi o te Hahi Maori ki te Hinota o te Pihopatanga.

Kua apitia mai te ture mo te whiriwhiringa Mangai kei p. 10.

VI.—WHAKAATURANGA PAIPERA.

He mate nui tenei no te Hahi Maori, ara, te kore Paipera i apitia nei nga kupu ki te whika whakaatu i nga rarangi o etahi atu wahi o te Karaipiture. Na, me ta ke aua whika whakaatu ki te reo Maori; me kohikohi hoki he moni mo taua tainga.

VII.—MAHI MIHINARE.

Kia kohikohi tonu i nga tau katoa, i roto i nga whare karakia, mo te kawe i te Rongopai ki nga iwi kuware; hei te Ratapu tuatahi i muri i te whakaaturanga.

VIII.—PANUITANGA I NGA RITENGA NEI.

Me whakaatu enei korero ki te iwi e nga Mangai nei, e nga kai whakaako hoki, me panui.

IX.—TE KAINGA ME TE RA MO NGA HUI.

Ki Kohanga te Hai o te Hahi o Waikato i te tau 1874, hei te 4 o Pepuere.

To te Hahi o Waitemata me ona takiwa ki Hauraki, hei te 25 o Pepuere 1874.

X.—NGA PARIHA O WAIKATO.

Ko Taupiri, Whangape ki Kohekohe, Waipa, Tamahere, Kohanga, Manuka, Kawa, Rangikahu.

XI.—NGA ROHE O NGA TAKIWA O NGA HUI.

- O Waikato—ko te Akerikonatanga o Waikato, ko Manuka, ko te Akau.
- O Waitemata—ko Omaha, ko Kaipara ki Waitakere, ko Waihou me te tai rawhiti, ara ko Hauraki katoa. Kua wehea nga Hui kia rua.

Tapiri.

1872: Nga tamariki i iriiria 70, Kaumatua i iriiria 2, Tangata kai Hapa 61, Minita 5, Monita 44, Nga tangata i tauia i nga karakiatanga 1102, no Waikato me nga takiwa o Waitemata enei, me Whangarei.

Kua Whakapumautia Enei.

I.—NGA HUARAHĪ MO NGA MAHINGA A TE HUI,

- Kia anga atu nga korero ki te tumuaki.
- Kia haere tonu te korero i runga i te kupu i kokiritia mai.
- Kia kotahi te korerotanga a te tangata i runga i taua huara hi korero, engari ma te kai kokiri mai kia rua.
- Me tuhituhi ki te pukapuka nga tikanga katoa e whak atakotoria ana e te Hui.
- Nga kupu kua takoto me ta ki te perehi.
- Me whakarite he kai-tuhituhi, he kai-tiaki ano hold mo nga moni a te Hui.
- Ka kokiritia mai e te tangata tetahi kupu, me matua whakapuaki e ia, tuhituhi rawa, panui rawa i tetahi wa i mua ake.

II.—NGA OHAOHATANGA.

Kia whakaturia he tikanga kohikohi moni i nga Ratapu tuatahi o te Marama i roto i nga whare karakia o tenei takiwa, i te mea kahore ano kia tu noa te kohikohi i nga wiki katoa.

III.—MARENA.

Ma te Minita e titiro tetahi monita o te kainga, tetahi tangata e paingia ana e te Hahi o tona wahi, na, ka whakaaturia ki te Pihopa hei kai karakia i te marenatanga tangata i nga wahi kahore nei he Minita.

IV.—TANGATA HEI MINITA.

Me ki atu ki nga kai-whakaako o Tipene kia kaua he tangata e tukua atu ki te kura ki reira kia whakaakona hei Minita, kia whakaaetia ra ano e nga tangata o tona wahi he tangata tika ia mo te pera.

V.—MONI TAPIRI.

He pukapuka tenei na te Para (Rev. R. Burrows) mo nga moni ka apitia mo nga Minita Maori ki nga tahua e kohikohia ana e te Komiti Minihare:—ara—He whenua to te Komiti i te wahi o te iwi e kohikohi moni ana hei whangai Minita, ka tutuki taua kohikohinga ki te rua rau pauna (£200) ka tukua mai e te Komiti i roto i nga moni reti o taua whenua, £25 i te tau hei apiti mo te hua o te moni i kohikohia.

VI.—HAURAKI.

Me tahuri te iwi o Hauraki ki te kohikohi moni mo tetahi Minita Maori mo ratou; ko nga tangata enei hei Komiti kohikohi moni mo taua Minita, ara, ko Parata te Mapu, ko Matiu te Pono, ko te Moananui Tanumeha, ko Hamuera Hororiri, ko Reupene te Kaho, ko Mohi Mangakahia, me te Minita ano o Hauraki.

He kupu tenei na te Pihopa ki nga tangata e kohikohi ana i nga moni pena. Na, £80 ta ratou i kohikohi ai, £20 ka apitia e ia ki runga. A £160 a ratou i kohikohi ai, £40 ka homai e ia.

Ko H. te Manihera, ko Hohepa Paraone, ko Nikorima Poutotara nga kai tiaki o aua moni.

VII.—NGA PARIHA O WAITEMATA.

- Ko Mahurangi, ko Waitakere ki te kongutuawa o Kaipara, ko Orakei, ko Waiheke, ko te Wairoa, ko Taupo, ko Hauraki, ko Ohinemuri, ko Manaia, ko Waiiau, ko Umangawha, ko Whangamata.
- Kia tokorua mangai ki te Hui mo te wahi kotahi.
- Ko Nowema te Marama whiriwhiringa Mangai.
- Kia kotahi te tau e tu ai te hunga i whakaritea hei Mangai.

VIII.—KOMITI.

Ko te ritenga tenei mo nga wahi ehara nei i te Pariha tuturu, engari e pai ana nga tangata o reira ki te

karakia, ki te kohikohi moni ano hoki mo te Minita; ara, me whakatu he Komiti ki reira. Ko nga mahi enei ma taua Komiti.

- He whakarite i tetahi whare mo nga karakiatanga.
  - He whakaatu i nga taima o te karakia.
  - He whakaatu ki te Minita i nga turoro, i nga tanumanga tupapaku, i nga iriiringa, i nga marenatanga, me era atu karakia o te Hahi.
  - He tiaki i nga ohaohatanga, he tuwha atu hoki ki nga rawakore, ki nga turoro. he hoatu mo te hanga whare karakia, mo te tahua Minita ranei.
  - Nga tautohenga katoa me whakaatu ki te Pihopa, a mana e pehi.
- Kia tokotoru nga tangata mo taua Komiti, ma te Minita tetahi, ma te whakaminenga etahi e whiriwhiri.

IX.

He kupu tenei na te Hui ki nga kaumata o te iwi, kia korero atu ratou ki te Kawanatanga kia kaua e tukua he whare hoko i te wai whakahaurangi, kia whakamutua hoki te mahi haurangi a te iwi.

Tenei ake hoki tetahi korero a te Pihopa ki te Hinota, i a Oketopa, 1872.

Hahi Maori. He nui te pai o aku korero mo te Hahi Maori. I a Pepuere i Hauraki au i te Hui o te Hahi o nga takiwa o Waikato, o Waitemata; tetahi korero i reira mo te kohikohi moni mo tetahi Minita Maori mo Hauraki. Na, kua nui nga moni ka whakarikonatia e ahau a Wiremu Turipona hei hoa mo Hori te Manihera; ko Hepetema 22 te ra. No Aperira ka tae au ki te Hui o te Waimate; na kiia ana i reira kia koha-kohia e nga Hahi o nga takiwa e wha he tahua Minita; na kua pai. Na he kupu tonono tenei naku kia koutou kia haere tahi tatou ki te whare karakia o Paora a te Paraire, kia whakarikonatia ai a W. Pomare. Ko te Waimate te kainga mona. Te kupu mo Waikato na te Ahiwera e mea ana e ahua tahuri mai ana nga tangata o reira ki te oranga mo te Wairua.

Tenei hoki etahi ritenga mo te Hahi Maori i whakaaetia i reira.

- Kia panuitia nga ingoa o nga kai tiaki whenua, moni hoki o te Hahi Maori; a kia tukua ano hoki he Maori hei hoa mo nga kai tiaki pakeha. Ko nga ingoa enei, Te Pihopa, Te Para, Col. Haultain, Major Heaphy, Mr Boardman.
- Kia whakaaturia mai nga moni mo nga Minita Maori e takoto nei, me nga hua e puta mai ana i runga i tetahi, i tetahi, o ana moni. Kei tua nei aua moni.

Ko te ture tenei o te Hinota nui mo te whiriwhiringa mangai ki nga Hinota o nga Pihopatanga.

- Nga tangata o te Hinota ko te Pihopa, ko nga minita, me tetahi Reimana o ia Pariha, o ia Pariha.
- Ma te Pihopa e whakarite nga rohe o nga Pariha i te mea kahore ano kia whakaritea e te Hinota.
- Nga tangata mana e whiriwhiri nga mangai ko nga tangata o te Hahi kua tae nei o ratou tau ki te 21, a kua oti ano nga ingoa te tuhituhi ki roto ki te pukapuka hei whakaatu he tangata ratou no te Hahi.
- Nga mangai me whiriwhiri i roto i nga tanga ta kai Hapa Tapu.
- Ko Hepetema te marama hei whiriwhiringa Reimana.
- Ma te Pihopa e whakarite tetahi tangata mo tenei mahi, hei tiroiro i te potitanga.
- Me panui e taua tangata te potitanga, kia neke ake i te 10 nga ra i mua ake kia tae rano ki te 30 nga ra e panuitia ai.
- Nga ingoa o nga Mangai me tuhituhi ki te pepa, a me hoatu e te tangata nana i whiriwhiri, i aua ra, ki te tangata i whakaritea e te Pihopa.
- Ma taua tangata e hoatu he pukapuka potitanga ki nga tangata e whiriwhiria ai te Mangai.
- Me whakahoki mai aua pukapuka ki a ia i te rai whakaritea e ia, a mana e panui te ingoa o te Mangai i tu, me whakaatu hoki ki te Pihopa.

Ko nga ritenga enei mo nga moni e riro mai ana i runga i te marena.

- Nga moni mo nga *Raihana* marena me tuku atu ki te kai tuhituhi o te Pihopatanga, ara, ki te "Registrar of the Diocese, Cathedral Library, Parnell, Auckland."
Kei taua kai tuhituhi ano nga Raihana; ma nga minita e tiki mai i a ia.
- Nga moni e riro mai i te marenatanga i runga i te Raihana me hoatu ki te. "Secretary of the Pension Fund, Cathedral Library, Parnell, Auckland."
- Ma te minita ake nga moni utu marena i neke ake i ta te Hui o Hahi i whakarite ai.
Te utu mo te Raihana, tekau hereni.
Mo te Marenatanga i runga i te Raihana, tekau hereni.
Mo te Marenatanga i runga i te karangaranga, e rima hereni.

Nga Tahua Minita 1872.

Nga Kohikohinga Ke.

Front Cover

Nga Mahi A Te Tu Aono O Nga Hui O Te Hahi Maroi O Te Pihopatanga O Akarana. I Huihui Ki Te Kura I Tipene Panera, Akarana I A Hanuere 4, 5, 1895. Akarana: I Perehitia E Henare Perete, Hoterani Tiriti. 1895.

Nga Mema O Te Tuaono O Nga Hui Nui O Te Pihopatanga O Akarana. Ko Te Pihopa O Akarana Te Upoko.

Atirikonatanga O Te Waimate.

Nga Mangai Reimana.

Atirikonatanga O Waitemata.

Atirikonatanga O Waikato.

I MINE te tuaono o nga Hui Nui o te Hahi Maori o te Pihopatanga o Akarana ki te wharekura i Tipene. Panera, Akarana, i te Paraire Hanuere 4, 1895. Ko te karakia whakapure i te Wharekarakia a te Pihopa. Ko te Ohaohatanga, £1 16s. 6d., i tukua mo te perehitanga o nga mahi o te Hui. Muri iho, ka noho te Hui ki Tipene, a ka oti te karangaranga nga ingoa o nga mema, me te inoi, ka kiia e te Upoko he Hui e rite ana ki ta te ture i whakatakoto ai. Ka tu a te Pihopa ki te korero, a koia na tana whaikorero:

Ka nai taku manawareka mo te tokomaha o nga minita maori me nga reimana ka tae mai ki tenei wahi tawhiti, i nga kaainga maha ki tenei Hui a te Hahi Maori o te Pihopatanga. I noho atu to tatou minita kaumatua a Rev. Hohepa Matiu, he pehanga na te koroheketanga. He tamariki nana etahi o a tatou minita Maori. Ko tetahi atu o nga minita kaumatua, ko Rev. Hohua Moanaroa, i araia e te mate te tae mai ai. He mea whakapouri te nohonga atu o nga minita ia ratou e noho ana tona kotahi, tona kotahi, ki tona pariha, ki tona pariha, a ekore e kitekite i nga hoa minita. He oranga ngakau te taenga mai o Rev. Wiremu Turipona, ahakoa tana kopa. A te Ratapu e haere ake nei whakarikonatia ai tetahi hoa mona. Tetahi mea whakapouri, ko te ngaronga atu o etahi o nga mangai reimana. Kahore e tika kia waiho ma nga minita anake e whakatakoto tikanga ma te Hahi. Ahakoa ngaro atu etahi o nga reimana tawhito, tenei te koa ana te ngakau mo te urunga mai o nga mema o etahi takiwa hou—he takiwa ka tahi ka tuku mai i nga mema—Ko taku e matenui nei kia kaua rawa tetahi kaainga o te Pihopatanga, puta noa, puta noa, e hapa i te mema a ko ake nei. A tenei ake minenga o te Hui Topu, tera pea e tae mai he mema mo Waitara mo Parihaka hoki.

Tenei tatou te titiro matatau atu ana ki te mahi a o tatou hoa a Revs. Taimona Hapimana rawa ko Nikora Tautau i whakaritea nei e au kia haere ki Waikato. Ko te rua tenei o nga tau i mahi ai raua ki ena iwi i whakarere nei i te karakia i te wa o te whawhai. Ma raua e whakaatu kia koutou nga hua o ta raua mahi.

Tena pea etahi o koutou kua rongo kua puta he tikanga whakahau i nga Pihopa o te Porowini o Niu Tireni kia tahuri nga tangata o te Hahi ki te inoi, ki te kohikohi oranga hoki, mo nga karere o te Hahi ki te hunga e noho kuare ana ki te Rongopai. Na, aua iwi e noho nei i te pouritaaga, to tenei Pihopatanga, timata ki te Awamutu tae noa ki Parihaka—ko nga iwi mangumangu o Meranihia o Niu Kini. Ko ta matou e tumanako ai, mehemea ka rite tana tono a nga Pihopa, ka whai oranga mo etahi atu minita mo ena takiwa o ta tatou motu. Kahore he minita Maori o te Atirikonatanga o Taranaki. Ko Rev. F. T. Peka te kaitirotiro i nga Maori o tena takiwa, otira e huia ana tana mahi Maori ki te mahi pakeha. Ko taku e hiahia nei kia noho he minita Maori hei hoa mona.

Kua pahure te taima e titiro ai te Hahi Maori ki Ingarangi ki te oranga ma ratou. Ka mutu ta te Komiti tono Mihanare o te Hahi o Ingarangi te tuku nioni mai ki konei, me te tuku minita mai. E ahu ki ana te mahi o taua Komiti atawhai ki etahi atu o nga iwi o te ao kahore nei ano i whiwhi ki tena tino taonga. Kua kaumatua te Hahi

Maori inaianei, a ma koutou ano e rapu he oranga ma koutou a nga ra e haere ake nei. Kua rongu koutou i te haerenga o tetahi o a tatou Pihopa, ara, o Pihopa Tuati ki te kawe i te Rongopai ki nga Mahometana o Pahia; a ko taua Komiti ano hei whangai i a ia. I te minenga o te Hui o te Hahi Maori ki Ohaeawai i te tau 1894, i puta taku tono ki nga tangata whaiwhenua kia motuhia mai tetahi wahi o a ratou whenua mo te Hahi hei whakaranea i te oranga mo nga minita Maori. Na he tono ano tenei naku, me te mahara ake o toku ngakau, ka whakaritea mai e koutou, ka whai tikanga tena tono aku. Kotahi tekau ma rima nga minita Maori o tenei Pihopatanga, a ko a te Ratapu nei ka whakaminitatia tetahi atu. Ka tahi ka pena te tokomaha o a tatou minita.

Ko a Hanuere 31 noho ai te Hinota Nui o tenei Porowini ki Nerehana (Nelson). Ko reira whakaaria ai te tono a te Hinota o Akarana, he mea whakahau mai na te Hui o te Atirikonatanga o te Waimate, kia hanga mai he tikanga e uru ai nga Mangai reimana Maori ki nga Hinota Pihopatanga, me te Hinota Nui. Ki mua mai o taua minenga o te Hinota Nui ka whakamotuhia he Pihopa mo Waiapu ki Nepia me tetahi mo Weringitana ki Poneke. E whaitikanga nga tangata katoa o te Hahi, ahakoa pakeha, Maori ranei, ki ena Pihopa tokorua, na kona i tika ai kia puta ngatahi a tatou inoi ki te Atua kia tukua iho Tona manaakitanga ki a raua. Tena hoki, me puta tahi a tatou inoi mo ta tatou hoa ka whakarikonatia a te Ratapu nei, kia riro mai i a ia te ngakau whakaiti, kia ata matau ai ia ki taua kahakore, a ma reira ka anga tana rapu i te kaha mona i te Putake o te Kaha, kia pono ai tana mahi i te mahi ka karangatia nei ia.

Kia tau te manaakitanga a te Atua ki runga ki nga mema o tenei Hui kia whaitikanga ai tenei mahi a te Hahi, kia hira ai te kororia o te Atua.

Whakaaria e Atirikona Karaka, tautokona e Rev. W. Hoete Matete — E whakapai ana te Hui ki te whaikorero a te Upoko. a e tono ana kia perehitia ki te pukapuka o nga Mahi a te Hui.

Whakaetia ana.

Whakaaria e Rev. Wiki te Paa, tatokona e Rev. W. H. Matete—Ko Rev. Matiu Kapa hei kaituhituhi minita.

Whakaetia ana.

Whakaaria e Atirikona Karaka, tautokona e Rev. M. Kapa—Ko Hohepa Paraone hei kaituhituhi reimana.

Whakaetia ana.

He patai, Rev. W. H. Matete—Kei te pehea nga kakahu mo nga Kaikarakia i whakaetia e nga Hui o mua ake nei?—Whakahoki—Kei a ratou ano te tikanga mo ana kakahu.

He patai, Rev. Reihana Ngatote—E ahei ranei nga minita Maori te nehu i nga tupapaku pakeha me reo Maori te karakia? Whakahoki—Ae; erangi kia puta mai te tiwhikete whakaetanga a te Kawanatanga.

Whakaaria e Nikorima Poutotara, tautokona e Ranapia Mokena—He tono ki nga kaumatua ma ratou e whakahou te whare o te minita o Hauraki.

Whakaaria e Ekana Wharakura, tautokona e Rev. W. H. Matete—E tono ana tenei Hui ki nga Kaitiaki whenua o te Hahi kia whakahokia a Hopuhopu ki nga Maori.

Whakaetia ana.

Whakaaria e Anaru Ngawaka, tautokona e Nutana Taurere—Nga Hui a te Hahi a muri ake nei, kaua e whakatata mai ki nga taima horerei, i te he o te haere o nga tima.

Whakaetia ana.

He patai, Rev. M. Kapa—Kei te pehea te kupu a te Hinota Pihopatanga mo te tono a te Hui o te Hahi o te Atirikonatanga o te Waimate kia rapua mai he tikanga e uru ai nga Mangai reimana Maori ki nga Hinota Pihopatanga, me te Hinota Nui ano hoki? Whakahoki—Kua whakaae te Hinota Pihopatanga, a, ki taku mahara, ka whakaae ano te Hinota Nui.

Whakaaria e Rev. M. Kapa, tautokona e Nutana Taurere—Kia tukua mai e nga minita katoa nga ingoa o nga Kaikarakia kua mate, kua whakarere ranei i o ratou tunga, me te tuku mai hoki i nga riiwhi.

Whakaetia ana.

Whakaaria e Keepa Wharewhiti, tautokona e Paratene Kapa—He kupu ki nga Pihopatanga katoa o Aotearoa nei, kia kohia he moni hei oranga mo nga minita o Waikato.

Whakaaetia ana.

He pitihana na Meinata Arapeti me nga tangata o Parirauewha kia whakahokia nga moni tahua minita ma ratou e tiaki.

Kahore i whakaaetia.

Whakaaria e Rev. W. Turipona, tautokona e Rev. W. H. Matete—Ki Hauraki te Hui nui a te tau 1898.

Whakaaetia ana.

Whakaaria e Nutana Taurere, tautokona e Anaru Ngawaka—Kia whakaturia e nga minita he kura Karaipiture mo nga kaikarakia i nga Hatarei.

Whakaaetia ana.

Whakaaria e Paratene Kapa, tautokona e Keepa Wharewhiti—He tono tenei ki a te Pihopa kia kaua a Revs. Taimona Hapimana raua ko Nikora Tantau e noho nei i Waikato, e nekehia-keetia a pau noa nga tau e rima.

Whakaaetia ana.

Whakaaria e Rev. W. te Paa, tautokona e Rev. M. Kapa—He kupu whakahau tenei ki nga mangai reimana kia kaha ratou te tautoko i nga tikanga kohi moni e whakaritea ana e nga Hinota.

Whakaaetia ana.

Whakaaria e Rev. Hone T. Papahia, tautokona e Rev. N. Tautau—He kupu mihi tenei na te Hui ki a Atirikona W. L. Wiremu mo te matenga o tona hoa wahine. He whaea tupu hoki taua wahine ki nga tangata me a ratou wahine me nga tamariki o te Kareti i Kihipona. Ma te tumuaki e tuku atu taua mihi.

Whakaaetia ana.

Whakaaria e Rev. H. T. Papahia, tautokona e Rev. W. H. Matete—E hari ana tenei Hui mo Atirikona W. L. Wiremu ka meinga nei hei Pihopa mo Waiapu. E matau tonu ana hoki te Hui ekore ia e ngoikore ki te rapu tikanga e tupu ai te Hahi Maori.

Whakaaetia ana.

Whakaaria e Mehana Tuhoro, tautokona e Rev. N. Tautau—He tono tenei ki te Tumuaki kia whakaae ia ki tu he Hui mo te Atirikonatanga o Waikato, me mine ki Otorohanga a Aperira, 5, 1896.

Whakaaetia ana.

Whakaaria e Rev. Herewini Paerata, tautokona e K. Wharehiti—He mihi tenei na te Hui ki a Rev. Hohepa Matiu, o Kaitaia, mo te roa ona e takoto mate ana i te kaumatuatanga.

Whakaaetia ana.

Whakaaria e Rev. W. te Paa, tautokona e Rev. M. Kapa—He tono tenei ki nga Pariha katoa o te Pihopatanga, kia homai te rima hereni e ia Pariha, e ia Pariha, mo te perehitanga o nga Mahi o te Hui.

Whakaaetia ana.

Whakaaria e Rev. R. Ngatote, tautokona e Rev. M. Kapa—E whakapai ana tenei Hui ki a Mihi Wira mo te mau roa o tona aroha ki te Hahi Maori.

Whakaaetia ana.

Whakaaria e Rev. W. te Paa, tautokona e Rev. W. H. Matete—He kupu whakapai na tenei Hui mo te urunga mai o Ekana Wharakura ki tenei Hui.

Whakaetia ana.

Whakaaria e Rev. M. Kapa, tautokona e Mita te Tai—E whakapai ana tenei Hui ki a te Mete raua ko Mihi Mete mo te pai o ta raua atawhai i nga mema o tenei Hui.

Whakaetia ana.

Ko Waimamaku te Hui o te Hahi o te Atirikonatanga o te Waimate a Pepuere 1896. Me paanui ra waho atu te ra.

Ko Enei Nga Tikanga O Era Atu Hui E Mau Tonu Ana.

I. MO NGA KURA RATAPU MO NGA TAMARIKI.

He whakahau tenei ki nga wahi katoa o tenei Atirikonatanga mo nga Kura tamariki i nga Ratapu kia tu tonu.

II. KAUA NGA WHARE-KARAKIA E WAIHO HEI WHARE-KURA RA NOA.

Ki te whakaaro o tenei Hui, ekore e tika kia waiho nga Wharekarakia hei whare-kura i nga ra noa, engari me whakamotuhake mo te Karakia anake; a me whakatu ano nga whare-kura. Ehara tenei tikanga i te pei i nga tamariki i nga kura, erangi he mea kia motu k# te Wharekarakia, kia motu k# te whare-kura.

III. MO NGA MONI HAERERE A NGA MANGAI REIMANA.

Kia whakaaro nga tangata o nga Pariha ki o ratou Mangai Reimana, ki te whakaea i nga moni e pau ana i a ratou e haerere ana ki nga Hui. Ko aua moni me tango i roto i nga Kohikohi, me kohi ra waho ranei.

IV. MO NGA TURORO KIA WHAKAATURIA KI TE MINITA.

He kupu tenei ki nga tangata katoa o ia Pariha, o ia Pariha, mo nga turoro kia whakaaturia mai ki te minita; kia kaua e waiho kia takoto noa iho taea noatia to ratou matenga, ka korerotia ki te minita. He tino mea pouri tenei.

V. KIA HAERERE NGA MINITA KI TE TIROTIRO I NGA KURA.

Kia tae tonu nga minita ki nga kura tamariki i nga ra noa, ki te whakaako i nga tikanga o te Whakapono.

VI. KIA WHAKAMUTUA A TE MAHI MAORI KI RUNGA KI NGA TAMARIKI.

Kaua nga tikanga Maori ki runga i nga tamariki kohungahunga i mua i to ratou iriiringa, hei muri ka kawea mai kia iriiria. He tino mahi he tena; me mutu rawa taua tikanga Maori i roto i nga tangata Karaitiana.

VII. HE MAHI MA NGA HAHIWATENA.

Ma nga Hahiwatena o nga kainga e whakaatu ki te Minita ina tae atu, i nga tamariki mo te iriiri.

VIII. HE REHITA IRIIRIRINGA, MARENATANGA, TANUMANGA.

Kia tu nga tino Whare-karakia i nga Rehita iriiriringa, marenatanga, tanumanga.

IX. NGA WHENUA MO TE HAHĪ.

Kia hohoro te whakamotuhake i nga whenua mo te Hahi, karauna karaati rawa, ka tuku ai ki nga kaitiaki (trustees).

X. NGA KOHIKOHI O NGA WHARE-KARAKIA.

Kaua nga kohikohi o nga Whare-karakia e meinga hei hoko kai mo nga Hui o te Hahi, erangi me ra waho he kohikohi mo ena mea.

XI. KAI TITIRO MONI.

Ma te Minita me tetahi tangata k#, ehara nei i te Hahiwatena, e titiro nga pukapuka kohikohi, e tatau hoki i nga moni o nga Pariha.

XII. TIKANGA MO TE NEHU TUPAPAKU.

Kaua te Kaikarakia e pokanoa te nehu i te tupupaku i te mea e tata ana te minita. Kia wakaae ra ano ia, katahi te Kaikarakia ka nehu.

XIII. UTU MO TE IRIIRI.

Kaua te minita e tono utu mo te iriiri; erangi ki te hiahia nga matua kia homai noa mai he mea ma te minita, e pai ana kia tangohoa e ia.

XIV. NGA TIKANGA E WHAKATAKOTORIA ANA E TE HUI.

Kia whakamana rawatia nga tikanga e whakatokotoria ana e te Hui o te Hahi.

XV. NGA MEMA NOHO ATU.

Ki te noho atu tetahi mema o te Hui, kia tae rawa ki te Upoko he reta whakaatu i te take i noho atu ai.

XVI. NGA TOHUNGA MAORI.

Kia whakakorea rawatia to haere ki nga tohunga Maori.

XVII. NGA PIRE MONI

Kia marama rawa nga pire moni o nga Pariha ka ahei kia tangohia; ki te h# te pire ka whakahokia kia whakatikaia mai.

XVIII. RAWIRI MA NGA KAIKARAKIA.

Me tuku noa te Kawiri ma ngu Kaikarakia tuturu o nga Pariha, ma nga wharekarakia e hoatu.

XIX. KAUA TE HAHĪ MAORI E WEHEA.

Kia kaua rawa te Hahi Maori e wehea mai i te Hahi Matua, ara i te Hahi o Ingarangi.

XX. KIA TORU TAU E TU AI TE REIMANA.

Kia whakatuturutia nga tau e tu ai te mangai Reimana ka ahei ai kia pooti ano, hei te toru o nga tau

XXI. NGA TOENGA O NGA MONI O NGA PARIHA.

Kia whakaaro te Hahi Maori ki te whakatakoto i nga moni toenga a nga Pariha hei oranga mo ratou.

XXII. KAWĒ RONGOPAI

Kia kua e kahore he moni kawe i te Rongo Pai i nga pire moni o nga takiwa, ahakoa nui, iti ranei.

XXIII.HAHU TUPAPAKU.

Kaua rawa e hahua te tupapaku i tanumia ki nga wahi i whakatapua hei Parikarauna.

XXIV.PAPA ME TE WHAEA HEI MATUAATUA.

He mea tika hei Matuaatua te papa me te whaea, a ma raua e whiriwhiri he tokotoru mo raua.

XXV.KOHI KIRIHIMETE.

Me kohikohi nga pariha katoa o tenei Atirikonatanga i nga Kirihimete, ahakoa Ratapu, ra noa ranei, hei Tahua mo nga mahi o tenei Atirikonatanga.

XXVI.TE TIKANGA MO TE KORERO.

Te ruuri mo te korero a nga mema o te Hui:—Ko te Kaiwhakaari: kia *rua* tunga ki te korero; ko te Kaitautoko kia *rua* tunga—ko era atu mema kia *taki tahi*.

XXVII.MAHI TOHUNGA KIA PEHIA.

E whakaae ana nga mema katoa o tenei Hui, kia whai kupu, kia pehia nga mahi tohunga Maori e whakarururu nei i nga Maori.

XXVIII.KOHIKOHI MO TK PEREHITANGA I NGA MAHI.

Me Kohikohi nga Pariha Katoa i te *rima* hereni, ia tau, ia tau, hei utu i te perehitanga i nga Mahi o te Hui.

He tohutohu mo nga whenua e tukua ana mo te Hahi.

- Me matua ruri.
- Ka oti te ruri me tuku ki te Kooti whakawa whenua.
- Ra puta i te Kooti, me tuku ki nga Kaitaki (trustees). Kei nga kaituku te tikanga mo nga tangata ma ratou e tiaki, erangi kia uru te Pihopa, te Atirikona ranei ki roto i nga Kaitiaki.
- Ma te Pihopa e rapu tetahi wahi u te moni hei utu mo te ruritanga, me te whakawakanga o nga whenua e tukua ana mo te Hahi. Me whakarite ta te Pihopa moni ki to pai, ki te nui ranei o te whenua.

He inoi mo te Hui o te Hahi Maori.

E te Atua Kaha rawa, kua oti te whakakotahi e koe tau hunga whiriwhiri katoa hei tinana mo tau Tama mo matou Ariki mo Ihu Karaiti; ki te huihui hoki ou tangata ki tetahi wahi i runga i tou ingoa, ko reira ano koe; kia anga mai to whakaaro atawhai ki tenei wahi o te Hahi, manaakitia mai hoki matou, te Pihopa, me nga Minita, me nga Mangai o te iwi kua mine mai nei ki te rapu tikanga. Kia riro mai i a matou nga taonga maha a tou Wairua Tapu, ara, te mahara, te mohio, te kaha, te aroha, me te ata whakaaro; kia whai tonu ai matou i roto i a matou mahi katoa, ko koe kia whakakororiatia, ko te pai o to iwi kia kake, ko tou rangatiratanga kia whakanuia. Kei meatia tetahi mea e matou i runga i te tikanga totohe, i te whakapehapeha, i te matakua ranei i te tangata. Kei h# hoki a matou mahi i te whakaaro poka noa ake, i te hianga ranei a te tangata: engari, kia ata whakatakotoria nga tikanga katoa e tupu pai i to Hahi i roto i a matou; kia mahia ai e matou katoa nga mahi pai kua rite mai nei i a koe hei mahinga ma matou; kia whakakotahitia ai matou katoa i roto i te whakapono, i te aroha; ki rite tahi ai hoki o matou whakaaro, me o matou mangai, te whakakororia i a koe; ko Ihu Karaiti hoki to matou Ariki. Amine.

Nga Tangata, Nga Aha Noa O Te Hahi Maori O Te Pihopatanga O Akarana O Te Tau, 1894.

Ko Nga Minita, Me Nga Kaikarakia Ena o te

Hahi Maori o te Pihopatanga o Akarana, Hanuere 1, 1895.

Atirikonatanga o te Waimate.

Atirikonatanga o Waitemata.

**Atirikonatanga o Waikato. Takiwa o Taupiri:—Rev. Heta
Tarawhiti.**

Ko Nga Moni Ena i Kohikohia e te Hahi Maori ote Pihopatanga o Akarana i te Tau, 1894.

Haranui.

Herekino.

Kapehu.

Kapehu.

Kaikohe.

Kaitaia.

Kenana.

Kikikiri.

Kororareka.

Manaia.

Makfkau.

Maramatawhana.

Mataparu Hauraki.

Ohaeawai.

Paua.

Parapara.

Pakanae.

Parirauewha.

Pehiaweri.

Peria.

Rangiawhia.

Ripia.

Te Kao.

Riro Mai.

Te Pupuke.

Taita.

Touwai.

Riro Atu.

Waimamaku.

Waimate.

Wainui.

Waiparera.

Whangape.

He maha nga kaainga o etahi o nga Pariha e mangere ana ki te tuku mai i nga Pire moni, ia tau ia tau. Hore rawa he pire o te pariha o Ahipara a kotahi anake to te pariha o Kaitaia. Kei ia wai ranei te he; kei nga minita ranei, kei nga reimana ranei? He tikanga ngakaukore tena, a, e tau ana te whakama ki te Hani Maori katoa o te

Pihopatanga.

Me whaikanohi nga tangata ki te titiro i nga *Tikanga mou tanu* nama xxv. me xxviii.

Na Eruera Karaka. Atirikona.

Front Cover

Nga Mahi A TE HUI o te Hahi Maori O Te PIHOPATANGA O AKARANA I Huihui to te Atirikonatanga o te Waimate Ki te Pupuke, Whangaroa, I A Maehe 18, 19, 1897. Me To Te Atirikonatanga o Waikato Ki te Pourewa, Waipa, I A Aperira 27, 28, 1897. Turanga: NA TE WIREMU HAPATA I TA, KI TE RAU KAHIKATEA. 1897.

Nga Memao te Minenga Tuarima o te Hui Tuawaruo te Hahi Maori o te Atirikonatanga o te Waimate, i te Pihopatanga o Akarana. Ko te Paraimete o Niu Tireni te Upoko.

Kahore ena i tae ki te Hui.

He Tuhituhinga Nga Mahi a te Hui.

I mine TE HUI O TE HAHU MAORI O te Atirikonatanga o te Waimate ki te Wharekarakia i Te Pupuke, Whangaroa, i te Taite me te Paraire, Maehe 18, 19, 1897. I te 10 o te karaka te karakia whakapuare i te Hui. Te hunga i te karakia, e 80; nga tangata i tango i te Hapa Tapu, e 42. Ko te ohaoha, £2 7s. 5½d. i tukua mo te perehitanga i nga mahi a te Hui. Muri tata iho ka noho te Hui, a ka oti te karangaranga nga mema e te tumuaki, ka kiia e ia he Hui e rite ana ki ta te ture i whakatakoto ai. Ano ka mutu te inoi ka whaikorero te Atirikona.

Whai-Korero a te Tumuaiki:—

E hoa ma, e nga Minita, e nga Mangai reimana o te Atirikona-tanga o te Waimate, Tena koutou!

Kua riro to tatou Pihopa ki Ingarangi, na reira ahau i tu ai hei riwhi mona ki tenei minenga o to tatou Hui. Te take o tana haere, he Runanga na nga Pihopa o te ao katoa e piri ana ki to tatou Hahi. Tera pea e tae ki te 200 nga Pihopa o taua Hui. Toko rima nga Pi-hopu o Niu Tireni kua riro ki Ingarangi; a, kotahi anake i mahue, ko to Nerehana. Na taua Runanga Pihopa i kitea ai te kotahitanga o te Hahi, inahoki ko reira nga Pihopa o nga iwi nunui o te ao katoa. Te take o taua Hui he whakakotahi i nga tikanga mo ia wahi, mo ia wahi, puta noa, puta noa.

No te Tau ka huri nei i mata ai te Akipihopa o Kanatapere, he Upoko ia no te Hahi o Ingarangi. He tangata ia i matenuitia e nga tu tangata katoa, haunga nga mea anake e whakaae ana ki nga tika-nga o to tatou Hahi. Kotahi o o tatou hoa minita maori, ko Rev. W. Turipona o Hauraki, kua tangohia e te Ariki o te kotinga kia okioki i ana mahi. Ahakoa ehara ia i tenei Atirikonatanga, e tika ana kia whai kupu ahau mona inahoki i mohiotia ia e tatou katoa he minita u tonu ki tana mahi. He tangata ngakau tapatahi ia no te timatanga mai ra ano o tona iriiringa a tae noa ki tona matenga. I te taima o te whawhai ki Taranaki, ki Waikato, kihai rawa ia i korikori; a, nana i pupuri ona iwi kia kaua e uru ki te whawhai. No te 24 o Hepetema 1896 i mate ai.

Tenei tetahi take e hari ai tatou ko te urunga mai o nga minita hou tokorua. No te 20 o Tihema ka hori nei i whakarikonatia ai a Timoti Kiriwi raua ko Tiopira Paerata ki Turanga e te Pihopa o Waiapu. Kua noho a Timoti ki te Waimate me Tiopira ki te Kawa-kawa. Ka matatau tonu te titiro ki te ahua o te mahi o aua tangata, me te tumanako ka waiho raua e te Atua hei whakaoho, hei whaka-kaha i nga tangata o ena Pariha. No Maehe 22, 1896 i whakapirititia a Revs. Herewini Paerata raua ko Reihana Ngatote ki Kaitaia.

E rua tahi nga whare-karakia hou o te tau kua pahure nei, kei Waikare tetahi, kei Matauri tetahi. Kotahi anake te tangata o tenei takiwa e noho ana ki te Kareti ako minita i Turanga, ko Eru Haka-raia Awarau, no te Rarawa.

Ko nga moni i kohikohia mo te parahi whakamaharatanga ki a Rev. Hohepa Matiu, £13 10s.; a, kua whakahaua kia hangaa mai i Ingarangi, a meake tae mai.

Kua puta te kupu a te Hahi Maori o Niu Tirenī ki te Komiti perehi Paipera kia hangaa mai etahi atu pukapuka, kia tuaiti, a kia whakahokia te tu o nga rarangi ki to mua ahua.

No te tau 1896 i taua ai e te Kawanatanga nga Pakeha me nga Maori o te Koroni, a kitea iho e 39,805 tangata maori. I te tauanga i te tau 1891, e 41,303 nga tangata maori. Na, i nga tau e 5 e 1,490 kua ngaro. Na te aha ra i pena ai te torutoru haere? Kahore e pena ana te Pakeha. Ko nga mea e whanau mai ana a te Pakeha e maha atu ana i nga mea e mate ana: tena ko nga mea e mate ana a te iwi maori e maha atu ana i nga mea e whanau mai ana. Nui rawa atu te pouri o te ngakau ina maharatia te hohoro o te ngaro o te Maori i runga i to ratou ake whenua; a rapu noa ana te whakaaro i te take o tena ahua. E aku hoa, me te mea kua takoto ia koutou ano tetahi tikanga kia memeha koutou. Kua neke ake i te 80 tau i akona ai nga Maori ki nga tikanga e ora ai te tinana, heoi, kihai rawa i whai pai. Ahakoa whakatauiratia i reira mai ano—nga whare, nga kakahu, nga kai, me te ahua o te noho,—hore rawa e aru mai. Kua oti i a te Kawanatanga te pukapuka whakaatu i nga tikanga e ora ai te tinana, heoi, hei aha ma te Maori? Ko aua tohutohu, waiho ana hei korero tara. Tau ana te hoha ki nga kaitohutohu ina kite ratou i te whakaparahako a te iwi. Kahore he whakaaro ina whiwhi ki te moni utu whenua kia whakatoea, kia kawea ki te peeke tiaki ai;—kao whakapaua atu te £100, i te marama kotahi, i te wiki kotahi ranei. ko te tutukitanga o tenei ahua whakahaere, he rawakore he mate.

Tenei ano tetahi atu mea hei tirohanga ma tatou, ara, ko te oranga mo te Hahi Maori. Ko a te tau 1903 whakamutua ai te homai moni a nga tangata o Ingarani mo tenei Hahi, a ka pehea ra tatou? Kua iti rawa nga hua O nga tahua whangai minita inaianei. I mua, kotahi tekau pauna te hua o te kotahi rau pauna i te iau; a inaianei, e wha pauna, e rima ranei, heoi ano. Na, ata whakarongo ki tenei kupu aku:—Ki te kahore e whakanuia nga tahua whangai minita, ka hawhetia te oranga, o ia minita, o ia minita, a te tau 1903. Ki te whakaaro hoki o nga kaiwhangai o te Hahi Maori e noho mai na i tawahi, kua pakari ke tatou, a ma tatou ano e rapu he oranga mo tatou; a, me tahuri ratou ki te kawea i te Rongopai o te aroha o te Atua ki nga tauwiwi e noho kuare mai ana i te ao. Kei te mohiotia e tatou te Ture i whaka-takotoria e te Atua mo te oranga ma ona minita. Ko te wahi whaka-tekau o nga taonga katoa, o nga kai, o nga aha noa, kia motuhia hei oranga ma nga minita. Kahore ano tena ture i rite noa ia tatou. Kaore i hoatu te wahi whakarimatekau ma o tatou minita. Ko te mahi ma te minita he whangai i nga wairua o nga tangata: a ma nga tangata e whangai te tinana o te minita. "Kua ruia atu nei e matou nga mea wairua ma koutou, a he mea nui ianei ki te kotia e matou a koutou mea o te kikokiko? Kahore oti koutou i matau, na, te hunga e mahi ana i nga mea tapu, e kai ana ratou i nga mea o te temepara? me nga kai tiaki o te aata, ma ratou ano tetahi wahi o to te aata? Pera ano ta te Ariki i whakarite ai mo nga kaikauwhau i te Rongopai, hei runga i te Rongopai he oranga mo ratou." (1 Koriniti ix n, 13, 14.) "Te tangata ano e whakaakona ana ki te Kupu, me whakawhiwhi e ia tona kaiwhakaako ki nga mea pai katoa." (Karatia vi 6.) Heoi ra, kua tatou e taringa kore ki ena whakahaunga a te Apotoro, erangi me whakahoki ki te Atua nga homaitanga a te Atua. Ko a tatou mea katoa, nga kai, nga taonga, ara, nga mea pai katoa o tenei oranga—Nana, —Kua hoki tatou e kaiponu. Ko tana homaitanga nui ia. ko tana Tama i homai nei e Ia hei whakaora i te ao. Ko te tino mea ia, me hoatu i a tatou ano, i o tatou wairua i o tatou tinana, hei whakahere whaiwhakaaro, ora, tapu ki a Ia. Mehemea ka taea tena e tatou, he mea takoto noa iho te whangai minita, me era atu mahi e rawe ana hei mahi ma te Karaitiana.

- I whakaaria e Rev. Matiu Kapa, i tautokona e Rev. H. Papahia:—
E whakapai ana te Hui ki te whaikorero a te Upoko, a e tono ana kia perehitia ki te pukapuka o nga Mahi a te Hui.
Whakaetia ana.
- Whakaritea ana ko Rev. M. Kapa raua ko Riapo Puhipi hei Kaituhituhi mo te Hui.
- Homai ana e nga Mangai Reimana nga pire moni o nga Pariha. Muri iho ka kokiritia nga whakaari, me nga pitihana, me nga patai.
- Hone Mokeke, — He patai na nga tangata o Waikare;— Kei te pehea te whenua i tukua mo te Hahi? Whakahoki:—Kahore te pukapuka tukunga o taua piihi i nga Kaitiaki whenua o te Hahi.
- Makoare Waiora, — He patai i te take i kore ai i rite nga korero mo te piihi e tu nei te whare o te minita o Ahipara: aua korero, kia hoatu te £2 mo taua piihi? Whakahoki — Waiho kia tae au ki Akarana ka rapu ai.
- I whakaaria e Rawiri Teruru, i tautokona e Eru Pou:—
Me tu katoa nga tangata ki runga ina haere te minita ki tona tunga i te Wharekarakia: me pera ano ina puta atu.
Whakaetia ana.
- I whakaaria e Rev. M. Te Haara, i tautokona e Riapo Puhipi:—
Kia wehea mai a Huria ki te Pariha o Kaitaia.
Whakaetia ana.
- I whakaaria e Putete Heke, i tautokona e Paora Puhī:—
Me koho tonu i nga Wharekarakia katoa, i te Ratapu tuatahi o ia marama, o ia marama. Kei nga

Komiti ia o nga Pariha ano te tikanga mo te kohi i nga Ratapu katoa.

Whakaaetia ana.

- I whakaaria e Paraone Whakaruru, i tautokona e Henare Taha:—
Me whakauru tetahi o nga reimana o te Rarawa, o te Aupouri ranei, ki nga kaitiaki moni tahua Atirikonatanga; ara ki te ahei.
Whakaaetia ana,
- I whakaaria e Rev. H. T. Papahia, i tautokona e Rev. Timoti Kiriwi:—
Me tuku nga mahi a tenei Hui ma te perehi o te Kareti i Turanga e mahi, ara, ki te taea.
Whakaaetia ana.
- I whakaaria e Rev. M. Kapa, i tautokona e Rev. Wiki te Paa:—
He kupu na tenei Hui o te Hahi Maori ki nga Kaumatua i Inga-rangi, kia kua e motuhia mai te Hahi Maori i te Hahi Matua, ina-hoki kahore ano te Hahi Maori i kaumatua i te karapitinga e nga kokowai a nga tupuna.
Whakaaetia ana.
- I whakaaria e Rev. M. Kapa, i tautokona e Riapo Puhipi:—
He kupu whakapai tenei na te Hui ki a Rev. Herewini Paerata me tona iwi katoa o Whangaroa, mo to ratou atawhai nui i nga mema, a e tono ana kia perehitia ki te pukapuka o nga mahi a te Hui.
Whakaaetia ana.
- I whakaaria e Rev. H. T. Papahia, i tautokona e Rev. M. Kapa:—
Kia puta he kupu mini ma tenei Hui mo Rev. Wiremu Turipona kua mate nei, ko ia hoki tetahi o nga minita kaumatua o tenei Piho-patanga. Me tuku atu tenei mihi ki tana pouaru me ona whanaunga e te Tomuaki,
Whakaaetia ana,
- I whakaaria e Rev. M. Kapa, i tautokona e Rev. W. P. te Waha:—
Ki te Kura i Tipene, Panera, Akarana, te Hui Topu o te Hahi Maori o te Pihopatanga o Akarana a Hanuere, 1898. Ma te Parai-mete e panui te ra.
Whakaaetia ana.

He Inoi mo te Hui o te Hahi Maori.

E te Atna Kaha rawa, kua oti te whakakotahi e koe tau hunga whiriwhiri katoa, hei tinana mo tau Tama, mo to matou Ariki, mo Ihu Karaiti: ki te huihui hoki au tangata ki tetahi wahi i runga i tou ingoa, ko reira ano koe; kia anga mai te whakaaro atawhai ki tenei wahi o te Hahi, manaakitia mai hoki matou, te Pihopa, me nga Minita, me nga Mangai o te iwi, kua mine mai nei ki te rapu tikanga. Kia tiro mai i a matou nga taonga maha a tou Wairua Tapu, ara, te mahara, te mohio, te kaha, te aroha, me te ata whakaaro; kia whai tonu ai matou i roto i a matou mahi katoa, ko koe kia whakakororiatia, ko te pai o to iwi kia kake, ko tou rangatiratanga kia whakanuia. Kei meatia tetahi mea e matou i runga i te tikanga totohe, i te whakapehapeha, i te matakuru ranei i te tangata. Kei he hoki a matou mahi i te whakaaro pokanoa ake, i te hianga ranei a te tangata: engari, kia ata whakatakotoria nga tikanga katoa, e tupu pad ai tau Hahi i roto i a matou; kia mahia ai e matou katoa nga mahi pai kua rite mai nei i a koe hei mahinga ma matou; kia whakakotahitia ai matou katoa i roto i te whakapono, i te aroha; kia rite tahi ai hoki o matou whakaaro, me o matou mangai, te whakakororia i a koe; ko Ihu Karaiti hoki, to matou Ariki. Amine.

KO NGA MINITA, ME NGA KAI-KARAKIA ENA, O TE HAH MAORI, O TE ATIRIKONATANGA O TE WAIMATE, HANUERE I, 1897.

Takiwa o te Waimate:— Atirikona E. B. Karaka.

- Waimate
Rev. Timoti Kiriwi
Mita Henare Karaka
Mita Wiremu Pehikuru
Hirini Katene
Rawiri Teruru
  - Keri Keri
Mita Wiremu Keepa
Kingi te Ngahuru
- Takiwa o Whangaroa:—Rev. Herewini N. Paerata.
- Matauri

- Hohepa Whare
- ‡au Hona
- Paora Puhī
- Taakou
- ‡areha te Kowhai
- Tapuetahi
- ‡arena Puhī
- Touwai
- Hemi Tupe
- Henare Tanguru
- ‡Wire Poata
- Wainui
- ‡Wiremu Weka
- Hihimaera Pawa
- Hone Weka
- Pupuke
- Paora Putete
- Putete Heke
- Mahinapua
- Himiona Warena

Takiwa o Kaikohe:— Rev. Matiu Kapa.

- Kaikohe
- Natanahira Rae
- ‡Akuhata Haki
- ‡Arama Karaka Pii
- Otaua
- Ruhiu Urumai
- Ohaeawai
- ‡Kereama Tauche
- Te Iringa
- ‡Kereopa Putoto
- Mangakaahia
- ‡Tamati Poa
- Hapeta Pipi
- Hone Mokena
- Parahaki
- ‡Temo te Kauī

Takiwa o Oruru:— Rev. Reihana Ngatote.

- Kenana
- Huirama Tukariri
- ‡Akuhata Kaiapa
- Parapara
- Henare Taha
- Riwhi Heta
- Peria
- ‡Kingi Waiaua
- ‡Maihi Kaitoa
- ‡Pereiha Tauhara
- ‡Wiremu Hoani
- Taipa
- ‡Wiki Pikaahu
- Rangiawhia
- ‡Raharuhi Ihaia
- ‡Matini Paekoi
- ‡Timoti Hetaraka
- Wikitoria
- ‡Karipa Tipako

Takiwa o Parengarenga:— Rev. Hemi Taitimu

- Te Kao
 Hemi Kapa
 Wiki te Whai
 Matiu Tupuni
- Takapaukura
 Wiremu Kaingaroa
- Paua
 Weeri Tipene
 Hare Raharuhi
- Kapowairua
 Rawiri Ihaia

Takiwa o Kaitaia:— Rev. M. te Haara

- Kaitaia
 Timoti Puhipi
- Pukepoto
 Rapihana te Maru
 Riapo Puhipi
 Herepeti Rapihana
- Waihopo
 Hupata Kaakaa
- Ngakahu
 Hehi te Paa
 Mawene Kiriwi
- Awanui
 Hakaraia Awarau
 Etera Tararu
 Hakaraia Karaka
 Paraone Tuwhare
- Kareponia
 Timoti Popata
 Ikaroa Timoti
 Matenga Komene
- Pampuria
 Rutene te Waa
 Waaka te Koni

Takiwa o Hokianga:— Rev. Hone T. Papahia

- Waiparera
 Herewini te Toko
 Ruka te Huru
 Heta Rawiri
- Waikeri
 Aperahama Pukeroa
- Poutawhera
 Eparaima Tohuora
 Hapeta te Puku
- Hautapoki
 Tono Ihaia
 Anaru Ngawaka
- Pawarenga
 Karena Wikiripi
 Noa Pene
- Herekino
 Hapurona Hoori
- Manukau
 Hemi Hui
 Henare Mete
 Tatana Huia
 Hura Komene

Karaka Rutene

Takiwa o Ahipara:— Rev. Reihana Kamiti

- Ahipara
- Hoani Wiremu
- Henare Rewi
- Hami Poata
- Henare Ngakaha
- Mehana Whaitua
- Ngatotoiti
- Eriha Piriwata
- Wi Kerehoma
- Waitehuia
- Paratene Waiora
- Rapine Iraia

Takiwa o Waimamaku:— Rev. Wiki te Paa

- Waimamaku
- Peneti Pana
- Rapata te Huia
- Nutana Taurere
- Taita
- Pene Tikinui
- Waipoua
- Wiremu Moetara
- Kokohuia
- Iraia Toi
- Pakanae
- Meinata Karamu

Takiwa o Paihia:— Rev. Tiopera Paerata

- Paihia
- Henare te Rangi
- Oromahue
- Wiremu Pirihongo
- Waiomio
- Atimana Wharerau
- Wiremu Kopa
- Taumarere
- Wiremu Pepene
- Hura Whatonga
- Kororareka
- Waaka Hakuene
- Waikare
- Haika Waaka
- Karetu
- Mita te Tai
- Nepia Pomare
- Orauta
- Hone Mokeke

Takiwa o Whangarei:— Rev. Wiremu P. te Waha

- Pehiaweri
- Parata Minarapa
- Maaunu
- Kitohi Moraki
- Toetoe
- Hori Poke
- Haora Whareumu
- Taharoa
- Eru Nehua
- Ngunguru

- Hone Wiremu
Ngaruawahine
Hunia Tamauru
Takiwa o te Wairoa:—
- Te Wharau
Waaka te Huia
- Kapehu
Hetaraka te Koni
Koroniria Kaipuke
Wiremu Nepia
- Ripia
Hohapata te Aunui
- Parirauewha
Meinata Karamu
Netana Miru
Hone Paraone
- Kowhai
Arapeti Paikea
- Ramahiku
Eruini te Aomarama

Ko nga Moni ena i Kohikohia e te Hahi Maori o te Atirikonatanga o te Waimate i te tau 1896.

Nga Moni Tahua Atirikonatanga O Te Waimate.

Atirikonatanga O Waikato Nga Mema O Te Minenga Tuarua O Te Hui Tuatahi O Te Hahi Maori O Te Atirikonatanga O Waikato, I Te Pihopatanga O Akarana. Ko Te Paraimete O Niu Tireni Te Upoko.

Kahore ena i tae ki te Hui

Nga Minita:

He Tuhituhinga I Nga Mahi A Te Hui

Ko te Karakia i te Turei, Aperira 27, 1897, i te Wharekarakia i te Pourewa. i te hawhe paahi 0 te 10, e 24 i tango i te Hapa Tapu. Ko te ohaohatanga £2 4s. od. i tukua hei utu i te perehitanga o nga mahi a te Hui. I te hawhe paahi o te rua ka mine ano te Hui, a ka mutu te karangaranga i nga ingoa o nga mema, me te inoi, ka tu a Atirikona Tutere ki te whaikorero.

Whaikorero A Te Tumuaki:—

E aku hoa Minita me nga Mangai reimana, i mine te Hui o tera tau ki Otorohanga ia Aperira, a ko to tatou Pihopa, te Paraimete te Upoko. I whakaritea i reira ki te Pourewa nei te Hui a te tau 1897. Kua riro a te Pihopa ki Ingarangi ki te Runanga a nga Pihopa o nga whenua puta noa i te ao, e whakaae ana ki nga tikanga o to tatou

Hahi. Ki te whakaaro iho, e tae ki te 200 nga Pihopa o taua Hui. Ko to Nerehana, raua ko to Merenihia, i noho o nga Pihopa o Niu Tireni. Me inoi tatou kia manaakitia taua whakaminenga o to tatou waahi o te Hahi a te Karaiti, kia whai-kororia ai ia, kia neke ai hoki Tona Rangatiratanga i roto i nga tangata katoa. Tera pea e manawareka aua Pihopa ki te tukua atu he mihi e tenei Hui.

Na te ngaronga o te Pihopa i tono ai to koutou hoa aroha, pono, a Atirikona Karaka, kia meinga au hei Tumuaki mo tenei Hui. He mea whakahonore rawa tenei ia au. Ahakoa kaore ahau i whakaritea hei mahi i roto i nga Maori, a e kuware ana ki ta koutou reo, ka nui taku whai ngakau ki a koutou. I whakaminitatia au ki te Wharekarakia o Paora, i Akarana, i te tau 1861. Oku hoa i toku whakarikonatanga he Maori tokotoru, ko Matiu Taupaki raua ko Piripi Patiki. Ko aua tangata whai ingoa i roto i te Hahi kua tomo noa atu ki te okiokinga. I korerotia pakehatia etahi o nga karakia e Rev. Pirimona Karari, he Maori.

E hari ana au mo te tokomaha o nga tamariki maori i akona ki te reo Ingarihi: ma reira hoki ka tuwhera ai nga pukapuka matauranga e kore nei e taea te whakamaori. Otira, kua e whakaparahakotia to koutou ake reo. Kua koutou e tango i nga tikanga pohehe a te Pakeha, engari hei nga mea e hua ai te pai, te marama, te ata noho.

I enei ra kua noho tahi te Pakeha me te Maori i rare i te mana o te Kuini, a ko a Hune tutuki ai te 60 o nga tau o tona kuinitanga. He take hari tena mo nga iwi maha e whakaae ana ki a ia hei rangatira mo ratou.

Tetahi mea e whakapouri nei i te ngakau, ko te tokomaha o nga Maori, Pakeha hoki, e mate ana i te waipiro me era mea whakarihariha. Ki taku rongo, nui rawa atu te pera i enei takiwa. Hua noa a koutou hoa Pakeha ka whai mana te ture puru waipiro, kia kua ai e pa nga tamariki ki taua wai whakamate; otira, kihai i mana. Na wai ra te he? Kua e parepare e pera me Arama raua ko Iwi, i huri nei i ta raua he tetahi ki tetahi. Ko te kupu pai ma tenei, ma tenei, o tatou ko ta Hohua;— "Ko au ia, me toku whare, me mahi matou ki a Ihowa" (Hohua xxiv 15); me ta Paora:— "Kei uru ano hoki ki nga mahi hua kore o te pouri, engari whakahengia iho." (Epe. v 11) Me koutou hoki, e aku hoa, e nga mema o te Hui, he mangai hoki na te Hahi, kia kaha — kaha te whakaaro — kaha te kupu — kaha te mahi. Mehemea ka kitea e koutou ma te Kawanatanga tenei ahi e tinei, me anga te akiaki ki te Kawanatanga; a ki te kore e taea te whakarereke i te ture, me puta ta koutou uaua i runga i te kaha o te Atua ki te unu i nga niho o taua wuruhi kai kino.

Tera ano tetahi mea hei tirohanga ma te Hui, ko te rapu tikanga e ora ai te tinana. He maha nga mea e patu nei i te Maori. Ko te kikino o nga whare — ko te noho i roto i nga kakahu maaku—ko te moe huihui i roto i nga whare puni — ko nga kai — me te paru noa iho. Koia nga take i matemate ai. Kahore te Pakeha e pena ana. Ko te Pakeha e tini haere ana, ko te Maori e torutoru haere ana. He hara ngatahi te takahi i te ture e ora ai te tinana me te ture e ora ai te wairua. E ki ana a Paora:— "Kahore koutou e matau, he whare to koutou tinana no te Wairua Tapu: na whakakororiatia te Atua ki o koutou tinana, ki o koutou wairua; na te Atua hoki ena."

No muri mai i te Hui ki Otorohanga ka mate to tatou hoa a Rev. Wiremu Turipona. Ko ia te tuatahi o nga rikona i whakaminitatia e to tatou Pihopa, a i puta ano tana kupu i te Hinota Pakeha i Akarana mona. I whai-korero a Revs. Hohua Moanaroa raua ko Taimona Hapimana i taua Hinota, a nui atu te manawareka a nga Pakeha. No Tehema 1896 i whakarikonatia ai a Rev. Hare Maihi Ruarangi ki Turanga e te Pihopa o Waiapu, a ka noho ia hei minita mo to tatou takiwa. Ma Taimona raua ko Nikora e whakaatu mai te ahua o te mahi a te Atua ki to raua takiwa — nga mea whakahari, me nga mea whakapouri, me te tikanga e ahei ai tatou te awhina i a raua. E kotahi ana hoki tatou i roto i a te Karaiti, a ko te mahi tika kia "pikaua e tetahi nga whakataumaha a tetahi."

A te paunga o nga tau e toru e takoto ake nei, whakamutua ai te whangai a te Komiti o Ingarangi ia Revs. T. Hapimana, raua ko N. Tautau; a me pehea ra he oranga mo raua? I mua kanui te kaha ki te hanga Whare-Karakia, ki te kohi tahua oranga mo nga Minita; kei te tumanako te ngakau kia pera ano i muri nei. Na Paora te kupu: "Ko nga Kai Kauwhau i te Rongo-Pai, hei runga i te Rongo-Pai he oranga mo ratou;" me tera atu kupu: "Kua ruia nei e matou nga mea wairua ma koutou, he mea nui ianei ki te kotia e matou a koutou mea o te kikokiko?" Na te Karaiti ake te kupu:— "Ka tika hoki te utu mo te kai mahi." Kua tatou e ki he pikaunga taumaha te hoatu taonga, whenua ranei, hei oranga ma te Minita, hei mea ranei e whai taonga ai ia; kahore — engari he mei kia watea ai ia ki tana mahi wairua. E kore aua ohaohatanga e whakarawakore i te tangata, engari e puranga taonga ia ki te Rangi.

Tenei, e hoa ma, hei whakakoa i te ngakau ina maharatia nga mea e takoto mai i te aroaro, ko te "mano tini e kore nei e taea te tatau, no nga iwi katoa, no nga hapu, no nga huihuinga tangata, no nga reo, e tu ana i mua i te torona, i mua hoki i te Reme, he mea whakakakahu ki te kakahu ma, he nikau hoki kei o ratou ringaringa." He Maori etahi o aua mano tini i kitea nei e Hoani. Ko taku e mate nui nei, kia noho te Pakeha ki te taha o te Maori ki runga i te whenua ake a te Maori, a kia waiho kia kotahi anake ta raua whakataetae, ara ko tehea o raua e hira ake te pai, te patu i te kino; a, a te mutunga o te noho ki tenei ao, kia tu ki te aroaro o te Atua me te Reme.

Kua kitea te kaha tinana a etahi Maori e putu ana i to te Pakeha me te tere hoki te matauranga; kia mau tonu tena ahua, "Kia whakaohokia te aroha me nga mahi pai."

- I whakaaria e Rev. Nikora Tautau, tautokona ana e Wiremu Huihi—: E whakapai ana te Hui ki te tumuaki mo tana whaikorero, a e tono ana kia perehitia. Whakaaetia ana.
- Whakaritea ana ko Rev. T. Hapimana raua ko Wiremu Huihi hei Kaituhituhi mo te Hui.
- Homai ana nga pire o etahi o nga Pariha, me nga whakaari motini me nga patai. I te Wenerei, Aperira 28, ka mine ano te Hui i te hawhe paahi o te tekau; ko Atirikona Karaka te tumuaki.
- I whakaaria e Rev. N. Tautau, i tautokona Tame Paraone:— Me ahei he minita Pakeha he reimana hoki te uru ki roto i nga Hui Maori, ahakoa Hui iti, Hui Topu ranei. Whakaaetia ana.
- I whakaaria e Poari Riwai, i tautokona e Mare Retiu:— Me tu te Hui Topu a te tau 1898 ki Hauraki. Whakaaetia aua.
- I whakaaria e Rev. T. Hapimana, i tautokona e Rev. Hoete Matete:— He tono atu kia te Pihopa kia whakaputaina he Raihana ma nga Kai-karakia Maori o te Atirikonatanga o Waikato. Whakaaetia ana.
- I whakaaria e Rev. T. Hapimana, i tautokona e Rev. N. Tautau:— He tono atu ki nga Kaitiaki o nga whenua Maori, me kore ranei e ahei te rapu atu i tetahi tikanga kia tu he Whare-kura Kotiro mo te takiwa o Waikato. Whakaaetia ana.
- I whakaaria e Paratene Kapa, tautokona e Rev. W. H. Matete:— Me whakahaere nga Hui ririki ki ia tau, ki ia tau, ki Kaipara ki Hauraki ki Waikato. Whakaaetia ana.
- I whakaaria e Rev. Hohua Moauaroa, tautokona e Rev. Hare Ruarangi:— E whakapai ana te Hui ki nga tangata katoa o te Pourewa mo ta ratou whakamanuwhiri i nga mema. Whakaaetia ana.
- I whakaaria e Rev. T. Hapimana, tau okona e Poari Riwai:— Ko nga mema o te Hui o te Hahi Maori o te takiwa ki te tonga o Pihopatanga o Akarana, Niu Tireni, e noho huihui ana ki te Pourewa i a Aperira i te tau o to tatoa Ariki 1897, e hiahia aua ki te whakaatu i to ratou piri me to ratou rongo ki te Hahi o Ingarangi. Kua rongo ratou meake huihui nga Pihopa o te ao katoa e whakaae ana ki nga tikanga o to tatou Hahi ki Ranana, a, e inoi ana tenei Hui ki te Atua kia homai Tona Wairua tohutohu kia ratou, kia tau ai te pai ki nga Pihopa ratou tahi ko nga minita me nga iwi katoa e mahi nei ratou, kia ngakau nui ratou, kia kakama ai ki te mahi a te Atua; kia tupu ai te aroha, kia kitea ai te kotahitanga o nga tangata katoa i roto i a te Karaiti, e whai kororia ai te Atua i roto i te Hahi i runga i a Karaiti Ihu, a, nga whakapaparanga katoa ake ake ake. Whakaaetia ana.
- I whakaaria e Rev. T. Hapimana, i tautokona e Rev. W. H. Matete:— Ko matou, ko nga Mema o te Hui o te Hahi Maori o te takiwa ki te tonga o te Pihopatanga o Akarana, i te Porowini o Niu Tireni, e noho huihui ana ki te Pourewa, ia Aperira i te Tau o to tatou Ariki 1897; e tino hiahia ana ki te whakaatu i ta matou mihi i runga i te ngakau koa i te mea ka tutuki nei ki te 60 o nga tau o te Kuinitanga o Kuini Wikitoria; ko ia nei te kai tiaki o te whakapono, me era atu mea pai katoa, me nga mea ano e tupu ai te pai ki nga iwi katoa, i raro i tona mana. A e inoi ana ki te Atua kia whakaroaina atu ona ra ki runga ki te Torona. Kia homai hoki kia ia, te Wairua o te whakaaro nui, o te matauranga, e whakarite tikanga ai ia, kia puta tonu mai ai te pai, me te ata noho, o nga Whakatapuranga katoa, e haere ake nei. E te Atua kia ora te Kuini. Whakaaetia ana.
- Ko nga motini e toru o muri nei i hikitia mo te Hui Topu, ara:—
  - ‡ whakaaria e Paratene Kapa, tautokona e Rev. W. H. Matete:— Me whakauru mai te ingoa o te Kingi Maori ki te Inoi mo te Kuini, ki te Inoi ranei mo te Piriniha o Weeri.
  - ‡ whakaaria e Paratene Kapa, tautokona e Rev. N. Tautau:— Me tuku te Hahi Maori kia haere noa, kaati hoki te arahi a te Hahi Matua, i te mea hoki kua pakari te Hahi Maori. Haunga ia te taha mo te Karakia kia kotahi, engari te taha ki nga whakahaere e kaha ai te tu.
  - ‡ whakaaria e Rev. T. Hapimana, tautokona e Rev. N. Tautau:— Kia huaina he ingoa mo te Hahi Maori, me ki: "Ko te Hahi Maori motuhake o Niu Tireni.

NGA PIRE MONI I HOMAI KI TE HUI I TE POUREWA, APERIRA, 1897.

PRINTED BY H. W. WILLIAMS AT THE TE RAU PRESS, GISBORNE.

Front Cover

Nga Mahi A TE Tuawhitu o nga Hui Topu O TE Tahī Maori O TE Pihopatanga O Akarana I HUIHUI KI Parawai, Hauraki I A Maehe 23, 24, 1898. Turanga: NA TE WIREMU HAPATA I TA, KI TE RAUKAHIKATEA, 1898

He Inoi mo te Hui o te Hahi Maori.

E te Atua Kaha rawa, kua oti te whakakotahi e koe tau hunga whiriwhiri katoa, hei tinana mo tau Tama, mo to matou Ariki, mo Ihu Karaiti: ki te huihui hoki au tangata ki tetahi wahi i runga i tou ingoa, ko reira ano koe;

kia anga mai te whakaaro atawhai ki tenei wahi o to Hahi, manaakitia mai hoki matou, te Pihopa, me nga Minita, me nga Mangai o te iwi, kua mine mai nei ki te rapu tikanga. Kia riro mai i a matou nga taonga maha o tou Wairua Tapu, ara, te mahara, te mohio, te kaha, te aroha, me te ata whakaaro; kia whai tonu ai matou i roto i a matou mahi katoa, ko koe kia whakakororiatia, ko te pai o to iwi kia kake, ko tou rangatiratanga kia whakanuia. Kei meatia tetahi mea e matou i runga i te tikanga totohe, i te whakapehapeha, i te matakuru ranei i te tangata. Kei he hoki a matou mahi i te whakaaro pokanoa ake, i te i te hianga ranei a te tangata: engari, kia ata whakatakotoria nga tikanga katoa, e tupu pai ai tau Hahi i roto i a matou; kia mahia ai e matou katoa nga mahi pai kua rite mai nei i a koe hei mahinga ma matou; kia whakakotahitia ai matou katoa i roto i te whakapono, i te aroha; kia rite tahi ai hoki o matou whakaaro, me o matou mangai, te whakakororia i a koe; ko Ihu Karaiti hoki, to matou Ariki. Amine.

Nga Mema O Te Tuawhiti O Nga Hui Topu O Te Hahi Maori O Te Pihopatanga O Akarana.

Ko Te Paraimete O Niu Tirani Te Upoko. Aririkonatanga O Te Waimate.

Atirikonatanga O Waitemata.

Atirikonatanga O Waikato.

He Tuhituhinga I Nga Mahi A Te Hui.

I mine te Hui Topu o te Hahi Maori o te Pihopatanga o Akarana ki te Whare-karakia o te Tokotoru Tapu i Parawai, Hauraki, i te Wenerei, me te Taitei, Maehe 23, 24, 1898. I te 10 o nga haora i te ata te karakia whakapuare. Ko te hunga i hui mai ki te karakia 130; i tango i te Hapa Tapu a te Ariki e 68. Ko te Ohaohatanga e £2 6s od., i tukua mo te perehitanga i nga Mahi o te Hui. I muri tata iho ka mine te Hui, a na Rev. Matiu Kapa, i karangaranga nga ingoa o nga Mema. Ka mutu i te Upoko te inoi, ka kiia e ia be Hui e rite ana ki ta te ture i whakatakoto ai. Muri iho ka whaikorero te Upoko.

Whakarapopototanga O Te Whai-Korero A Te Paraimete.

Ko nga mihi mo Pihopa Hone Riharihona Herewini ratou ko Revs. Rapata Para, raua ko Wiremu Turipona, ara nga tangata whai-ingoa o te Hahi i mate i muri mai o te Hui Topu i te tau 1895.

Ko nga korero o te Hui Pihopa i Ingarangi. Ko nga mema o taua Hui ko nga Pihopa katoa e whakaae ana ki nga tikanga o to tatou Hahi. Ka whakaatu hoki ia i nga mahi o te Hinota Nui o tenei Porowini i mine ki Christchurch ia Pepuere. I oti he tikanga i taua Hinota e uru ai nga Mangai Reimana Maori ki nga Hinota Pihopatanga. Ka puta hoki tana tangi mo te Iwi Maori ka ngaro nei i to ratou motu. Ko te take i hohoro ai te ngaro he kore no nga Maori e ata tiaki i o ratou tinana. I tino whakahe ia i nga tikanga kiao noa iho a nga Maori, te kino o nga whare, te moe huihui, te noho i roto i nga kakahu maaku, me era atu mea kino e patu nei i te tangata. Muri iho ka korero ia i te taha mo nga minita maori, ara to ratou rawakoretanga i te iti o nga hua o nga tahua. Ahakoa ka rite mai he tangata i te Kareti i Turanga a ka kiia kia whakaminitatia, tera pea ia e kore e whakaae i te kore oranga mona ina tu ia hei minita. Ma koutou ma te Hahi Maori e rapu mai he tikanga hei whakaranea i te oranga mo o koutou minita. Kaati ta koutou titiro mai ki te taha Pakeha, inahoki he mahi ano ta ratou he whangai i o ratou ake minita. Kua whaihiahia nga maori kia whakaturia he Kura kotiro, ki te takiwa o Akarana. Kua whiwhi hoki nga tamariki taane i te Kura i Tipene, a he mea tika kia whai Kura ano ano nga wahine. He aha te pai kia kurangia ko nga taane anake a kia kura kore nga taitamahine? Ko nga wahine nga kai-whakatuputupu i nga tamariki, a ki te he nga tikanga whangai, whakakakahu, whakaako, e kore rawa e neke

ake te iwi, engari ka piri tonu ki nga tikanga kuare a nga tupuna. Kua timata nga hoa Pakeha ki te kohikohi mo taua kura, waihoki me puta to koutou uaua kia uru tahi ai tatou ki te whakatu i te mea e tupu rangatira ai, e tupu tika ake ai, nga uri e haere ake nei. Kahore he hiahia o te Pakeha kia ngaro te maori, kia tutua ranei, engari kia uru tahi koutou ki a matou mahi pai katoa, na reira i tono atu ai kia koutou katoa kia kaua e mangere ki te whakatu i taua kura.

Nga Motini.

- Na Rev. M. Kapa raua ko Riapo Puhipi:— E whakapai ana te Hui ki te Upoko mo tana whai-korero, a e tono ana kia whakaae mai ia kia perehitia ki nga mahi o te Hui. Whakaaetia ana.
- Na te Atirikona Karaka, raua ko Rev. H. T. Papahia:— Ko Rev. M. Kapa raua ko Riapo Puhipi hei Kai-tuhituhi. Whakaaetia ana. Homai ana e nga mema nga Kupu whakaari, nga Patai, me nga Pitihana.
- Na Rev. N. Tautau, he patai:— Pehea te kupu mo nga whakaari e toru i hikitia mai i te Hui i te Pourewa i te tau 1897?
Mo te ingoa o te Kingi Maori kia whakaurua ki te Inoi mo te Kuini, ki te Inoi ranei mo te Piriniha o Weeri.
Mo te Hahi Maori kia tukua kia haere noa.
Mo te Hahi Maori kia huaina ko te "Hahi Maori motuhake o Niu Tireni." Te whakahoki:—
Kahore he he mo te inoi a te tangata mo te hunga whai-mana kia tohutohungia, engari e kore e ahei kia honoa mai ki nga Inoi mo te Kuini mo te Piriniha o Weeri ranei.
E kore e ahei kia rua whakahaere mo te Pihopatanga kotahi.
Kahore au e whakaae.
- Na Ruka te Huru, he patai:— E pehea ana te tikanga a te Komiti tiaki moni ki taku tono kia whakahokia mai nga hua o te Tahua minita o Hokianga, o te takiwa i muri i te matenga o Rev. Piripi Patiki tae noa mai ki te nohoanga o Rev. Hone Papahia? Te whakahoki:— Ko aua hua i hoatu ki nga Minita tiro tiro i Hokianga i taua takiwa.
- Na Ruka te Huru, he patai:— He mea tika ranei kia iriiria tuaruatia e te Hahi Katorika Roma nga tangata kua iriiria e tenei Hahi? Te whakahoki:— He mea he rawa: ko te mana hoki o te Iriiri Tapu ko te Ingoa o te Tokotoru Tapu.
- Na Rev. Wiki te Paa, he patai:— Ka mau tonu ranei te Whare Kura i Tipene hei kainga mo nga Hui a muri ake nei; hei kainga noho hoki mo nga Minita Maori ina haereere mai ki Akarana? Te whakahoki:— Ae, ko Tipene te kainga mo nga Hui, mo nga Minita Maori ina haere mai ki Akarana.
- Na Rev. Nikora Tautau raua ko Paratene Kapa:— Me kohi moni te taha Maori mo te Kura Kotiro Maori ki Akarana. Me tu he Komiti kohi moni ki ia takiwa, ki ia takiwa; a me puare taua kohi ki nga wahi katoa, tae atu ki Ngatiporou. Whakaaetia ana.
- Na Paora Reweti raua ko Weneti Ruarangi:— Me hanga he Whare-karakia ki te piihi whenua e rima eka, i tukua ki te Hahi e o matou i Orakei. Whakaaetia ana.
- Na Wiremu Huihi, he patai:—
E hia nga Whenua Maori o te takiwa o Waikato e tiakina ana e te Komiti o te Hahi?
Kei te retia ranei aua Whenua?
Kei te whakahaerea ranei nga moni o aua Whenua ki nga mahi i Waikato anake? Te whakahoki:— Me patai koe ki a te Kakarana, ki te Kai-tuhituhi o te Komiti tiaki whenua o te Hahi i Akarana.
- Na Mare Teretiu raua ko Poari Riwai:— Me whakamana e te Hui nga Komiti Maori ki te wehewehe i te hunga marena e whakarere ana i a raua. Kihai i whakaaetia.
- Na Rev. Wiki te Paa raua ko Rev. Hone T. Papahia:— Me tono atu tenei Hui ki a Rev. H. W. Wiremu kia perehitia mai nga whika mo nga rangi Himene kia rite ano mo nga reo e wha. Whakaaetia ana.
- Na Reupena Tuoro raua ko Rev. Matiu Kapa:— I te wa e minita kore ana a Waimamaku me waiho nga Hua o tona Tahua minita hei whakanui i te matuatanga o taua Tahua. Whakaaetia ana.
- Na Koroniria Kaipuke raua ko Ruka te Huru:— Me wehewehe nga moni, e £42, o Parirauewha mo Ripia, mo Kapehu, mo Parirauewha. Whakaaetia ana.
- Na Koroniria Kaipuke raua ko Ruka te Huru:— Me whakararangi nga moni tahua minita o ia takiwa, o ia takiwa, i roto i nga Pariha nunui. Whakaaetia ana.
- Na Rawiri te Ruru raua ko Karaka Rutene:— Kia wehea mai a Ohaeawai i te Takiwa o Mangakaahia, a kia honoa ki te Pariha o te Waimate. Whakaaetia ana.
- Na Nikorima Poutotara, he patai:—
E hia nga eka o te Hahi i te takiwa o Hauraki nei?
Kei te reti ranei aua whenua?

Mehemea kei te reti, whakaaturia mai nga moni. Te whakahoki:— Me ahu to patai ki te Komiti tiaki whenua o te Hahi.

- Na Rev. Matiu Kapa raua ko Rev. Nikora Tautau:— Kia tere te whakatutuki e nga Pariha nga Tahua Minita o ia Pariha, o ia Pariha, ki te £300, neke ake ranei. Whakaaetia ana.
- Na Rev. Matiu Kapa raua ko Rev. Hohua Moanaroa:— E mihi ana tenei Hui mo Rev. R. Para kua mate nei, ko ia hoki te whakamutunga o nga kaumatua o te Hahi Maori ki tenei Pihopatanga. Whakaaetia ana.
- Na Rev. Matiu Kapa raua ko Riapo Puhipi:— E whakapai ana tenei Hui ki a Rev. Hapata Wiremu me nga tangata o te Kareti i Turanga mo to ratou kakama ki te perehi i nga mea mo te taha Maori, me te mama o te utu. Whakaaetia ana.
- Na Paratene Kapa raua ko Rev. Hohua Moanaroa:— Kia tere te whakarite i tetahi minita hei riwhi mo Rev. Heta Tarawhiti, kua turorotia i runga i te koroheketanga. Whakaaetia ana.
- Na Ruka te Huru raua ko Henare Taha:— Me whakarere te ingoa 'Atirikona' o te moni e kohia nei i te Kirihimete, a me hua ko te TAHUA HAH MAORI. Whakaaetia ana.
- Na Riapo Puhipi raua ko Koroniria Kaipuke:— Me whakawhitiwhiti nga minita tiroiro i a Waikato. Whakaaetia ana.
- Na Rev. Herewini N. Paerata raua ko Rev. Wiremu P. te Waha:— E whakapai ana tenei Hui ki a Rev. Matiu Kapa mo te uaua o tana mahi i nga mahi o nga Hui o te Hahi Maori. Ko te 23 tenei o nga tau kahore ia i ngaro atu. Whakaaetia ana.
- Na Nikorima Poutotara raua ko Poari Riwai:— Me perehi te Poroporoaki a Rev. Wiremu Turipona ki ona iwi o Ngatimaru ki te pukapuka o tenei Hui. Whakaaetia ana.
- Na Rev. Wiremu P. te Waha, he patai:— E ahei ranei nga tupapaku Katorika Roma ki nga wahi tapu a tenei Hahi? Te whakahoki:— E ahei ano.
- Na Rev. Hare M. Ruarangi raua ko Rev. Timoti Kiriwi:— E tino whakapai ana tenei Hui ki nga tikanga e whakahaerea ana e te Kareti i te Aute hei hapai i te ora mo te iwi Maori. Whakaaetia ana.
- Na Rev. Herewini N. Paerata raua ko Rev. Taimona Hapimana:— Ka nui te whakapai a tenei Hui ki te nui o te awhina o Ngatimaru i nga mema o te Hui. Whakaaetia ana.
- Na Rev. Hare M. Ruarangi raua ko Weneti Ruarangi:— Ki Reweti te Hui Taniwa o nga Atirikonatanga o Waikato o te Waitemata a te tau 1899, hei nga ra timatanga o Maehe. Whakaaetia ana.
- Na Koroniria Kaipuke raua ko Riapo Puhipi:— Ki te Wairoa, Kaipara, te Hui Takiwa o te Atirikonatanga o te Waimate hei nga ra whakamutunga o Maehe, 1899. Whakaaetia ana.
- Na Rev. Taimona Hapimana raua ko Riapo Puhipi:— Me tuku atu te Kupu Mihi a tenei Hui ki te whaea o Pihopa Hone Herewini kua mate nei. Whakaaetia ana.
- Na Rawiri te Ruru raua ko Henare Taha:— Me tuku mai nga Ripoota o nga mahi a nga minita kia perehitia ki nga Mahi a te Hui. Whakaaetia ana.

Te Mihi Ki A Mata Herewini.

Ko matou ko nga Mema o te Hui Topu o te Hahi Maori o te Pihopatanga o o Akarana, e mine nei ki Hauraki, i a Maehe 23, 1898, ka tuku atu nei i to matou mihi ki a mata Herewini, mo te matenga o tana tama, o Hone Riharihona Herewini Pihopa o Meranibia, ratou tahi ko tana pouaru me ana tamariki. Kua tomo ia ki tana okiokinga, a, kei te aru ana mahi i a ia. Kei te mau tonu te mahara o nga Maori ki a Pihopa Herewini kaumatua, me te uaua o tana mahi i te Hahi, i waenganui i nga Pakeha me nga Maori, tae atu ki nga iwi o nga motu; a, takahi atu ana ta korua tamaiti i nga tapuae o tona papa. E mahara ana hoki matou i whanau ia ki te Waimate, me tana whakahua tonu, ko Ngapuhi tona iwi.

Aue! Taukiri e!! Te hinganga o Hone Herewini, ano he hinganga no te Rata whakamarumaruru; ngaueue ana te Hahi.

Heoi ra, e inoi ana matou kia whai marietanga koutou i roto i a Karaiti Ihu, i to tatou Ariki.

Te Poroporoaki A Wiremu Turipona.

Ki a Ngatimaru katoa, katoa: Tena koutou! Kotahi tonu taku—kia mau te rama o Hauraki: na te rama hoki i kitea i te pai, me te kino, te tika, me te ata noho, te aroha me te atwhai, — kia kua e tukua mai nga whakaakoranga pohehe kia mau ki nga tikanga o Hauraki, kei horoia to tuhi mareikura, — kia mau ki te whakapono e uru ai tatou ki to te Atua kororia.

Hei konei; ma te Atua koutou e tiaki, ma te Wairua Tapu koutou e whakakaha, e kitea katoatia ai ki te aroaro o te Runga Rawa.

Na to koutou papa kua ngaro nei i o koutou kanohi, Na WIREMU TE PEA.

KO NGA MINITA, ME NGA KAI-KARAKIA, ENA O TE HAHĪ MAORI O TE PIHOPATANGA O AKARANA, HANUERE I, 1898.

Aririkonatanga O Te Waimate.

Takiwa o te Waimate:— Atirikona E. B. Clarke.

- Waimate,
Rev. Timoti Kiriwi.
Mita Henare Karaka.
Mita Wiremu Pehikuru.
Hirini Katene.
Rawiri Tereru.
- Te Ti, Mangonui,
Ngawati Aperahama.
- Kari Keri,
Mita Wiremu Keepa.
Kīngi te Ngahuru.
- Ohaeawei,
Kereama Tauwehi.
Eruera Riwhi.

Takiwa o Whangaroa:— Rev. Herewini N. Paerata.

- Matauri,
Hohepa Whare.
Tau Hona.
- Touwai,
Hemi Keepa Tupe.
Wire Poata.
Hemi Turetahi.
- Pupuke,
Putete Heke.
- Taakou,
Tareha te Kowhai.
Wiremu Haare.
- Wainui,
Wiremu Weka.
Himaera Pawa.
Hone Keka.
- Mahinapua,
Himiona Warena.

Takiwa o Kaikohe:— Rev. Matiu Kapa.

- Kaikohe,
Arama Karaka Pii.
Akuhata Haki.
- Te Iringa,
Kereopa Patoto.
- Otaua,
Ruhū Urumai.
- Mangakaahia,
Tamiti Poa.
Hapeta Pipi.
Wiremu Kairau.

Takiwa O Ahipara:— Rev. Reihana Kamiti.

- Ahipara,
    Hōani Wiremu.
    Hēnare Rewi.
    Hami Poata.
    Hēnare Ngakaha.
    Mehana Whaitua.
- Ngatotoiti,
    Eriha Piriwata.
    Hirama Rapana.
- Waitehuia,
    Paratene Waiora.
    Rāpine Iraia.

Takiwa o Oruru:— Rev. Reihana Ngatote.

- Peria,
    Kīngi Waiaua.
    Maihi Kaitoa.
    Perehia Tauhara.
    Wiremu Hoani.
- Kenana,
    Huirama Tukariri.
    Akuhata Kaiapa.
- Parapara,
    Hēnare Taha.
    Wiki Pikahu,
- Taipa,
    Hēnare Wiremu.
    Rāpihana Hetaraka.
- Rangiawhia,
    Raharuhi Ihaia.
    Matiu Paekoi.
    Timoti Hetaraka.
    Riwhi Hinaki.
- Wikitoria,
    Karepa Tipako.

Takiwa o Paihia:— Rev. Tiopira N. Paerata.

- Paioia,
    Hōori Tane.
- Oromahoe,
    Wiremu Pirihongo
- Waiomio,
    Atimana Wharerau.
    Wiremu Kopa.
- Kororareka,
    Waaka Hakuene.
- Waikare,
    Haika Waaka.
- Taumarere,
    Wiremu Pepene.
    Hura Whatonga.
- Karetu,
    Mita te Tai.
- Orauta,
    Hōne Mokeke.

Takiwa o Parengarenga:— Rev. Hemi K. Taitimu.

- Te Kao,
    Hemi Kapa,
    Wiki te Whai.

- Matiu Tupuni.
- Hohepa Paraone.
- Hohepa Kapa.
- Paua,
- Weeri Tipene.
- Hare Raharuhi.
- Kapowairua,
- Murupaenga Rewiri
- Takapaukura,
- Wiremu Kaingaroa.

Takiwa o Whangarei:— Rev. Wiremu P. te Waha

- Pehiaweri,
- Parata Minarapa.
- Taharoa,
- Eru Nehua.
- Maunu,
- Renata Manihera.
- Toetoe,
- Hoori Poke.
- Haora Whareumu.
- Ngararatunua,
- Tame Horomona.
- Ngunguru,
- Hone Wiremu.
- Taiharuru,
- Hunia Mahanga.
- Ngaruawahine,
- Hunia Tamauru.

Takiwa o Kaitaia:— Rev. Meinata te Haara.

- Kaitaia,
- Raniera Otene.
- Awanui,
- Hakaraia Awarau.
- Etera Tararu.
- Hakaraia Karaka.
- Paraone Tuwhare.
- Eru Hakaraia,
- Pukepoto,
- Timoti Puhipi.
- Rapihana te Maru.
- Riapo Puhipi.
- Kihiringi te Morenga.
- Herepeti Rapihana.
- Kareponia,
- Timoti Popata.
- Matenga Komene.
- Houhora,
- Hupata Kaka.
- Henare Taumataiti
- Ngakahu,
- Hehi te Paa.
- Mawene Kiriwi.
- Pamapurua,
- Rutene te Waa.
- Waaka te Koni.
- Rupene Himiona.

Takiwa o Hokianga:— Rev. Hone T. Papahia.

- Waiparera,

- Herewini te Toko.
- Heta Rawiri.
- Ruka te Huru.
- Poutawhera,
- Eparaima Tohuora.
- Hapeta te Puku.
- Waikeri,
- Aperahama Pukeroa.
- Hautapoki,
- Tono Ihaia.
- Anaru Ngawaka.
- Pawarenga,
- Kereama Wikiripi.
- Noa Pene.
- Herekino,
- Hapurona Hoori.
- Riki Parai.
- Manukau,
- Hemi Hui.
- Henare Mete.
- Tatana Hunia.
- Hura Komene.
- Karaka Rutene.

Takiwa o Waimamaku:————

- Waimamaku,
- Peneti Pana.
- Reupena Tuoro.
- Rapata te Huia.
- Nutana Taurere.
- Matene Naera.
- Waipoua,
- Wiremu Moetara.
- Pohe Paniora.
- Kokohuia,
- Iraia Toi.
- Pakanae,
- Meinata Karauna.

Takiwa o te Wairoa:— Rev. Wiki te Paa.

- Te Wharau,
- Waaka te Huia.
- Ripia,
- Orikena Whakewahi.
- Taita,
- Pene Tikinui.
- Tiatoa Paniora.
- Hare Hepata.
- Kapehu,
- Hetaraka te Koni
- Koroniria Kaipuke.
- Wiremu Nepia.
- Te Kowhai,
- Arapeti Paikea.
- Parirauewha,
- Meinata Karamu.
- Netana Miru.
- Hone Paraone.
- Hare Peka Hohaia,
- Kapehu,

- Hetaraka te Koni
- Koroniria Kaipuke.
- Wiremu Nepia.
- Te Kowhai,
- Arapeti Paikea.
- Parirauewha,
- Meinata Karamu.
- Netana Miru.
- Hone Paraone.
- Hare Peka Hohaia,

Atirikonatanga O Waitemata.

Takiwa o Kaipara:— Rev. Hare M. Ruarangi.

- Herepiiti,
- Weneti Ruarangi.
- Te Araparera,
- Hoori Kingi.
- Haranui,
- Rihari Pungaro.
- Maramatawhana,
- Paora Kawharu.
- Maihi te Kapua.
- Orakei,
- Paora Reweti.

Atirikonatanga o Waikato.

Takiwa o Waikato ki waho:— Rev. Hohua Moanaroa.

Takiwa o Taupiri:— Rev Heta Tarawhiti.

Takiwa o Waipa:— Rev. Taimona Hapimana.

Takiwa o Waipa:Rev. Nikora Tautau.

- Pourewa,
- Paratene Kapa.
- Kopua,
- Wiremu Huihi.
- Waotu,
- Pirimona Tuahangata.

Takiwa o Hauraki:—Rev. W. Hoete Matete.

Takiwa o Hauraki:Rev. Ranapia Mokena.

- Kirikiri,
- Mare Teretiu.
- Parawai,
- Nikorima Poutotara.
- Puriri,
- Poari Riwai.
- Manaia,
- Tame Paraone.
- Waiheke,
- Te Ooru.
- Puniu,
- Winiata Tupotahi.

Kihai etahi o nga ingoa o nga Kai-karakia o Waikato, o Hauraki, i homai ki te kai-tuhitahi, na reira te mau ai.

Ko nga moni ena i kohikohia e te Hahi Maori o te Pihopatanga o Akarana i te tau 1897.

Ko ena moni kei nga Maori ano e tiaki ana.

Nga moni o te Tahua o te Hahi Maori, tona ingoa i mua, ko te Tahua Atirikonatanga o te Waimate, i a Aperira 4, 1898, £25, 12, 9.

He kupu ki nga takiwa katoa:— Ko te moni tena o te Tahua o te Hahi Maori, kua tika te ingoa.
He Panni atu kia kaua e kore he moni mo tenei Tahua i nga pire moni katoa.

Na Matiu Kapa,
KAI-TIAKI MONI.

Ko nga Tahua Whangai Minita ena o te Atirikonatanga o te Waimate i a Hune 1, 1898:—

PRINTED BY H. W. WILLIAMS, AT THE TE RAU PRESS, GISBORNE.

Front Cover

Nga Mahi A Te Hui o te Hahi Maori o te Pihopatanga o Akarana I Huihui to te Atirikonatanga o te Waimate Ki Ripia, Wairoa Nota I a Aperira 25, 26, 1899. Me to te Takiwa Whakarunga o Akarana Ki Maramatawhana, Kaipara I a Maehe 14, 15, 1899. Turanga: Na te Wiremu Hapata i ta ki te Raukahikatea 1899.

Ko te Paraimete o Nui Tireni te Upoko.

Kahore ena i tae ki te Hui.

Nga Minita:

He Tuhinga i Nga Mahi a te Hui.

I mine TE HUI O TE HAH MAORI O te Atirikonatanga o te Waimate ki te Wharekarakia i Ripia, te Wairoa i te Turei me te Wenerei, Aperira 25, 26, 1899. I te 11 o te karaka te Karakia whakapuare i te Hui. Te hunga i te karakia 114; nga tangata i tango i te Hapa Tapu e 60. Ko te ohaoha £1 13s. 3d. i tukua mo te perehitanga i nga Mahi o te Hui. Ko Atirikona Karaka te tumuaki hei whakakapi i a te Paraimete.

No te 3 karaka ka nono te Hui, a ka oti te karangaranga nga mema e te tumuaki, ka kiia e ia he Hui e rite ana ki ta te ture i whakatakoto ai. Ano ka mutu te inoi, ka whaikorero te Atirikona.

Whai-Korero a te Tumuaiki.

E hoa ma, e nga minita, me nga mangai o te iwi, Tena koutou!

Me matua whakapai tatou ki to tatou Matua i te rangi Mona i ata tiaki ia tatou a tae noa mai ki tenei huinga. Kei te ora katoa nga Minita me nga Mangai Reimana o tenei Atirikonatanga a ko te tikanga kia whakawhetai, aua ki nga ngutu anake erangi ki a tatou hanga, ia tatou ka anga nui ki ana mahi. Ahakoa ko tatou i tohusgia, ko te takiwa whakarunga o te Pihopatanga e tangi ana mo nga minita tokorua kua ngaro atu i te mate, kua tutuki te mahi ki te ao nei o Revs. Heta Tarawhiti raua ko Hohua Moanaroa. Ehara raua i tenei Atirikonatanga, otira he mea tika kia maharatia aua kuamatua rongo nui e tatou. E toru tekau ma waru nga tau i minita ai raua, no te tau 1860 hoki raua i whakaminitatia ai e Pihopa Herewini.

Ko te tau whakamutunga tenei o tenei rau tau, a ko tenei ake tau timata ai te tau 1900. Me waiho atu i tenei tau nga mangere, nga ngoikore, nga pohehe, nga kuwaretanga, a me poka hou i te timatanga o tenei rau tau he mahi hou ma tatou, te anga nui ki nga mahi e neke ai te pai ki te tinana raua ko te wairua. Ko te tino mea kia whaia e tatou, ara, e ia tangata, e ia tangata, ko ia ake kia tapu kia tika. Me puta ta tenei ta tenei uua kia whai hua i nga hua o te Wairua e whakahuatia na e Paora i a Karatia 5, 22. ara, kia tuarite tona ake ahua ki to te Karaiti, kia tohe hoki i nga ra katoa ki te whai i ona takahanga tapu. He waahi taki tahi tenei o tatou tenei o tatou no tona tinana, ara no te Hahi, a ki te whai ngoi a ia waahi, a ia waahi ka whai ngoi te Hahi katoa.

No tenei marama i tutuki ai te kotahi rau o nga tau o te Ropu tono i nga kaikauwhau o te Rongopai ki nga tauwi. No te Parairei, Aperira 12, 1799, ka huihui ki tetahi ruma i Ranana, Ingarangi, nga minita 16 me nga hoa ehara nei i te minita toko iwa, ki te rapu tikanga e rite ai te poroporoaki a te Karaiti ki nga Apotoro; "Haere

koutou meinga hei akonga nga iwi katoa, iriiria i runga i te ingoa o te Matua, o te Tamaiti, o te Wairua Tapu. "Ka timata i reira te kohi moni hei oranga mo nga kai kawae i te Rongopai, Kahore he Pihopa, he tangata nunui ranei o taua Komiti, erangi he tangata noa iho. E rima nga tau i akiaki ai ratou i nga tangata o te Hahi o te Ingarangi kia homai he moni, kia rapua hoki he karere katahi ka kitea nga tangata tokorua a tonoa ana hei kawae i te Rongopai ki Awherika ki nga mangumangu o taua whenua. No te tau 1809 ka tukua mai a te Kingi raua ko te Horo hei karere ki Niu Tirenā otira e rima tau i noho ai ki Poihakena (Sydney), i araia hoki e te matenga o nga pakeha o te kaupuke o Paira ki Whangaroa. No Tihema 25, 1814 ka u mai a te Matenga me ona hoa ki Peiawhairangi. No taua ra te kauwhau tuatahi ki tenei motu, ko te rarangi, "He kai kauwhau tenei ahau kia koutou mo te hari nui meake puta mai ki te iwi katoa." (Ruka 2, 10). Ko te whakatokanga tena o te pua nani o te Rongopai ki Niu Tirenā. Kotahi tekau ma tahi nga tau i mahi ai aua karere me nga hoa i u mai i muri ki waenganui o nga Maori, a hore rawa he hua. No te tau 1825 i iriiria ai a Rangi, he rangitira no Ngapuhi, i te mea e tata mate ana a huaina ana te ingoa ko Karaitiana. No te tau 1829 ka iriiria tahitia nga tamariki tokowha a Tauwhanga me tetahi tamaiti pakeha ko Wiremu Renata Wiremu, ko ia nei te Pihopa o Waiapu inaianei. No Pepuere 7, 1830 ka iriiria a Rawiri Taiwhanga te mataika o nga Maori kaumatua. E kore e taea te korero whakatepe i te totorokanga haeretanga o te kupu i nga tau i muri iho. Kihai i roa ka rewanatia katoatia a Niu Tirenā a here rawa tetahi hapu i hapa i te pukapuka i te kaikarakia, a tahuri ropu ana nga iwi Maori ki a te Karaiti. No te tau 1842 ka u mai a Pihopa Herewini, a timata tonu tana haere ki te tiro tiro i tenei iwi hou kua uru mai ki te Hahi o te Karaiti. Ko nga tino koroheke kei te mohio ki te ahua o te motu i te taenga mai o nga mihinare. Kahore tetahi mahi kino e taea ana e te tangata, e Hatana, i kore e mahia e o koutou tupuna; te kohuru, te kai tetahi i tetahi, me nga mahi poke, mahi whakarihariha katoa. A kei te pehea te ahua inaianei? Na te aha i ahei ai nga tangata Maori o ia iwi, o ia hapu te huihui pera me te Hui nui kua pahure tata nei ki Waitangi. Noho tahi ana, moe tahi ana, kai tahi ana, korero tahi ana, kahore he wehi he raruraru. Kahore he Hui pena a nga tupuna; a na te aha i taea ai i enei ra, i rere ke ai te ahua? Ahakoa kei te whakapararahako etahi ki te karakia, ki nga ture hoki a te Atua, kei te whakaae katoa na te Whakapono. E whatekau nga minita Maori, 300 nga kaikarakia, 16,000 nga tangata kua oti te iriiri, 2450 te hunga tango i te Hapa tapu. Na, tena, me pehea tatou?

Whakarongo mai, Ma ata matau ai koutou. Ko nga moni o taua Ropu tonu Mihinare, he mea kohi e te iti e te rahi—e te tangata whai rawa e te rawakore — e te kaumatua e te tamariki. Kei ta etahi he pene i te marama, na kona i uru ai te katoa ki te whakarite i ta te Karaiti kupu Ma kauwhautia te Rongopai ki te ao katoa. E kore ranei tatou e pai kia uru hoki tatou ki taua mahi? "Ko te whakawhiwhi nui atu te hari i to te whiwhi."

Tenei tetahi atu mea hei tirohanga ma tatou, ara, ko te wero a Atirikona Wiremu. Kua kite na koutou i tana reta e ki nei ia, ki te kohia e nga tangata o te Pihopatanga o Akarana, ahakoa Pakeha, ahakoa Maori i te £2000 hei apiti ki te Tahua Whangai Minita Maori mana e homai kia £1000 hei apiti. E hoa ma, kua tatou e wehi ki tana wero, erangi whakaputaia to tatou maia i tenei tau whakamutunga rau tau. Ma tatou e rapu he tikanga e taea ai.

Kotahi atu mea e toe ana hei whakaaturanga maku ki a koutou. Kua kitea he tikanga e te Hinota Nui e uru ai nga Mangai Reimana Maori ki nga Hinota Pihopatanga. Na, kua whakaritea kia rua nga Hinotamana Maori mo tenei Pihopatanga kia kotahi ma te Hui Maori o te Atirikonatanga o te Waimate kia kotahi mo te Hui o te taha whakarunga. Ma koutou e rapu he Hinotamana Maori hei Mangai ma koutou ki te Hinota o Akarana.

Heoi, ma te Wairua Tapu tatou e whakamarama kia kitea ai nga tikanga e tupu ai te Hahi, Mana hoki tatou e whakakaha kia rite ai aua tikanga.

Nga Motini.

- Na Rev. M. Kapa raua ko Rev. M. Te Haara:—
E whakapai ana te Hui ki te Tumuaki mo tana whaikorero, a e tonoa ana kia whakaae mai ia kia perehitia ki nga Mahi a te Hui.
Whakaaetia ana.
- Whakaritea ana ko Rev. M. Kapa raua ko Paraone Whakaruru hei Kai-tuhituhi.
- Homai ana e nga Mangai Reimana nga pire o nga Pariha. Muri iho, ka kokiritia nga Kupu whakaari, me nga Patai.
- Na Ruka Te Huru raua ko Paraone Whakaruru:—
Kia tahuri nga Pariha katoa ki te whakakii i o ratou Tahua whangai minita.
Whakaaetia ana.
- Na Rev. M. Kapa raua ko Rev. T. Kiriwi:—
Kia whakaturia he Komiti huihuiuga minita a ia tau, a ia tau.
Whakaaetia ana.

- Na Rev. M. Kapa, he patai.
Kei te pehea te Kura Kotiro e meinga nei kia tu ki Akarana: a ka hia o a te Maori kohikohi?
Te whakahoki:—
Kahore ano o a nga Maori o tenei Atirikonatanga.
- Na Rev. M. Kapa raua ko Eru Pou:—
Me whakaaro nga kaumatua ki tetahi minita mo Mangakahia, ina hai minita.
Whakaaetia ana.
- Na Rev. M. Kapa, he patai:—
E pehea ana te motini a Rawiri Te Ruru mo nga Minita kia tuku mai i nga Ripoata o a ratou mahi?
Te whakahoki:—
Kahore he Ripoata i tae mai ki au.
- Na Paraone Whakaruru raua ko Rev. T. Kiriwi:—
Me wehewehe nga moni £2000 hei whakarite i te wero a Atirikona Wiremu ki nga Pariha katoa o te Pihopatanga ahakoa Maori, Pakeha ranei.
Whakaaetia ana.
- Na Henare Taha raua ko Ruka Te Huru:—
Mehemea he moni Whangai Minita to Oruru kua tae ki Akarana me whakauru ki nga Mahi o te Hui.
Whakaaetia ana.
- Na Henare Taha raua ko Ruka Huru:—
Kaua a Aperira e waiho hei marama mo nga Hui erangi hei a Maehe.
Whakaaetia ana.
- Na Rev. Herewini Paerata raua Henare Taha:—
He whakapai tenei ki a Rev. Wild Te Paa me tona iwi katoa mo te nui o to ratou atawhai i tenei Hui.
Whakaaetia ana.
- Na Rev. H. T. Papahia raua ko Koroniria Kaipuke:—
Ko Riapo Puhipi hei Hinotamana mo tenei Hui ki te Hinota Pihopatanga o Akarana.
Whakaaetia ana.
- Na Rev. M. Te Haara raua ko Rev. M. Kapa:—
Me paanui mai te minita haere mai ki te minita tuturu mo te tuku i te Hapa Tapu, mo te iriiri, me te marena.
Whakaaetia ana.
- Na Rev. M. Te Haara raua ko Ruka Te Huru:—
Kia rapua he tikanga mo tetahi Pihopa motuhake ma nga Maori o te Pihopatanga o Akarana.
Whakaaetia ana.
- Na Hura Whatonga raua ko Rev. T. Kiriwi:—
He whakahau tenei ki nga tangata katoa o te pariha o Paihia kia whakaarohia he whare mo to ratou minita ki Taumarere.
Whakaaetia ana,
- Na Rev. M. Kapa raua ko Henare Taha:—
Me perehi ki nga Mahi o te Hui nga moni e puta ana o nga takiwa mo te Kura Kotiro ki Akarana.
Whakaaetia ana.
- Na Rev. M. Kapa, he patai:—
Kei te peheatia nga moni i waiho iho e Ta Wiremu Matenga mo te Hahi Maori?
Whakahoki:—
E whakamahia ana, a ko nga hua e pau ana i nga minita.
- Na Ruka Te Huru raua ko Koroniria Kaipuke:—
Kaua te Minitatanga o Hokianga e uru ki te kohi i te £2000 e whakahauatia mai na e Atirikona Wiremu; te take kua neke ake i te £600 o ta Hokianga kohi, erangi kia tae nga tahua o era atu ki te £600 hei reira ka kohi ai.
Whakaaetia ana.
- Na Paraone Whakaruru raua ko Ruka Te Huru:—
He whakahau tenei na te Hui ki nga matua o nga tamariki o tenei Atirikonatanga kia akona e ratou tahi ko te minita a ratou tamariki ki nga kupu o te Whakapono, ki te Inoi a te Ariki, me nga Ture kotahi tekau.
Whakaaetia ana.
- Na Rev. M. Kapa raua ko Eru Pou:—
Ki Kaikohe te Hui o te Hahi Maori a te tau 1900.
Whakaaetia ana.

KO NGA MINITA, ME NGA KAIKARAKIA, ENA O TE HAHĪ MAORĪ, O TE ATIRIKONATANGA O TE WAIMATE, PIHOPATANGA O AKARANA, HANUERE 1, 1899.

Takiwa o te Waimate:— Atirikona E. B. Karaka.

- Waimate
Rev. Timoti Kiriwi
Mita Henare Karaka
Mita Wiremu Pehikuru
Hirini Katene
Rawiri Teruru
Hone Rameka
- Ohaeawai
Kereama Tauwehe
Eruera Riwhi
- Kerikeri
Mita Wiremu Keepa
Kīngi Te Ngahuru
- Te Ti, Mangonui
Ngawati Aperahama

Takiwa o Whangaroa:— Rev. Herewini N. Paerata.

- Matauri
Hohepa Whare
Tau Hona
- Touwai
Hemi Keepa Tupe
Wire Poata
Hemi Turetahi
- Pupuke
Putete Heke
- Takou
Wiremu Haare
Tareha Te Kowhai
Etana Erueti
- Wainui
Wiremu Weka
Himaera Pawa
Hoone Weka

Takiwa o Kaikohe:— Rev. Matiu Kapa.

- Kaikohe
Tepana Riwai
Paraire Hui
- Te Iringa
Kereopa Putoto
Hoani Petera
- Mangakahia
Tamati Poa
Hapeta Pipi
Wiremu Kairau
- Otaua
Ruhū Urūmai

Takiwa o Ahipara:— Rev. Reihana Kamiti.

- Ahipara
Hoani Wiremu

Henare Rewi
Hami Poata
Henare Ngakaha
Mehana Whaitua

- Ngatotoiti
Eriha Piriwata
Hirama Rapana
- Waitehuia
Paratene Waiora
Rapine Iraia

Takiwa o Oruru:— Rev. Reihana Ngatote.

- Peria
Kingi Waiau
Maihi Kaitoa
Pereiha Tauhara
Wiremu Hoani
- Kenana
Huirama Tukariri
Akuhata Kaiapa
- Parapara
Henare Taha
Wiki Piikaahu
- Rangiawhia
Raharuhi Ihaia
Matiu Paekoi
Timoti Hetaraka
Riwhi Te Hinaki
- Taipa
Henare Wiremu
Rapihana Hetaraka
- Wikitoria
Karepa Tipako

Takiwa o Paihia:— Rev. Tiopira Paerata.

- Paihia
Hoori Tane
- Waiomio
Atimana Wharerau
Wiremu Kopa
- Taumarere
Wiremu Pepene
Hura Whatonga
- Orauta
Hone Mokeke
- Oromahoe
Wiremu Pirihongo
- Waikare
Haika Waaka
- Kororareka
Waaka Hakuene
- Karetu
Mita Te Tai
Nepia Pomare

Takiwa o Parengarenga:— Rev. Hemi K. Taitimu.

- Te Kao
Hemi Kapa
Wiki Te Whai
Hohepa Paraone
- Paua

- Weeri Tipene
Paraone Whakaruru
- Kapowairua
Murupaenga Rewiri
- Ngatekawa
Hare Raharuhi
- Takapaukura
Wiremu Kaingaroa

Takiwa o Whangarei:— Rev. Wiremu P. Te Waha.

- Pehiaweri
Parata Minarapa
- Taharoa
Eru Nehua
- Te Toetoe
Hoori Poke
Haora Whareumu
- Ngaruahine
Hunia Tamauru
- Ngararatunua
Tame Horomona
- Ngunguru
Hone Wiremu
- Maunu
Renata Manihera
- Taiharuru
Hunia Mahanga

Takiwa o Kaitaia:— Rev. Meinata Te Haara.

- Kaitaia
Raniera Otene
- Awanui
Hakaraia Awarau
Etera Tararu
Paraone Tuwhare
Hakaraia Karaka
- Pukepoto
Timoti Puhipi
Rapihana Te Maru
Riapo Puhipi
Kihirini Te Morenga
Herepete Rapihana
- Kareponia
Timoti Popata
Matenga Komene
- Houhora
Hupata Kaka
Henare Taumataiti
- Ngakahu
Hehi Te Paa
Mawene Kiriwi
- Pamapurua
Rutene Te Waa
Waaka Te Koni
Rupene Himiona

Takiwa o Hokianga:—Rev. Hone T. Papahia.

- Waiparera
Herewini Te Toko
Ruka Te Huru
Heta Rawiri

- Poutawhera
Eparaima Tohuora
Hapeta Te Puku
- Waikeri
Aperahama Pukeroa
- Hautapoki
Tono Ihaia
Anaru Ngawaka
- Manukau
Hemi Hui
Henari Mete
Tatana Hunia
Hura Komene
- Waipoua
Wiremu Moetara
Pohe Paniora
- Pakanae
Meinata Karauna
- Pawarenga
Kereama Wikiripi
Noa Pene
- Herekino
Hapurona Hoori
Riki Parai
- Waimamaku
Peneti Pana
Reupana Tuoro
Rapata Te Huia
Nutana Taurere

Takiwa o te Wairoa, Kaipara:— Rev. Wiki Te Paa.

- Te Wharau
Waaka Te Huia
- Ripia
Hohapata Te Aunui
Haimona Rewa
Orikena Whakawahi
- Parirauewha
Meinata Karamu
Netana Miru
Hone Paraone
Hare Peka Hohaia
- Te Kowhai
Arapeti Paikea
- Taita
Pene Tikinui
Hau Hepata
Tiatoa Paniora
- Kapehu
Hetaraka Te Koni
Koroniria Kaipuke
Wiremu Nepia

Ko nga moni ena i kohikohia e te Hahi Maori o te Atirikonatanga o te Waimate i te tau 1898.

Ko Te Paraimete o Nui Tireni te Upoko

Kahore ena i tae ki te Hui.

Nga Minita: KO REV. KANANA KOURA, WHAKAKAPI MO TE ATIRIKONA O AKARANA TE TUMUAKI.

Nga Mangai Reimana:

He Tuhituhinga I Nga Mahi a Te Hui.

Ko te karakia i te Turei, Maehe 14, 1899, i te wharekarakia i Maramatawhana, i te 10 o te karaka, 19 te hunga i tango i te Hapa Tapu. Ko te ohaohatanga £1 4s. i tukua hei utu i te perehitanga o nga Mahi o te Hui. I muri tata iho ka mine ano te Hui, a ka mutu te karangaranga i nga ingoa o nga Mema me te inoi ka tu a Kanana Koura ki te whaikorero.

Te Whaikorero a Te Tumuaki.

E hoa ma e nga Minita, e nga Mangai o te iwi; Tena koutou! Na Atirikona Karaka te tikanga kia whaikorero ahau ki tenei Hui o te taha Maori o te Hahi o te takiwa whakarunga o to tatou Pihopatanga, na te Paraimete hoki i whakaae. He mea whakamanawareka, he mea whakahonore taua karangatanga i a au. Ehara au i te tauhou ki te mahi i roto i nga Maori, inahoki e iwa nga tau i mahi ai au ki Kororareka, a tu tonu ana nga karaihe kaiwhakaako i nga wiki katoa. No te tau 1861 ka nekehia au ki Otahuhu a ka takitahi aku minitanga ki nga Maori. Ahakoa kei te taha Pakeha au e mahi ana inaianei e kore rawa e mate taku ngakau nui kia koutou me te hono tonu te inoi kia manaakitia e te Atua te Hahi Maori kia whai hua maha ai.

- I puta te mihi a te Pihopa i te Hinota Pihopatanga mo a koutou minita mo Revs. Heta Tarawhiti raua ko Hohua Moanaroa kua tangohia atu nei e te Ariki kia nohoia te wahi i roto i te whare o Tona Matua kua whakaritea nei e Ia mo raua. I tupono ki a raua nga raruraru o te whawhai ki Waikato, a kitea ana i reira ta raua whai pakiaka, whai turanga, i runga i te whakapono ki a te Karaiti; kihai rawa i korikori, erangi u tonu taea noatia te mutunga. Me whakapai tatou ki te Atua mo to raua u, me inoi hoki ki a Ia, kia homai he kaha kia tatou e aru ai tatou i a raua mahi pai kia uru tahi ai tatou ki Tona rangitiratanga i te rangi.
- He kupu taku mo te taha ki o koutou minita. E akiaki tonu ana a te Pihopa raua ko te Atirikona kia rapua he tikanga hei whakanui i to ratou oranga. Ka tau te whakama ki te Hahi Maori ki te waiho rawakore nga minita. Kauga e ngakaukore ki te oranga mo nga kai tiaki wairua. E utua ana e koutou nga mea e riro mai ana i te toa mo te taha tinana, a me riro utu kore nga mea mo te wairua? E utua ana te kamura, te parakimete me era atu kai mahi ki te utu tika, a he aha te oranga mo te minita i kaiponuhia ai? Kua takoto noa atu te tikanga, "Kauga e whakamokatia te mangai o te okiha patu witi" (1 Kori. 9, 9.) me tena, "Ka tika te utu mo te kai mahi" (Ruka 10, 7.) me tera atu, "Whakaaroa wawetia he pai ki te aroaro o nga tangata katoa" (Rom. 12, 17.) Tena tetahi mea hei whakaoho i a tatou, he kupu na Atirikona Wiremu. E mea ana ia ki te taea e nga tangata o te Pihopatanga o Akarana, ahakoa Pakeha, Maori ranei, te koha kia rua mano pauna (£2000) mo nga tahua whangai minita Maori, mana e tapiri ki te kotahi mano pauna (£1000). Ma koutou tena e tiroiro, e hurihuri.
- He kupu tenei mo nga tohunga me era atu tangata tinihanga e mahi nei i roto i a koutou. Ka pai kia tahuri te Kawanatanga ki te tenei i nga mahi e mate ai te tangata. Tika rawa atu kia whakakorea atu nga tohunga Maori. Otira e kore e taea e te ture te putake o taua mahi kohuru tangata. Ma kou ou ake tena e titiro. Maharatia te kupu a Paora "Ahakoa he mea enei e karangatia nei he atua i te rangi i te whenua ranei (he tini nei hoki nga atua, he tini nga ariki) kai tatou ia, kotahi ano Atua ko te Matua, ko te take ia o nga mea katoa, a ko tatou i roto i a ia; kotahi hoki Ariki, ko Ihu Ka aiti, nana nei nga mea katoa, nana hoki tatou," (1. Kori. 8, 5—6.) Waihoki tera pea he tohunga, he tangata kua taea e te tinihanga a Hatana, e whakaatua ana i a ia, kia tatou ia kotahi ano Atua, kotahi ano Ariki. E whakatauiratia ana aua tu tangata kia Hani raua ko Hamapiri (2. Tim. 3, 8.) ki a Haimona o Hamaria (Mahi 8, 9.) ki a Erima o Papaho (Mahi 13, 8.) a he mea tika kia pehia aua tu tangata me ratou i pehia. No mua mai aua tangata tinihanga, inahoki kei a Tiutoronomi 13, 1—3 te whakatupato a kei te rima o nga rarangi te whiu i whakaritea mo ratou. E aku hoa, kia rite i a koutou te kupu a Paora "Kakahuria iho nga mea whawhai katoa o te Atua kia taea ai e koutou nga hangareka a te rewera te tu ki te riri" (Epeha 6, 10—17.)
- Tetahi o aua mea whawhai ko te tika hei pukupuku hei arai i te uma, ara i te ngakau. Ma te poke kore o te ngakau ka poke kore hoki nga mahi. Kei te mohio katoa tatou ki te nui o te raruraru e pa mai ana kia

koutou i te he o nga tikanga mo te marena. Ki ta te Hahi tikanga he mea tapu te marena, he mea honore, a e whakatupato ana kia kaua te tangata e anga whakaaro kore ki taua ritenga. E whakanoatia ana te marena e etahi ano he mea hangahanga noa iho, na reira i hono tonu ai nga raruraru. Tetahi tikanga a te Maori i hua ai te hara ko te moe huihui, a taunga ana nga tamariki ki nga mea e rere ke ana i te pai. Kaua hoki nga matua e whakahua kupu whakama i te aroaro o nga tamariki. No tera tau i puta te whakaaro kia tu tetahi Kura kotiro Maori ki Akarana, heoi, kahore ano tetahi hereni kotahi a te iwi Maori i tae ki te Komiti whakahaere.

- Kotahi atu mea e toe nei hei korerotanga maku, ara, ko te ata tiaki i a koutou tinana. Whakarerea atu nga tikanga paru, horoikore a nga tupuna. Kia ma te kiri, kia ma nga kakahu, kia ma nga whare. Kaua te mea pirau e tata ki te nohoanga tangata. Na te Atua o tatou tinana ngatahi ano ko nga wairua, a e whai hara ana tatou ki a ia ina turi ki nga tikanga e ora pai ai aua tinana. Ko te kaha tinana me te kaha wairua ta tatou e whai ai.

Ma te Wairua o te Atua koutou e whakamarama kia oti pai ai he tikanga e whai kororia ai tona Ingoa Tapu, e neke ai te pai o tenei wahi o Tana Hahi.

Nga Motini Me Nga Patai.

- Na Rev. N. Tautau raua ko Rev. T. Hapimana:—
E whakapai ana te Hui ki te whaikorero a te Upoko, a e tono ana kia perehitia ki te pukapuka o nga Mahi. Whakaaetia ana.
- Whakaritea ana ko Rev. Hare M. Ruarangi raua ko Paora Reweti hei kaituhituhi mo te Hui.
- Na Rev. W. Hoete, he patai:—
Mo te pukapuka o te Pihopa e tono nei kia koha i nga Ratapu katoa hei whakarahi i nga Tahua whangai minita a kia tukua mai ki te Atirikona i nga mutunga koata; e kore ranei e ahei kia puritia aua moni tae noa ki te minenga o te Hui Topu, a hei reira hoatu ai? Te whakahoki:—
E ki ana te Pihopa me tukua mai i nga mutunga koata.
- Na Kihirini Reweti, he patai:—
Pehea te nui o te Tahua Whangai Minita o Ngatiwhatua?
Te whakahoki:—
£449 7s. od.
- Na Paora Reweti raua ko Kihirini Reweti:—
He tono ki nga Kaitiaki whenua o te Hahi kia whakawhitia te rima eka i Orakei ki te kotahi eka i Okahu he turanga Wharekarakia.
Whakaaetia ana.
- Na Revs. N. Tautau raua ko H. M. Raurangi:—
Ko Apirana T. Ngata hei Hinotamana mo te takiwa whakarunga o te Pihopatanga ki te Hinota o Akarana. Whakaaetia ana.
- Na Rev. N. Tautau raua ko Maapi Pene:—
Hei te Pourewa te Hui a Aperira 1900.
Whakaaetia ana.
- Na Revs. N. Tautau raua ko W. H. Matete:—
He mihi tenei no te Hui mo Revs. Heta Tarawhiti raua ko Hohua Moanaroa kua tae nei ki to raua okiokinga. Ko o raua iwi e noho pani ana, a ko te Hui nei e tangi ana mo te ngaronga atu o aua Minita Kaumatua.
Whakaaetia ana.
- Na Rev. H. M. Raurangi raua ko Paora Reweti:—
Me mutu te whakahua i nga Atirikonatanga o Waikato o Waitemata mo tenei Hui, erangi me whakahua ko te Hui o te takiwa whakarunga o te Pihopatanga o Akarana.
Whakaaetia ana.
- Na Rev. W. H. Matete, he patai:—
E kore ranei e ahei nga kai-karakia Maori ehara nei i te Minita te mau i te kahu karakia ma ina karakia?
Te whakahoki:—
E mau ana nga kai karakia pakeha i taua kakahu, a kahore he ture hei arai i nga kaikarakia Maori te pera ai.
- Na Revs. N. Tautau raua ko T. Hapimana:—
E whakawhetai ana tenei Hui ki nga tamariki o te Kareti i Te Aute mo nga pai e mahia nei e ratou ki roto i te iwi Maori mo te taha ki te tinana raua tahi ko wairua.
Whakaaetia ana.

- Na Revs. N. Tautau raua ko W. H. Matete:—
 (a) Me whakatu he Komiti whakahaere kohikohi mo te takiwa whakarunga o tenei Pihopatanga kia toko ono tangata hei takawaenga i te iwi Maori raua ko te Komiti tiaki moni, whenua o te Hahi.
 (b) Nga tangata mo taua Komiti: ko Mita Karaka raua ko Paratene Kapa mo Waikato; ko Matiu Poono raua ko Tamaiwhua Rawiri mo Hauraki; ko Kihirini Reweti raua ko Weneti Ruarangi mo Kaipara.
 Whakaaetia ana.
- Na Weneti Ruarangi, he patai:—
 Kei te pehea nga moni o te whenua o te Hahi Maori i Pukaki i tukua nei kia Pihopa Herewini?
 Te whakahoki:—
 Maku e rapu.
- Na Maapi Pene raua ko Mita Karaka:—
 He whakapai tenei na te Hui kia Rev. Hare M. Ruarangi me Ngatiwhatua katoa mo ta ratou atawhai ki nga mema.
 Whakaaetia ana.
 Ko nga moni ena i kohikohia e te Hahi Maori o te takiwa whakarunga o te Pihopatanga o Akarana i te tau 1898.
 Front Cover
 NGA MAHI A TE Hui o te Hahi Maori o TE Pihopatanga o Akarana I Huihui To Te Atirikonatanga o Te Waimate Ki Kaikohe I A Aperira 4, 5, 1900. Me To Te Takiwa Whakarunga o Akarana Ki Te Pourewa, Waipa I A Aperira 25, 26, 1900. Turanga: Na Te Wiremu Hapata I Ta Ki Te Raukahikatea 1900

Nga Mema o Te Minenga Tuarua o Te Hui Tuaiwa o Te Hahi Maori o Te Atirikonatanga o Te Waimate, I Te Pihopatanga o Akarana. Ko Te Paraimete o Niu Tireni Te Upoko.

Kahore ena i tae ki te Hui.

Nga Minita:

VEN. E. B. KARAKA, Atirikona o te Waimate.

Nga Mangai Reimana:

Te Tuhinga i Nga Mahi A Te Hui.

I mine te Hui o te Hahi Maori o te Atirikonatanga o te Waimate ki Kaikohe i te Wenerei me te Taite Aperira 4, 5, 1900. I te 11 a.m. te Karakia whakapuare i te Hui: te hunga i te Karakia 110, te hunga i tango i te Hapa Tapu e 67. I tukua te ohaohatanga (£1 13s 10½d.) mo te perehitanga i nga Mahi o te Hui. Ko Atirikona Karaka te tumuaki hei whakakapi mo te Paraimete. No te 3 p.m. ka noho te Hui, a ka oti te Karangaranga nga ingoa o nga mema, ka kiia e te tumuaki he Hui e riie ana ki ta te ture i whakatakoto ai, ka timataia hoki te mahi ki te Inoi

Te Whai Korero a Te Tumuaki.

E hoa ma, e nga Minita, e nga Mangai o te iwi, Tena koutou!

Na te raruraru te tae mai ai to tatou Pihopa ki ta tatou Hui na reira au i tu ai hei Upoko. Kei te ora katoa nga minita me nga Mangai Reimana c to tatou takiwa a he mea tika kia puta he kupu whakapai ki to tatou Kai-tiaki.

E ahua hurihuri ana te whakaaro ki o tatou Hui me kore ranei e neke ake nga tikanga ki te whakatatahitia te taima e mine ai ki te rua tau. E maaro tonu ana te haere o te Hahi Maori a e takitahi ana nga mea hou e puta mai

ana e rapu tikanga ai tatou. Na reira au i mea ai me waiho kia pahure te rua tau kanoho ai te Hui takiwa, a kia wha tau ka mine ai nga Hui Topu. Ma tatou tahi tena mea e titiro.

I uru a Riapo Poihipi ki te Hinota Pakeha o tenei Pihopatanga a nui rawa ai te manawa reka o nga mema ina tu ia ki te korero. Me whakatakoto e tatou he tikanga e whai parirau ai ia he kawe i a ia ki aua Hinota. Ko te tuarua o nga mema maori, ko te takiwa ki runga, ara, ko Apirana Ngata, kihai i tae, i warea ki te whakahaere i nga tikanga o te Kareti i Te Aute hei hapai i te iwi Maori. I taua Hinota i puta te kupu a nga mema Maori kia rapua he hoa Pakeha moku hei tiroiro ki nga maori o te Hahi o tenei takiwa. Whakaaetia ana e te Hinota: a koia tenei ko Rev. Heketa Hokena i noho nei i waenganui i a tatou. Powhiritia to tatou hoa e koutou. No Oketopa 18, 1899 i whaoapirititia ai nga rikona Maori tokotoru, ara, a Revs. Tiopira Paerata ratou ko Timoti Kiriwi, ko Hare M. Ruarangi. Tokotoru nga tangata o tenei Pihopatanga kei te Kareti minita i Turanga. Engari e penei ana te rapurapu o te ngakau: ki te whakaminitatia aua tangata,— Kei hea he oranga mo ratou? Ko a Hanuere 1, 1903 whakamutua ai e te Ropu tono Mihinare o Ingarangi ta ratou awhina i te Hahi o Niu Tirenī. He mahara na ratou, ka 85 nga tau i whangai ai ratou i te Hahi Maori, a ki ta ratou whakaaro ka taea ano e nga Maori te whangai i o ratou minita ake, a me tahuri ratou ki era atu iwi o te ao, e noho mai nei i roto i te pouritanga. Na, ata whakarongo mai! Heoi ano te oranga mo nga minita ka toe a 1903, ko nga hua o nga tahua whangai minita i kohia e o koutou matua, me nga hua o nga whenua i hokoa e te Komiti i mua. Na e mimiti haere nei te puna mea hua te ingoa o te tahua minita ko Waimimiti i te mea e kore nei koutou e hoatu he wai. Na ki te kore e rapua he tikanga hei whakaneke ake i te oranga mo nga minita, tera e noho te moni ki te £25 ki te £30 ranei. Kua hoha koutou ki taku mahi akiaki i te tau, i te tau, heoi e taea te aha? Kua e titiro ki te taha pakeha, e warea ana hoki ratou ki te whangai i o ratou minita ake, ki te hanga wharekarakia me era atu mahi a te Hahi. Heoi me mutu nga korero mo tena mate o tatou.

Mo te kura kotiro maori i kua nei kia tu ki Akarana. Nui atu te ngakau kore o te iwi ki te whakaaro mo taua mea. Ahakoa hei mea e tupu ai te pai ki a koutou tamariki, e kore e tahuri ki te hapai ki te awhina me te mea mo nga pakeha nga painga o taua kura. Ka nui te he manawa ki tenei ahua o te Maori. Kotahi wharekarakia hou i whakapuaretia ki te Taita i a Pepuere tata nei.

Ko ena kupu kua korerotia atu na, naku ake: no ko enei ake he mea tango e au i nga whai-korero a te Pihopa o Waiapu, he hangai marire hoki no aua kupu ki a tatou.

E whakaaturia ana e ia te ngoikore o te Hahi Maori. Te take o taua mate kei roto, kei te ngakau o te tangata; he maha ano ia nga putanga ki waho. Koia nei etahi mea i kitea ai taua ngoikore. Tetahi e kitea ana ki te tu o nga Wharekarakia. He whare kahore nei e hangaa nga pakaru, kahore e peitatia a waiho ana hei kohanga manu i kapi ai a roto i te otaota, kahore e purumatia e horoia a roto; he whare taiepa kore, taiepa pakaru ranei; he tohu tena no te mate o te ngakau, no te whakapono ngutu-kau, no te whakaparahako ki te Atua, i huaina nei te whare hei whare mo te inoi ki a ia. Tetahi, ko te mahue noa iho o nga tamariki, te whakaakona ki nga mea e ora ai te wairua. Tetahi ko te ahua o te tangata ki te karakia ki roto ki te wharekarakia. Kia mutu rawa te tangi o te pere, kia timata te karakia, katahi ano te tangata ka tomo ki roto; kahore e kakama te tu ki runga i nga waahi e tika ai te tu; kahore e tuturi ki te inoi; he tohu enei no te ngakau kore, no te karakia whakauaua. Tetahi he wareware no te tangata ki tona iriiringa ki roto ki a Te Karaiti hei wahi mo tona tinana, e mahue ai i a ia te hara, e pumau ia hei "hoia pono, hei pononga ma te Karaiti;" he wareware ki te inoi ki te Atua i nga mea hei oranga mo te wairua, mo te tinana; he whakaparahako ki te Whakaunga; he ngaro tonu i te Hapa a te Ariki i whakaritea nei e te Karaiti hei mea "e whai kaha ai, e whai manawa ai o tatou wairua;" he mahue te korero, te hurihuri i nga Karaipiture, e matau ai ki ta te Atua e pai ai hei mahi ma te tangata. He tohu katoa enei no te ngakau-kore, no te mate.

Na, ma te tangata ano e titiro tona ake ahua, ka anga ai ki te inoi i te kaha e taea ai te whakakore i nga mea i roto i a ia e rere ke ana, kia ata oti ai i a ia nga mahi kua rite mai nei i te Ariki hei mahi mana.

Ma te Wairua Tapu tatou e tohutohu i a tatou mahi katoa kia kitea ai nga tikanga e whai kororia ai te Atua, e neke ai te pai o te Hahi Maori.

Nga Motini.

- Na Rev. M. Kapa raua ko Eru Pou:—
E whakapai ana te Hui ki te Tumuaki mo tana whai-korero, a e tono ana kia whakaae mai ia kia perehitia ki nga Mahi a te Hui.
Whakaaetia ana.
- Whakaritea ana ko Rev. M. Kapa raua ko Eruera Riwhi hei kai-tuhituhi mo te Hui.
- Na Rev. M. Kapa raua ko Rev. Wiki te Paa:—
E hari ana tenei Hui i te mea kua whakaritea a Rev. H. A. Hoken hei hoa mo te Atirikona hei tiroiro i nga tangata o tenei Takiwa; a, he whakauru tenei i a ia ki te Hui.

Whakaaetia ana.

- Na Ruka te Huru raua ko Tipene Taurere:—

Kia homai he kupu marama mo nga moni o Waiparera mo nga tau e ono i muri i te matenga o Piripi Patiki.

Whakaaetia ana.

- Na Pereiha Tauhara raua ko Rev. Tiopira Paerata:—

Me whakauru nga moni whangai minita o Peria, o Oruru ki nga Mahi a te Hui.

Whakaaetia ana.

- Na Reupene Tuoro ra[unclear: u]a ko Tipene [unclear: Taurerei]:—

Me hoatu nga hua o te moni o Waimamaku hei whakanui i taua tahua.

Whakaaetia ana.

- Na Reupene Tuoro raua ko Rev. W. te Paa:—

Ki te perehitia houtia nga Himene me whakauru nga nooti.

Whakaaetia ana.

- Na Reweti Kerehoma, he patai:—

He tikanga ranei kua takoto i te Hui kia tonu utu te minita mo nga tamariki ina iriiria?

Whakahoki:—

Kahore.

- Na Rev. T. Kiriwi raua ko Reupene Tuoro:—

Kia tino whakaritea e tenei Hui kia whakahaerea nga Kura Ratapu tamariki i roto i nga Pariha katoa.

Whakaaetia ana.

- Na Rev. T. Kiriwi raua ko Rev. H. K. Taitimu:—

Me kahi ia pariha, ia pariha i te 5 hereni hei moni kawae i to tatou Hinotamana ki te Hinota o te Pihopatanga o Akarana.

Whakaaetia ana.

- Na Rev. T. Kiriwi raua ko Paraone Whakaruru:—

Me tu tonu ano te Hui ia tau ia tau, engari me whakamotuhake tetahi ra o aua Hui mo te taha minita anake hei mahi i te taha mo te wairua.

Whakaaetia ana.

- Na Rev. T. Kiriwi raua ko Rev. M. Kapa:—

Ko nga ohaohatanga o te Ra o te Petekoha hei awhina i te wero a Atirikona Wiremu.

Whakaaetia ana.

- Na Rawiri te Ruru raua ko Pereiha Tauhara:—

Ki te ngaro atu te Hahiwatena ma nga kai-karakia e tiaki nga mea o te whare.

Whakaaetia ana.

- Na Rev. R. Ngatote raua ko Reweti Kerehoma:—

Me whakarite tenei hapu, tenei hapu o te Atirikonatanga i tetahi tangata, ehara nei i te minita, hei kahi ra waho i te moni mo te wero o Atirikona Wiremu.

Whakaaetia ana.

- Na Rev. R. Ngatote raua ko Rev. T. Kiriwi:—

E whakapai ana tenei Hui ki a Rev. M. Kapa me ona iwi mo ta ratou whakamanuhiritanga i nga mema o te Hui.

Whakaaetia ana.

- Na Rev. M. Kapa raua ko Wiremu Kairau:—

Me whakaaro nga kaumatua ki tetahi minita mo Mangakahia, hei tetahi o nga tangata o te Kareti i Turanga.

Whakaaetia ana.

- Na Pereiha Tauhara raua ko Rawiri te Ruru:—

Kia takoto nga tahua whangai minita o nga Pariha katoa o tenei Atirikonatanga ki nga mahi a te Hui.

Whakaaetia ana.

- Na Rev. M. Kapa raua ko Rev. R. Ngatote:—

Kia tupato nga mema Hui ki te whakaae i nga mea o nga Hui; engari kia mohio iho tera e whakaotia aua whakaaetanga.

Whakaaetia ana.

- Na Rev. M. Kapa, he patai:—

E pehea ana te whakaaro o te Hui mo te moni e puritia nei e au, ara, nga moni o te Tahua o te Hahi Maori o tenei Atirikonatanga?

Whakahoki a te Hui:—

Waiho kia takoto ki te peeke.

- Na Rev. W. te Paa raua ko Rev. Tiopira Paerata:—
Me pare te Hui Topu mo te tau 1902; taihoa e whakarite i te waahi e hui ai.
Whakaaetia ana.
- Na Rev. H. T. Papahia raua ko Henare Pukeroa:—
Ki Whangape te Hui o te Hahi o tenei Atirikonatanga a te tau 1901, hei a Maehe.
Whakaaetia ana.

KO NGA MINITA ME NGA KAI-KARAKIA ENA O TE HAHI MAORI O TE ATIRIKONATANGA O TE WAIMATE, PIHOPATAMGA O AKARANA, HANUERE 1, 1900.

Takiwa o te Waimate:— Atirikona E. B. Karaka.

- Waimate
Rev. Timoti Kiriwi
Mita Henare Karaka
Mita Wiremu Pehikuru
Hirini Katene
Rawiri te Ruru
Hone Rameka
- Ohaeawai
Kereama Tauwehe
Eruera Riwhi
- Keri Keri
Mita Wiremu Keepa
Kingi te Ngahuru
- Te Ti, Mangonui
Ngawati Aperahama
Teri Ngawati

Takiwa o Whangaroa:— Rev. Herewini N. Paerata.

- Matauri
Hohepa Whare
- Touwai
Hemi Keepa Tupe
Wire Poata
Hemi Turetahi
- Pupuke
Putete Heke
Wiremu Tangata
- Taakou
Wiremu Haare
Tareha te Kowhai
Etana Erueti
- Wainui
Wiremu Weka
Himaera Pawa
Hoone Weka

Takiwa o Kaikohe:— Rev. Matiu Kapa.

- Kaikohe
Tepana Riwai
Paraire Hui
Karira Karaka
- Te Iringa
Kereopa Putoto
Hoani Petera

- Mangakahia
 𐤎𐤌𐤓𐤏 Poa
 𐤎𐤏𐤓𐤏 Pipi
 𐤎𐤓𐤏𐤌 Kairau

- Otaua
 𐤓𐤏𐤌 Urumai

Takiwa o Ahipara:— Rev. Reihana Kamiti.

- Ahipara
 𐤎𐤏𐤓𐤏 Wiremu
 𐤎𐤓𐤏𐤌 Rewi
 𐤎𐤏𐤓𐤏 Poata
 𐤎𐤓𐤏𐤌 Ngakaha
 𐤎𐤓𐤏𐤌 Whaitua

- Ngatotoiti
 𐤓𐤓𐤏 Piriwata
 𐤓𐤓𐤏 Kerehoma

Takiwa o Whangarei:—Rev. Wiremu P. te Waha.

- Pehiaweri
 𐤓𐤏𐤓𐤏 Minarapa
- Taharoa
 𐤓𐤓𐤏 Nehua
- Te Toetoe
 𐤎𐤓𐤏𐤌 Poke
- Ngaruahine
 𐤎𐤏𐤓𐤏 Whareumu

- Ngunguru
 𐤎𐤓𐤏𐤌 Wiremu
- Maunu
 𐤓𐤓𐤏 Manihera
- Taiharuru
 𐤎𐤓𐤏𐤌 Mahanga

Takiwa o Hokianga:—Rev. Hone T. Papahia.

- Waiparera
 𐤎𐤓𐤏𐤌 te Toko
 𐤓𐤏𐤓𐤏 te Huru
 𐤎𐤓𐤏𐤌 Rawiri
- Poutawhera
 𐤓𐤓𐤏 Tohuora
 𐤎𐤏𐤓𐤏 te Puku
- Waikeri
 𐤎𐤓𐤏𐤌 Pukeroa
 𐤎𐤓𐤏𐤌 Aperahama
- Hautapoki
 𐤎𐤓𐤏𐤌 Ihaia
 𐤎𐤓𐤏𐤌 Ngawaka
- Waipoua
 𐤎𐤓𐤏𐤌 Moetara
 𐤓𐤓𐤏 Paniora
- Pakanae
 𐤎𐤓𐤏𐤌 Karauna
- Manukau
 𐤎𐤓𐤏𐤌 Hui
 𐤎𐤓𐤏𐤌 Mete
 𐤎𐤓𐤏𐤌 Hunia
- Pawarenga
 𐤓𐤓𐤏 Wikiripi
 𐤎𐤓𐤏 Pene
- Herekino

Hapurana Hoori

Riki Parai

- Waimamaku

Peneti Pana

Reupena Tuoro

Rapata te Huia

Nutana Taurere

Matene Naera

Harowe Titore

Takiwa o te Wairoa, Kaipar a:— Rev, Wiki te Paa.

- Te Wharau

Waaka te Huia

- Ripia

Koroniria Kaipuke

Haimona Rewa

Orikena Whakawahi

- Parirauewha

Netana Miru

Hone Paraone

Hare Peka Hohaiia

- Te Kowhai

Arapeti Paikea

- Taita

Pene Tikinui

Hau Hepata

Tiatoa Paniana

Timi Maaka

- Kapehu

Hetaraka te Koni

Wiremu Nepia

Takiwa o Oruru:— Rev. Reihana Ngatote.

- Kenana

Huirama Tukariri

Akuhata Kaiapa

- Parapara

Henare Taha

Wiki Pikaahu

Eriha Kiriwi

- Rangiawhia

Raharuhi Ihaia

Matiu Paekoi

Timoti Hetaraka

Riwhi te Hinaki

- Peria

Kingi Waiaua

Maihi Kaitoa

Pereiha Tauhara

Wiremu Hoani

- Taipa

Henare Wiremu

Rapihana Hetaraka

Pene Topi

- Wikitoria

Karepa Tipako

Takiwa o Paihia:— Rev. Tiopira Paerata.

- Waiomio

Atimana Wharerau

Wiremu Kopa

- Taumarere
 ❧Wiremu Pepene
 ❧Hura Whatonga
- Karetu
 ❧Mita te Tai
 ❧Nepia Pomare
- Paihia
 ❧Hoori Tane
- Orauta
 ❧Hone Mokeke
- Oromahoe
 ❧Wiremu Pirihongo
- Waikare
 ❧Haika Waaka

Takiwa o Parengarenga:— Rev. Hemi Kingi Taitimu.

- Te Kao
 ❧Hemi Kapa
 ❧Matiu Tupuni
 ❧Makoare Taurora
 ❧Hohepa Paraone
 ❧Hone Ropiha
- Paua
 ❧Weeri Tipene
- Kapowairua
 ❧Murupaenga Rewiri
- Ngatekawa
 ❧Hare Raharuhi
- Takapaukura
 ❧Wiremu Kaingaroa
 ❧Paraone Whakaruru

Takiwa o Kaitaia:— Rev. Meinata te Haara.

- Kaitaia
 ❧Raniera Otene
 ❧Hoera Marupo
- Awanui
 ❧Hakaraia Awarau
 ❧Etera Tararu
 ❧Paraone Tuwhare
 ❧Hakaraia Karaka
- Pukepoto
 ❧Timoti Puhipi
 ❧Rapihana te Maru
 ❧Riapo Puhipi
 ❧Kihirini te Morenga
 ❧Herepete Rapihana
- Kareponia
 ❧Timoti Popata
 ❧Matenga Komene
 ❧Hare Popata
- Houhora
 ❧Hupata Kaka
 ❧Henare Taumataiti
- Ngakahu
 ❧Hehi te Paa
 ❧Mawene Kiriwi
- Pamapurua
 ❧Rutene te Waa
 ❧Waaka te Koni

KO NGA MONI ENA I KOHIA E TE HAH MAORI O TE ATIRIKONATANGA O TE WAIMATE I TE TAU 1899.

TAHUA HAH MAORI.

Aperira 1894 tae noa ki Aperira 1900, £35 os. 7d.

He panui:— Kia mohio nga Pariha katoa ko ta koutou tahua maori tena. He mea atu naku kaua tetahi pire moni e tae mai ki nga Hui o te Hahi Maori e kaua he moni mo tenei Tahua.

Na Matiu Kapa, Kai-tiaki Moni.

Takiwa Whakarunga O Akarana. Nga Mem a o Te Minenga Tuawha o Te Hui o Te Hahi Maori o Te Taha Whakarunga o Te Pihopatanga o Akarana.

Ko Te Paraimete o Niu Tireni Te Upoko.

Kahore ena i tae ki te Hui.

Nga Minita:

Nga Mangai Reimana;

Kotahi tekau ma iwa atu nga Mangai Reimana i whakaritea, heoi kihai i tae ki te Hui.

Te Tuhituhinga i Nga Mahi a Te Hui.

Ko te karakia i te Wenerei Aperira 25, 1900, Ra a Maaka, i te Wharekarakia i te 11 o te karaka; te hunga i te karakia e 45, te hunga i taogo i te Hapa Tapu 17. Ko te ohaohatanga £1 4s 6d., i tukua mo te perehitanga i nga Mahi o te Hui. Ko Atirikona Karaka te tumuaki. No te 3 p.m. ka noho te Hui, a ka oti te karangaranga nga ingoa o nga mema, ka kiia e te tumuaki he Hui e rite ana ki ta te ture i wnakatakoto ai, ka timataia hoki te mahi ki te inoi.

Te Whai-Korero a Te Tum uaki.

E hoa ma, e nga Minita me nga Mangai o te iwi. Tena koutou!

He raruraru no te Pihopa te tae mai ai hei tumuaki mo tenei Hui. I tono au ki a Atirikona Wirih i kia haere mai ia hei upoko, nona hoki tenei takiwa, otira kihai ia i ahei i te mea e tata ana tana haere ki Ingarangi. Na kona au e tu atu nei hei whakakapi mo raua.

Kahore e maha aku korero. I te Hui o te Atirikonatanga o te Waimate i te 4 me te 5 o nga ra o te marama nei i oti he kupu kia nekehia te Hui Topu mo te tau 1902. E rua nga take i pena ai:—(1) ko te kore putake nui e hui ai, (2) ko te nui o nga moni e pau ana i nga mema e haere mai ana i te Aupouri, i te Rarawa, i Ngapuhi. He taima rawakore tenei no ta Hahi Maori a e kore e tika kia whaka-paua hua-koretia te oranga. Kihai i whakaritea e Ngapuhi te wahi e noho ai te Hui Topu. Waihoki ki te takiwa ki runga nei e iti iti ana te mahi a te Hahi, na reira i puta ai te whakaaro me whakatatahi nga minenga o tenei Hui mo te rua tau—he tikanga kore hoki—ma koutou ano ia hurihuri; kei a koutou hoki te tikanga.

Ka pau nei te whitu o nga tau i mahi ai a Revs. Taimona Hapimana raua ko Nikora Tautau ki enei takiwa, a

e rapua ana nga hua. Ki te korero, kua whakarerea te karakia Hauhau a kua hoki mai ki te whakapono Karaitiana. Tena; ka hia wharekarakia ka tu puta noa puta noa i Waikato? Ka hia kaikarakia kua whakaritea hei karakai i te iwi i te mea kahore he minita? Ka hia kaumatua kua iriiria? E tata ana ki te wha tekau o nga tau i whakarerea ai te karakia me te iriiri tamariki, a he tino whakatupuranga tenei kahore ano i iriiria, koia te patai na, ka hia kaumatua kua iriiria? Ka hia tangata kua whakaungia, e rite ana ranei mo te whakau? E neke haere ana ranei te hunga tango i te Hapa Tapu? Ka hia nga kura Ratapu tamariki ka tu? Ka hia moni ka puta hei whangai minita? Rapua i te aronga o ena patai te ahua o te Hahi; ma nga

mahi ka kitea ai nga hua. He tika te taenga mai o nga tangata ki te Karakia i nga huihui noa iho a te Maori, otira ko tetahi wahi anake tena o nga mea a te Hahi. He rau ano te rau, he hua ano te hua. E hoa ma! Kei ki koutou hei whakangakau-kore ena kupu aku, kahore erangi he mea kei whakamanamana noa hei whakaoho hoki.

He kupu ke tena. Kia rua ake tau ka mutu ta te Ropu whakaneke mohiotanga Karaitiana o Ingarangi whangai ia Taimona raua ko Nikora, a kei whea ra he oranga mo a ko atu? I ta tatou Hui ki Maramatawhana, i a Maehe 1899, i kokiritia te wero a Atirikona Wiremu. I mea ia ki te taea e nga tangata o tenei Pihopatanga, ahakoa Pakeha, Maori ranei, te koha kia £2000 mo nga tahua whangai minita Maori mana e tapiri ki te £1000. Kahore ano au i rongo noa mehemea kei te whakaarohia taua mea. I puta ke atu i konei te tikanga mo tetahi kura kotiro Maori ki Akarana a haere ana te kai kohikohi i taua tau a mutu tonu atu i reira te whakaaro. He maha nga whenua maori kua pau te hoko, he nui te moni kua puta mai, e whakahawetia ana taua kura ina te homai etahi. Ara, ano e pena ana te whakaaro, mo nga pakeha ke nga painga o te Kura Kotiro Maori.

Kei te puare tonu nga takiwa minitatanga o Revs. Heta Tarawhiti raua ko Hohua Moanaroa, kua ngaro atu na. E kimi noa ana a te Pihopa ki etahi tangata hei whakakapi i aua waahi watea a kahore e kitea. Inaianei e kumia keetia ana nga whakaaro ki nga whenua, me nga tikanga whakahaere mo te taha ki te tinana me te mea kahore o te tangata wairua.

I tera Hui a tatou i whakaritea ko Apirana Ngata hei hinotamana mo te takiwa whakarunga o Akarana, ki te Hinota Pihopatanga, heoi kihai ia i tae i warea hoki ki te whakahaere i nga tikanga o te Kareti o Te Aute hei hapai i te Maori. Ma koutou e whiriwhiri ia tetahi atu tangata. I tae to Ngapuhi mema a nui atu te ahuareka o te Hinota ina tu ia ki te korero.

Kei te hangaa inaianei he wharekarakia e Ngatiporou ki Harataunga, hei whare ma ratou tahi ko o ratou hoa Pakeha. He Hauhau aua tangata i nga tau tata ka pahure nei.

Tenei tetahi mea hei whakahari ngakau, ara, ko te taenga o Rev. Perere Peneti ki te mahi i roto i nga tangata o nga takiwa o Taranaki. Ehara tana i te tiro tiro kau ka haere ai, erangi he noho tuturu ki reira. Ki tana korero ko etahi e whakarongo ana, ko etahi e whakatuturi ana. Heoi e tumanako ana ahau, e kore pea e roa ka tae mai etahi Mangai Reimana o reira ki o tatou Hui. Me puta a tatou inoi ki ie Ariki o te kotinga kia whakakahangia tana pononga, kia homai hoki ki a ia te wairua mohio, e ahei ai ia te rui tika i te purapura, mana e manaaki te kupu kia whai he i a ia.

Ma te Atua tatou e tohutohu i enei mahi a tatou kia mahi tonu hoki ki a Ia i runga i te tika, i te pono, Amine.

Nga Motini.

- Na Rev. Nikora Tautau raua ko Wiremu Huihi:—
E whakapai ana te Hui ki te whai-korero a te Tumuaki, a e tonono ana kia perehitia ki te pukapuka o nga Mahi.
Whakaaetia ana.
- Whakaritea ana ko Rev. T. Hapimana raua ko Wiremu Huihi hei kai-tuhituhi.
- Na Rev. W. H. Matete raua ko Tame Paraone:—
Kia whakanekehia te Hui Topu ki te wha tau ka hui ai, ara, mo te tau 1902.
Whakaaetia ana.
- Na Rev. W. H. Matete raua ko Wiremu te Huia:—
Ko te Hui Takiwa mo te tau 1901 me mine ki Hauraki.
Whakaaetia ana.
- Na Rev. N. Tautau raua ko Rev. H. M. Ruarangi:—
Kia whakapumautia he tikanga e tenei Hui kia tu he Huihuinga minita i nga wa e tu ai nga Hui Topu.
Whakaaetia ana.
- Na te Para, he patai:—
E pehea ana nga moni o te pariha o Hohua Moanaroa kua mate nei?
Whakahoki:—
Aua; me rapu.
- Na te Para raua ko Aoterangi:—

Me tu he kura tamariki ki te Akau.

Whakahoki a te Tumuaki:—

Me tono ki te Kawanatanga.

- Na te Para, he patai:—

E kore ranei e ahei kia noho a Taimona Hapimana a Nikora Tautau ki Hopuhopu?

Whakahoki a te Tumuaki:—

E kore, i te mea e noho raruraru ana taua whenua inaianei.

- Na Rev. Nikora Tautau, raua ko Maapi Pene:—

Kia motuhiahia mai te 4 eka i te Kopua ki te Hahi. Ko Hone Omipi te Kaitiaki. Taua poraka ko

Kopua No. I.

Whakaaetia ana.

- Na Rev. W. H. Matete raua ko Rev. Nikora Tautau:—

Me haereere nga Minita ki nga takiwa o etahi minita. Ma nga pariha e whakaaro te haerenga mehemea he mea karanga.

Whakaaetia ana.

- Na Rev. W. H. Matete raua ko Rev. N. Tautau:—

Ko Mita Karaka hei Hinotamana mo te taha whaharunga o te Pihopatanga ki te Hinota o Akarana.

Whakaaetia ana.

- Na Rev. T. Hapimana raua ko Rev. W. H. Matete:—

Me whakaputa mai nga moni i kohia mo te kura kotiro i te Peeke, a me hoatu kia Atirikona Karaka a nga ra o Oketopa.

Whakaaetia ana.

- Na Rev. H. M. Ruarangi raua ko Tame Paraone:—

He whakapai tenei kia Revs. T. Hapimana raua ko N. Tautau me o raua iwi katoa mo te nui o to ratou atawhai i nga mema o te Hui.

Whakaaetia ana.

KO NGA MONI ENA I KOHIKOHIA E TE HAH MAORI O TE TAKIWA WHAKARUNGA O AKARANA I TE TAU 1899.

KO NGA TANGATA ENA O TE HAH MAORI O TE PIHOPATANGA O AKARANA I TE TAU I MUTU I A HEPETEMA 30, 1899.

Front Cover

Nga Mahi a Te Hui Topu o Te Hahi Maori o Te Pihopatanga o Akarana i Huihui ki Akarana i a Hanuere 25—27, 1902. Turanga: na te wiremu hapata i ta, ki te perehi ki te raukahikatea, 1902. 1873

Nga Mema o Te Minenga o Te Hui Topu o Te Hahi Maori o Te Pihopatanga o Akarana i Hui ki Paneera i a Hanuere 25—27, 1902. Ko te Paraimete o Niu Tireni te Upoko

Nga Mangai Reimana:

Te Tuhinga i Nga Mahi a Te Hui.

I MINE te Hui Topu o te Hahi Maori o te Pihopatanga o Akarana ki te whare o te Paraimete ki Paneera, i te Hatarei, i te Ratapu, i te Manei i a Hanuere 25, 26, 27. I te po o te Hatarei, i muri i te inoi, i timataia te Hui te

whakatakoto i nga Pire i nga motini ki te tepu o te Tumuaki. I te Ratapu ka mine te Hui ki te wharekarakia ki a Meri i Paneera i te 11 a.m. ki te tango i te Hapa. I te 3 p.m. ka mine ano ki te whare o te Paraimete, a, ka ako ia ki nga mema mo "Te Hahi o Te Karaiti." I te Manei, i te 10 a.m., i muri i te inoi, ka korerotia e te Paraimete tana whaikorero ki te Hui, a, i haere te mahi a te Hui.

He Whai-Korero Na Te Paraimete Ki Te Hui.

KANUI taku pouri kahore au i tae ki te karakia i te ata nei. I hoki mai ahau i te taha whakararo o Akarana e ahua mate ana, a, i korero mai te rata ki au kia kua au e haereere ki waho o te whare nei, engari kia takoto marie. Kua ki mai a Mihi Kaua ki a au i te pai o nga tangata Maori ki a ia i te karakia i te ata nei. E mohio katoa ana koutou ki tona aroha ki a koutou, a, i te wa e ora ana ia e haere tahi ana maua ki nga wahi katoa o te pihopatanga nei.

E kore tatou e whai mahi aiane, he Ratapu, engari e whaikorero mo runga i te Hahi o te Karaiti. E koa ana ahau mo te nui o ta koutou mahi inapo. Heoi, ko te korero ahau mo runga o te Hahi o te Karaiti. Kahore e marama ana etahi tangata ki te tikanga o tenei mea, ara o te Hahi o te Karaiti i runga i te tini o nga Hahi e rongoa ana tatou. E mahara ana koutou ki nga kupu a te Karaiti ki a Pita (Matiu xvi. 18.), "Ka hanga e ahau taku hahi ki runga i tenei kamaka." E mea ana a te Karaiti i roto i tenei rarangi, "Ka hanga e ahau *taku* Hahi"—kahore e ki ana "*aku* Hahi". Na reira ko tatou no te Hahi kotahi a te Karaiti, Heoi, mehemea kahore tatou i te Hahi kotahi a te Karaiti, ehara tatou i te Karaitiana. I mua i te taenga mai o Ihu Karaiti ki te ao nei he rereke te whakapono o ia iwi, o ia iwi; he whakapono ke ta te iwi o nga Hurai: he whakapono ke ano ta nga iwi o Haina: he whakapono ke ano ta nga iwi o Inia. Otira, i te taenga mai o Ihu Karaiti i whakaturia e ia he whakapono kotahi mo te ao katoa. E mea ana a Hoani (Hoani iii. 16.), "Koia ano te aroha o te Atua ki te ao (ara, ki te ao katoa) homai ana e ia tana tama kotahi"—. Na, kia mahara tatou, kua whakaturia e te Karaiti te Hahi kotahi mo te ao katoa. I whakaritea ano hoki e ia he mea kotahi hei tomokanga ki roto ki taua Hahi, ara, ko te iriiri. Ko tana whakahau ki ana akonga kia haere ratou ki te ao katoa, kauwhautia te rongoa pai ki nga tangata katoa, iriiria i runga i te ingoa o te Matua, o te Tama, o te Wairua Tapu. E rua ana mea i whakaritea e ia mo runga i te iriiri tika: (1) Ko te wai, (2) Ko te iriiri "i runga i te ingoa o te Matua, o te Tama, o te Wairua Tapu." Kahore a te Karaiti e whakarite mai kia penei, kia pena ranei te nui o te wai. Kahore ia e whakarite mai kia rumaki, kia aha ranei. Engari, i muri i nga ra o Ihu Karaiti kua whakaheria e te tangata etahi mea e he ana mo runga i te iriiri. Kua tapiritia mai etahi mea ki runga ki ana kupu. E ki ana etahi "kaua e mauria mai nga tamariki ki te iriiri". Kahore a te Karaiti i pera. E ki ana etahi atu, "me rumaki, kaua e ringihia." Kahore a te Karaiti i pera. Kia tupato tatou kia kaua e tapiritia etahi atu kupu ki runga i a te Karaiti. Ki te timata kau atu tatou ki te tapiri ki aua kupu, kua tupu he wehewehenga. Na, kia mahara tatou ia tane, ia wahine, ia tamariki kua oti nei te iriiri ki te wai i runga i te ingoa o te Matua, o te Tama, o te Wairua Tapu, kua tomo ki roto ki te Hahi o Ihu Karaiti. Penei hoki, ko nga tangata katoa i whanau ki Niu Tireni ahakoa he Maori, he pakeha ranei kei raro katoa ia Kingi Eruera; waihoki, ko nga tangata katoa kua iriiria tikatia kei roto i te Hahi kotahi, kei raro hoki i a te Karaiti. Otira, ko etahi o nga tangata o Niu Tireni kahore e whakarongo ana ki te kingi, ki nga ture o te whenua nei. Waihoki, ko etahi o nga tangata kua tomo mai nei ki te Hahi o te Karaiti, e kore e haere tika i ana ture, engari e hanga ana ratou i etahi ture kahore e rite ana ki nga ture a te Karaiti. Kia mahara tatou, kei roto ano tatou i te Hahi, a, kia rongoa tatou ki nga ako a te Ariki i nga ra katoa.

Kua whakaritea te Hahi a te Karaiti ki te ope hoia. He apiha ano kei roto i te ope hoia: waihoki he apiha ano kei roto i te Hahi. Ko te tino rangatira apiha o te Hahi, ko te Karaiti ano. I mua i tona kakenga ki te rangi ka whakaritea e ia nga apotoro tekau ma rua, a, ka mea iho ia kia ratou "na, ko au tena hei hoa mo koutou i nga ra katoa, a te mutunga ra ano o te ao." Otira, i muri i etahi tau, kua hemo katoa ratou; a, he pehea tona noho tonu kia ratou a te mutunga ra ano o te ao, i te mea kua hemo katoa ratou? Ka noho ia ki nga tangata kua whakaritea hei riiwhi mo ratou. Tae noa ki tenei ra e whakaturia ana nga apiha hei riiwhi mo nga apiha kua mate. Kahore e karangatia ana a tatou tino apiha he apotoro, i te mea ko nga apotoro na te Karaiti pu i whakarite. Ko nga apotoro te timatanga o nga apiha o te Hahi. I muri i a ratou i whakaritea ko nga piriti; i muri i ena, ko nga rikona. Ko enei whakaturanga e toru no te timatanga ra ano, a, tae noa ki tenei ra. Engari e ki ana etahi tangata Karaitiana e kore ratou e pai ki tenei whakahaere, a, kua hanga e ratou tetahi mea hou ma ratou. He tino mea kino i enei ra kia hanga he mea hou kihai nei i whakaritea e te Karaiti ratou ko ana akonga i homai ki a tatou. Mehemea e kite tatou i nga tangata kua oti te iriiri, engari kahore ratou e pupuri ana i nga ritenga a te Karaiti, ka pouri tatou mo ratou. Engari, kia mahara tatou, ahakoa e pouri tatou mo ratou, e noho tonu ana ratou i roto i te Hahi kotahi. Tenei ano hoki tetahi atu mea nui, ko te whakau. Ko tenei mea, ko te whakau, he mea nui i roto i te Hahi no te timatanga mai, a, tae noa ki tenei ra. Engari, he tini nga tangata Karaitiana kahore e mohio ki tenei mea ki te whakau. Kia kaua tatou e mea mo enei tangata e noho pohehe ana, kahore ratou i roto i te Hahi a te Karaiti. Otira me titiro tatou ki te pai, te kino ranei o ta ratou noho. Mehemea kaore ano enei tangata i

whakaakona mo runga i tenei mea, i te whakau, e kore ratou e whiua e te Atua mo to ratou kuare.

I taku haerenga ki te taha whakararo o Akarana e tino whakapai ana ahau me taku hari mo nga mea i kite ahau. He tini nga mea hei whakataimaha i te ngakau o te Pihopa i nga wa katoa, a, e tino koa ana ia i tona kitenga i nga mahi pai e mahia ana. Na, ka korero atu ahau i nga tino mea pai 1 kite ai ahau i Kaitaia, koia tenei, ko te noho hopohopo o nga taitamariki i roto i te whare karakia. Kahore ratou i hirihiri, engari i whakarongo ki nga kupu i korerotia. I ngakaunui ratou ki te karakia, ki nga himene. Ko te mea i ki ai ahau mo te ingoa o Kaitaia no te mea he tini nga tangata i haere mai i Parengarenga i etahi atu wahi ki reira. E tino hari ana ano hoki ahau mo nga karakia i Kawakawa, i Kaikohe, i Te Waimate, i Peria.

Kei te hari tatou mo te aranga o nga whare karakia hou; otira, ko tetahi tino hiahia tenei kia uru mai nga taitamariki pai ki te mahi minita. Kia whakapai tatou mo to tatou Kareti pai i Te Raukahikatea i Turanga. Kahore ahau e mohio e pehea ranei tatou ki te kore taua Kareti. Kia puta he whakapai mo nga kainga no reira nei nga minita. Kua rongo koutou kua whakarereke ia te whakaako o te Kareti o Te Rau kua tae mai te wa e ahei ai nga minita Maori te mohio ki te reo pakeha. He tikanga pohehe tenei te waiho he reo pakeha anake e akona i te Kareti, notemea he torutoru nga tangata o te Kareti e mohio ana ki taua reo. Ko era atu mema o te Komiti o Te Hahi Maori, me ahau hoki, e kore e pai ki taua whakarereketanga. Engari ki taku whakaaro ka kite koutou i te nui o te pai kia tino akona tenei mea te reo pakeha. Ko a tatou pukapuka papai mo te Karaipiture he mea tuhituhi i te reo pakeha, a, he torutoru o aua pukapuka kua whakamaoritia. Na reira he tino mea nui kia ahei nga tangata o te Kareti te korero i aua pukapuka pakeha.

E inoi ana ahau ki te Atua kia tukua mai ki tenei hui kia korero tatou i runga i te aroha i te atawhai i a tatou korero katoa.

Te Tino Whai-Korero a Te Paraimete ki Te Hui.

KANUI toku hari i taku kitenga i to koutou tokomaha i tae mai ki tenei hui, ara, ko te nuinga o nga minita maori, a, me te tokomaha o nga mangai reimana. Kia mahara tatou, ko nga whakaminenga he wahi nui no roto i te Hahi, a, ko nga whakaminenga me nga minita ko te Hahi kotahi a Te Karaiti, i te kupu a Pita "he mea wairua, he tohunga tapu."

I tenei hui a tatou, kua ngaro atu etahi o o tatou hoa i tenei ao. Ko te tuatahi tenei o nga hui nui i noho tahi ai ahau me nga Maori i muri i te ngaronga atu o to tatou tuakana o Atirikona Karaka. Kua tini aku kupu mihi mo runga i to tatou tino hoa. Kahore kau he tangata e rite ana ki a ia hei hoa moku. I tino mohio ia ki te nuinga o koutou i a koutou e tamariki ana. Na reira kahore ano e ara ake he tangata e rite ki a Atirikona Karaka tona mohio ki a koutou.

Ki te uaua tatou ki ta te Atua e pai ai, ka homai e ia etahi atu hoa hei kai-awhina i a tatou. Kua ngaro atu hoki i a tatou i tenei hui a Rev. Hemi Taitimu. E mohio ana tatou kua maha nga tau i ahua turoro ai ia, a, i etahi wa kahore e taea e ia te haere ki ana mahi. Ahakoa, ko to tatou aroha nui e mau tonu ana mona. I muri i to tatou hui mutunga kua ngaro atu ano hoki a Rev. Meihana te Haara. He tangata matemate ano hoki ia, engari i nga wa e ora ana ia he tangata whaiwhakaaro ia, he tangata kaha ki te mahi. I te wa e ora ana a Te Matenga he nui tona pai ki a ia.

Ko aianeia ahau korero ai mo te oranga o nga minita. Otira, kahore ahau e pai kia whakaaro tatou i hui mai tatou ki te korero moni anake. Engari ko tetahi wahi tenei o ta tatou mahi aianeia, ko te rapu ora mo te Hahi, notemea ko te korero mo nga moni mo nga rawa ranei o tenei ao e rite ana ki te whata e hanga nei hei mea e ahei ai te whakaoti i te whare. Otiia, ko taku korero tuatahi inaianei mo te mahi wairua a te Hahi.

He tino whakahau tenei naku kia whakaakona nga tamariki ki nga ritenga o te Rongopai E tino pohehe ana nga tangata e whakaaro ano kia waiho tenei mahi ma nga minita anake. E matau ana koutou ki te noho marara o nga tangata ki nga kainga mahi kapia, ki era atu tu kainga hoki. He ahakoa he minita tino kaha e kore e taea e ia te haere tonu ki tenei ki tenei o aua kainga. No reira ma nga kaikarakia e awahina nga minita i tenei mahi nui. Kanui taku koa i taku titiro pai ki te ahua wehi, kite ahua mohio, o te hunga i haere mai kia whakaungia, i taku haerenga atu ki te taha whakararo o Akarana. Ko taku whakaaro i taku kitenga i a ratou, taku hiahia, mehemea e taea ana e ahau, te noho tahi me ratou hei whakaako i a ratou ki nga tino ritenga o te Rongopai. Kia mahara tatou, ko tetahi tino putake tenei o nga mahi Karaitiana, ara, ko te whakaako i nga tamariki ki nga kupu ki nga mahi a te Karaiti. Ko o tatou minita i whakaritea me haereere. Ki te noho hoki te minita i te kainga, e kore e taea e ia tana wahi o te mahi. Engari, ahakoa pehea te kaha o te minita ki te mahi ki te kore e awhinatia e te whakaminenga e kore e oti tana mahi.

Kua whakaaturia mai ki ahau etahi take kino i roto i etahi o o tatou iwi maori ki te taha whakararo. Kua rongo ano hoki ahau e moe tahi ana etahi tangata, a, ko nga tane marena ko nga wahine marena ranei kei te ora ano; a, i runga i te tikanga o te Hahi e kore taua hunga e ahei te marena kia mate ra ano te tane marena te wahine marena ranei. He ahakoa kahore e noho pai ana te tane me te wahine kua oti te marena, e kore e taea te

whakarere ke te ture mo te marena. Kanui to tatou pouri mo nga tangata kahore e taea ana e ratou te noho pai. Ki te mea e ora ana te tane marena, wahine marena ranei, e kore e ahei kia marena tuarua. Ka korero ahau inaianei mo te taha moni. Kanui taku pouri i taku kitenga i etahi wharekarakia kahore he pukapuka hei tuhituhi i nga mahi, i nga ohaohatanga, o te whakaminenga. Ko te tikanga kia whai pukapuka ia wharekarakia, ia wharekarakia hei tuhituhi ki roto i nga mahi o nga karakia, a, i nga karakia katoa kia kohikohi te whakaminenga kia hoatu hoki i a ratou ohaohatanga ki te Atua, a, ko nga moni e rite mai me tuhituhi katoa ki roto ki taua pukapuka. Kanui te pai o nga Pire i whakatakatoria mai ki te Hui i te po o te Hatarei. Otira kotahi te mea kahore au i marama, koia tenei, i tuhia maramatia nga moni i riro mai me nga moni i riro atu, otiia, i etahi kahore i whakamaramatia i pehetia ranei nga moni toenga o tera tau. Ki taku whakaaro i tika te whakahaerenga o aua moni. Ki te kahore i pau katoa kia tuhia peneitia "Ko te toenga mo tera tau." He korero ano taku mo te oranga mo nga minita Maori. I nga ra kua pahure ake nei o te Hahi i Niu Tirani, na etahi tangata atawhai o Ingarangi i homai he oranga mo nga minita katoa, ahakoa Pakeha, ahakoa Maori. Inaianei kua whakamutua te oranga ma nga minita Pakeha e te iwi o Ingarangi. E mea ana nga tangata o Ingarangi "He mea whakama tenei ki a matou te hoatu tonu i te oranga mo koutou mo nga minita o tena whenua whai rawa o Niu Tirani." Inaianei kua timata ano taua korero a ratou mo nga minita Maori. E ki ana nga tangata o Ingarangi: "Kua korerotia mai e koutou ki a matou tetahi iwi rangatira ko nga Maori. E kore taua iwi rangatira e pai ki te pinono. Whakamaramatia ki a ratou ma ratou ano e rapu oranga mo a ratou minita." Ki taku mohio e taea ano taua mea e nga Maori, ara, ki te whakangakau tahi ki te mahi. Inaianei kua whakaaria mai e tetahi hoa aroha o te Maori, ara, e Te Atirikona Wiremu, ki te takoto i a tatou kia £2000 ka homai e ia kia £1000 hei apiti, mo te tahua oranga minita. Kia kaha tatou ki te whakarite i ta tatou nei taha. Kua rongohia ahau ko te hiahia o etahi tangata o te Hui nei ki a kua te Hui i nga wa e takoto mai ni e noho hohoro penei me nga wa kua pahure ake nei. He nui nga moni e whakapaua ana mo enei hui, a, kahore kau he tahua e takoto ana hei utu mo nga haereerenga mai o nga minita. He mea pouri tenei ara, ma runga i te kore moni e kore ai tatou e ahei te huihui. Kanui taku hiahia kia n ho mahara tatou ki tenei kia whakaritea etahi moni hei utu i te haereerenga mai o nga minita.

Nga Motini.

- Na Rev. Nikora Tautau raua ko Riapo Puhipi:—
E whakapai ana te Hui ki te Tumuaki mo ana whaikorero, a e tono ana kia whakaae mai ia kia perehitia ki nga mahi a te Hui.

Whakaaetia ana.

- Na Waaka te Huia raua ko Rev. Hare Maihi:—
Kia puta rawa i tenei Hinota he mihi aroha mo Atirikona Karaka ratou ko Meinata te Haara, ko Hemi Taitimu.

Whakaaetia ana.

- Na Pereiha Tauhara raua ko Rawiri te Ruru:—
Mo nga toenga o nga ohaohatanga o te Pihopatanga o Akarana timata mai i te tau 1900 ahu ake nei me tuku katoa mo te Wero a te Wiremu.

Whakaaetia ana.

- Na Hare te Rangi raua ko Rev. Nikora Tautau:—
Kia whakanekia ake te oranga minita i tenei tau.

Whakaaetia ana.

- Na Hare te Rangi raua ko Rawiri te Ruru:—
Kia whakaurua tetahi Maori, etahi Maori ranei, ki roto i te Komiti tiaki oranga o te Hahi Maori.

Whakaaetia ana.

- Na Rev. Reihana Ngatote raua ko Rev. H. Matete:—
Kia haere tonu te Kura Minita mo te reo maori ki Te Raukahikatea.

Whakaaetia ana.

- Na Pereiha Tauhara, he patai:—
Ko wai ma nga kaitiaki o te wahi Tapu o Peria.
Whakahoki:—
Ko te Komiti o te Hahi Maori. (New Zealand Mission Trust Board.)
- Na Rev. Matiu Kapa:—
He tonu ki te Hui kia nekehia mai te kainga nohoanga minita ki Te Kao, maku e wehe he eka mo taua wahi.
Waiho ana ma te Pihopa e whakaoti.
- Na Rev. Matiu Kapa raua ko Rev. H. Matete:—
He whakapai mo Te Mete raua ko tana hoa wahine mo to raua tiaki i nga tangata o tenei hui.

Whakaaetia ana.

- Na Rev. H. Manihera raua ko Rev. T. Kiriwi:—
He tonu tenei ki nga kaitiaki moni o te Pihopatanga kia whakaaturia katoatia mai te ahua o nga moni topu o nga minita maori o ia takiwa o ia takiwa kia perehitia ai ki roto ki te Pukapuka o te Hui nei.
Kia tuturu tonu hoki nga hua o aua moni ki te minita o tena takiwa, o tena takiwa a, kia tuhia hoki te tino takiwa o ia moni o ia moni kei nga mahi aiane, a mua hoki.

Whakaaetia ana.

- Na Waaka te Huia raua ko Rev. Nikora Tautau:—
Kia tino akona nuitia e nga minita ki nga tangata o a ratou pariha te Karakia Iriiri Tamariki i roto i nga whare.

Whakaaetia ana.

- Na Waaka te Huia raua ko Rev. Hare Maihi:—
Kia puta he kupu mihi kia Hapeta W. Wiremu mo tona paanga e te mate, i runga i te mahuetanga o tana mahi nui i roto i te whare wananga a te Ariki.

Whakaaetia ana.

- Na Haora Whareumu, he patai:—
E ahei ranei kia nehua e tatou nga tupapaku i iriiria e te Hahi o Roma?
Whakahoki:—

E ahei ana.

- Na Hohepa Mataitaua raua ko Nikorima Poutotara:—
He tono kia whakaaetia e tenei Hinota ko te Pihopa ratou ko W. Hoete ko Erana te Onerere hei kaitiaki mo nga eka e wha i tu ai te wharekarakia o Whitianga.

Whakaaetia ana.

- Na Hohepa Mataitaua raua ko Rev. H. Matete:—
Ma te Komiti tiaki moni o te Hahi e utu te ruritanga o te wahanga i roto i te Poraka nui.

Whakaaetia ana.

- Na Timi Maka raua ko Matini Naera:—
Kia whakaarohia e tenei hui he tangata hei kauwhau haere i te wero a te Wiremu me te Kura kotiro i te takiwa whakararo o Akarana.

Whakaaetia ana.

- Na Kihirini Reweti raua ko Riapo Puhipi:—
Me aroha te Komiti Tiaki o nga whenua i tukua e te Maori mo te Hahi i nga ra o mua ki etahi o nga moni o nga reti hei whakanui i te tahua whangai minita maori.

Whakaaetia ana.

- Na Rev. Matiu Kapa, he patai:—
Ki hea tenei ake hui topu a muri ake nei?
Whakahoki:—
Ki Akarana.
- Na Rev. Matiu Kapa, he patai:—
Ka whakaaetia te Hui nei kia wha tau ka noho ai tenei hui?
Whakahoki:—
Me waiho kia toru.
- Na Pereiha Tauhara, he patai:—
Ko wai ma nga kaitiaki o te wahi tapu o Peria?
Whakahoki:—
Ko te Komiti o te Hahi Maori.
- Na Paora Reweti, he patai:—
E pehea ana te wharekarakia mo Orakei?
Whakahoki:—
Waiho kia taria taku kupu ki tetahi Komiti i Ingarangi; otira, kohia te wahi e rite ana ma koutou.
- Na Rev. Matiu Kapa raua ko Poata Uruamo:—
Kia kotahi ture mo nga Pakeha me nga maori i runga i te ture marena.

Whakaaetia ana.

- Na Rev. Matiu Kapa; he tono ki te tumuaki:—
Kia nekehia mai te noho o te minita ki Te Kao, maku e hoatu he eka mo taua wahi.
Whakahoki:—

Taihoa, kia kite ahau i te Atirikona o Te Waimate.

KO NGA MINITA ME NGA KAI-KARAKIA ENA O TE HAHI MAORI O TE ATIRIKONATANGA O TE WAIMATE, PIHOPATANGA O AKARANA, HANUERE 1, 1902.

Takiwa o Te Waimate:— Rev. Timoti Kiriwi.

- Waimate
    Mita Henare Karaka
    Mita Wiremu Pehikuru
    Hirini Katene
    Rawiri te Ruru
    Hone Rameka
    Maapi Tuaia
- Ohaeawai
    Eruera Riwhi
- Kerikeri
    Mita Wiremu Keepa
    Kingi te Ngahuru
    Te Ti, Mangonui.
    Ngawati Aperahama
    Teri Ngawati

Takiwa o Whangaroa:— Rev. H. N. Paerata.

- Matauri
    Hauira Pita
- Wainui
    Wiremu Weka
    Hooni Weka
- Pupuke
    Patete Heke
    Wiremu Tanga
- Taakou
    Tareha te Kowhai
    Etana Erueti
- Touwai
    Hemi Keepa Tupe
    Wire Poata
    Hemi Turetahi

Takiwa o Kaikohe:— Rev. Matiu Kapa.

- Kaikohe
    Paraire Hui
    Karira Karaka
    Wiremu Kapa
- Te Iringa
    Kereopa Putoto
- Mangakahia
    Tamati Poa
    Hapeta Pipi
    Wiremu Kairau
- Otaua
    Ruhiu Urumai

Takiwa o Ahipara:— Rev. Reihana Kamiti.

- Ahipara
    Hoani Wiremu
    Henare Rewi

- Meiha Maihi
  - Rameka H. Reweti
  - Mehana Whaitua
  - Ngatotoiti
  - Eriha Piriwata
  - Reweti Kerehoma
- Takiwa o Whangarei:— Rev. H. M. Ruarangi
- Pehiaweri
  - Parata Minarapa
  - Te Toetoe
  - Hori Poke
  - Ngararatunua
  - Matiu Horomona
  - Maunu
  - Renata Manihera
  - Whatitiri
  - Haora Whareumu
  - Ngaruahine
  - Hunia Tamauru
  - Horahora
  - Hone Wiremu
  - Taiharuru
  - Hunia Mahanga
- Takiwa o Te Wairoa:— Rev. Wiki te Paa.
- Te Wharau
  - Waaka te Huia
  - Ripia
  - Koroniria Kaipuke
  - Haimona Rewa
  - Orikena Whakawahi
  - Parirauewha
  - Netana Miru
  - Hone Paraone
  - Hare Peka Hohaia
  - Te Kowhai.
  - Arapeta Paikea
  - Taita
  - Pene Tikinui
  - Hau Hepata
  - Tiatoa Paniana
  - Timi Maka
  - Kapehu
  - Hetaraka te Koni
  - Wiremu Nepia
- Takiwa o Oruru:— Rev. Reihana Ngatote.
- Rangiawhia
  - Raharuhi Ihaia
  - Matiu Paekoi
  - Timoti Hetaraka
  - Riwhi te Hinaki
  - Kingi Ngatote
  - Reihana Poharama
  - Taipa
  - Henare Wiremu
  - Rapihana Hetaraka
  - Pene Topi
  - Wikitoria
  - Karepa Tipako

- Peria
Kingi Waiaua
Aata Popi
Pereiha Tauhara
Wiremu Hoani
- Parapara
Henare Taha
Wiki Pakaahu
Eriha Kiriwi
Hori Raiti
- Kenana
Huirama Tukariri
Akuhata Kaiapa

Takiwa o Hokianga:— Rev. Hone T. Papahia.

- Waiparera
Herewini te Toko
Ruka te Huru
Heta Rawiri
- Poutawhera
Eperaima Tahuora
Hapeta te Puku
- Waikeri
Aperahama Pukeroa
Henare Aperahama
- Hautapoki
Tono Ihaia
Anaru Ngawaka
- Waipoua
Wiremu Moetara
Pohe Paniora
- Pakanae
Meinata Karauna
- Manukau
Hemi Hui
Heuari Mete
Tatana Hunia
- Pawarenga
Kereama Wikiripi
Noa Pene
- Waimamaku
Peneti Pana
Reupene Tuoro
Rapata te Huia
Nutana Taurere
Matene Naera
Harowe Titore
- Herekino
Hapurana Hoori
Riki Parai

Takiwa o Paihia:— Rev. Tiopira Paerata.

- Waiomio
Hura Whatonga
- Taumarere
Atimana Wharerau
- Karetu
Mita te Tai
- Kororareka
Waaka Hakuene

- Paihia
Hoori Tane
- Orauta
Hone Mokeke
- Oromahoe
Wiremu Pirihongo
- Waikare
Haika Waaka

Takiwa o Parengarenga:— Rev. E. H. Awarau.

- Te Kao
Hemi Kapa
Wiki te Whai
Makoare Taurere
Mutu Kapa
Hohepa Paraone
Hone Ropiha
- Paua
Weeri Tipene
- Kapowairua
Murupaenga Rewiri
- Ngatekawa
Hare Raharuhi
- Takapaukura
Wiremu Kaingaroa
Paraone Whakaruru

Takiwa o Kaitaia:— Rev. Reihana Ngatote.

- Kaitaia
Raniera Otene
Hoera Marupo
- Pukepoto
Timoti Puhipi
Ngarama Rapihana
Rapihana te Maru
Riapo Puhipi
Kihirini te Morenga
Herepete Rapihana
- Kareponia
Timoti Popata
Matenga Komene
Hare Popata
- Awanui
Hakaraia Awarau
Etera Tararu
Paraone Tuwhare
Hakaraia Karaka
- Houhora
Hupata Kaka
Henare Taumataiti
- Ngakahu
Mawene Kiriwi
- Pamapurua
Rutene te Waa
Rupene Himiona

Takiwa o runga o Akarana:—

- Rev. H. Manihera
- Rev. T. Hapimana
- Rev. W. Keretene
- Rev. Rev. R. Mokena

- Rev. N. Tautau
- Rev. H. Matete.
- Parawai
 ʻMatiu Ponono
 ʻNikorima Poutotara
- Manaia
 ʻMita Tarawaia
 ʻTe Mehana
 ʻPaora te Ratu
 ʻHamuera
- Mataharakeke
 ʻHare Te Raharaha
- Waiaro
 ʻNgairo Potiki
- Harataunga
 ʻParatene Ngata
- Whitianga
 ʻRaunui Pemamine
- Kuotunu
 ʻHohepa te Kakari
- Haranui
 ʻWeneti Ruarangi
- Orakei
 ʻPaora Reweti
- Whakatiwai
 ʻWaata Hangata
 ʻWaata Tutakiwa
 ʻTamati Mangu
 ʻTutipawa Tamihana
- Aotearoa me
- Te Wautu
 ʻPirimona Tuahangata
- Te Karaka
 ʻPara Haimona
 ʻAtahene T. Moanaroa
 ʻTuriwhati te Rupapere
- Waiwawa
 ʻHapimana Hikihiki
- Paua Nui
 ʻHare
- Whangamata
 ʻHone Riwi
- Te Hoi a Tainui
 ʻEreatara
- Pohutuhutu
 ʻRawiri Puhata
 ʻKerepehi
 ʻAnaru Patara
 ʻRawiri Hema
- Hikutaia
 ʻTe Poari Riwai
- Waiwarawara
 ʻTiwai
- Taupo
 ʻMarino te Awapango
- Te Wairoa
 ʻHori Kahu
- Waiheke

- Wiremu Taipua
- Kohanga
- Ihimaera Harepe
- Taupiri me Hopohopo
- Piripi Pene
- Takapu
- Totara Herewini
- Rakarana
- Wirihana te Ao te Rangi
- Aihe Mokomoko
- Tokanui
- Anaru

KO NGA MONI ENA I KOHIA E TE HAHĪ MAORĪ O TE PIHOPATANGA O AKARANA I TE TAU 1901.

Nga Moni i kohia mo te Tahua Whangai Minita.

He Panui.

Nga moni a te tahua Hahi Maori, Atirikonatanga o te Waimate, kei te kaute a te Kaitiaki i taua tahua £47 15s. 9d. E mohio ana te kaitiaki, ki nga Pariha kahore i kahi mo tenei tahua.

Na Matio Kapa
KAI-TIAKI MONI.

Front Cover
Nga Mahi a nga Hui o te Taha Maori o te Hahi o Te Pihopatanga o Akarana. I Huihui to te takiwa whakararo o Akarana ki Waimamaku i a Maehe 17, 18, me to te takiwa whakarunga o Akarana ki Hopuhopu i a Mei 25, 26, 1909. Turanga: na te wiremu hapata i ta, ki te rau 1909

Nga Mema o Te Minenga o Te Hui o Te Taha Maori o Te Hahi o Te Takiwa Whakararo o Akarana, I Tu Ki Waimamaku, Maehe 17, 18, 1909. Ko Te Pihopa o Akarana te Upoko.

Kahore ena i tae.

Nga Mema o Te Minenga o Te Hui o Te Taha Maori o Te Hahi o Te Takiwa Whakarunga o Akarana, I Tu Ki Hopuhopu, Waikato, Mei 25, 26, 1909. KO TE PIHOPA O AKARANA TE TUMUAKI.

Te Tuhinga I Nga Mahi A Nga Hui.

I mine te Hui a te taha Maori o te Hahi o te takiwa whakararo o Akarana ki Waimamaku, i te Wenerei, Taitei, Maehe 17, 18, 1909. I te 11 a.m. te karakia whakapuare ki te whare-karakia. Te hunga i te karakia 120, i tango i te Hapa 85. Te ohaoha £1/6/0½. I tukua mo te perehitanga i nga mahi o te hui. I te 2.30 p.m. ka mine te hui ki te whare-hui.

I mine te Hui o te taha Maori o te Hahi o te takiwa whakarunga o Akarana ki Hopuhopu, i te Turei, Wenerei, Mei 25, 26, 1909. I te 11 a.m. te karakia whakapuare ki te whare-karakia. Te hunga i te whare-karakia, 100, i tango i te Hapa 52. I te 2.30 p.m. he karakia whakau. Te hunga i whakaukia 20. I te 4 p.m. ka mine te hui.

Te Whaikorero a Te Tumuaki.

EAKU teina o te Iwi Maori, ki aku hoa whaka-te-Hahi, ora rawa toku ngakau i te mea kua hoki mai au ki roto ki to tatou pihopatanga ata whiriwhiri ai i nga tikanga e neke haere ai te rangatiratanga o to tatou Ariki kaiwhakaora, o Ihu Karaiti. Mana tatou e tohutohu ki tana Wairua Tapu. I a au i tawahi tino ngahau rawa ki a au i toku kitenga ai he nui nga tangata i Ingarani kei te tino manaaki i ta tatou mahi i roto i te Maori. He patai tonu mai ki te ahua o tenei iwi o te Maori i nga wahi katoa i tae ai ahau. Ma reira ka mohiotia ai he whakaaro tonu mai ta te iwi i Ingarani ki te Maori.

Ka whakaaturia maua ko Mrs. Neligan ki te Piriniha o Weiri raua ko tona hoa wahine. Ka patai mai tera kei te pewhea te ahua o te iwi Maori, me te Wikitoria Kura mo nga kotiro Maori, me te ki mai kia whakaaturia mai ki te iwi Maori ki te kura hoki tona maharahara tonu ki a ratou. I mea mai ano hoki te tino Pihopa, to Katipare, i ana patai mo te ahua o te Maori, a, hari tonu au i a au e whakapuaki ana ki a ia, ki te tokomaha noa iho hoki, i te mau o te tokomaha o to tatou iwi e mau ana ki te whakapono. Nui ake taku koa i taku korerotanga atu i te manaakitanga a te Atua, i Tana mahi tohu ki ta tatou mahi a Waikato, i Taranaki. Ko tetahi mea tena e tino ora ai toku ngakau, he hak[unclear: a]pa i Waikato, i Taranaki. Ka ata whakaaro au ki te aronga o te mahi i aua takiwa i mua tata ake nei, me te ahua rereke inaianei e manako nei i te Ro#opai. Ka nui taku whakawhetai ki to tatou Matua i te Ra#i mo Tana aroha mai. Otiia he nui ano te mahi e toe nei, he ahakoa ka utua mai a tatou inoi, ka manaakitia te mahi. He mahi ki Tana mara waina. Ka ora te ngakau i te ahua o te, mahi a nga wahine e mahi mai nei. Kei te hiahia matou kia tu ano etahi atu whare mihinare, otiia me ata whiriwhiri te whakaaro i te mea tika e taea ai. Ko te mea e tino ora ai te ngakau mo tena mahi wahine ko te putanga mai o etahi kotiro o te Wikitoria Kura hei hoa mo aua wahine. He mea tena e whakawhetaitia, ara, kia tu te Maori tonu hei minita, hei kai-mahi, ahakoa tane, ahakoa wahine, ki to ratou ake iwi. Kua oti i a koutou a Make Wiremu te powhiri hei hoa mo Te Hokena. Ki taku mohio e kore e taro kua koutou ki a Te Hokena ki to tatou hoa pai.

Kahore ano au kia ro#o noa ki te aronga o te moni oranga mo te mahi Maori, heoi, ki taku mahara, e kore rawa e mutu te uaua o te Maori kia ora ai te mahi, haunga ia te tangata, te wahine engari he moni hoki.

Tetahi whakaaro nui i tenei tau mo Niu Tireni mo te Hahi katoa hoki ko te kotahi rau tau tenei i a Aperira 5 nei o te whanautanga mai o Pihopa Herewini, o te tangata whakahara, o te Pihopa tuatahi o Niu Tireni. Kei te whakamaharahara ratou i Ingarani i te whanautanga mai o tera tangata whakaharahara. Na, me whai whakaaro ano ki taua rau tau te Maori, koia hoki te tino hoa aroha, te Heparo o te Iwi Maori.

Kia tau te manaakitanga a te Matua, a te Tama, a te Wairua Tapu, ki runga ki ta koutou mahi.

Nga Motini i Te Hui i Tu Ki Waimamaku.

- Na Rev. M. Kapa raua ko Rev. R. Ngatote:
"E whakapai ana tenei hui ki te whaikorero a te upoko o te hui, a e tono ana kia perehitia."
Whakaaetia ana.
- Rev. Wiki te Paa:
"Kua whakarerea ketia ranei te ahua mo nga kohi tahua oranga minita?"
whakahoki: Kahore ano i whakarerea ketia te whakaritenga a te Komiti i Peria i te tau 1904, i wehewehea ai te wahi ma ia kainga ma ia kainga.
- Rev. W. Keretene:
"He mea tika ranei kia marena nga minita i te Ra Tapu?"
whakahoki: Kahore he ture e arai ana i taua mea, engari kei te minita te tikanga i te nui aua mahi i

taua ra.

- Na Rev. M. Taurere raua ko Rev. W. Kerelene:
"Ko Rev. Hemi Make Wiremu me whakanoho ki te Waimate."
Parea ana, ma te Pihopa te tikanga mo tenei.
- Na te Rev. M. Taurere raua ko Enoka te Rore:
"Kia tohu#ia he kohi tahua ma ia kainga ma ia kainga."
Parea ana, ma tetahi komiti e whiriwhiri. Ko te komiti i whakaritea ko Revs. H. Papahia, M. Kapa, W. te Paa, W. Keretene. Ko te whakahoki a te komiti koia tenei:—Kaua tetahi kainga e ngakaukore ki te whakarite i te moni tahua i whakataua e te komiti i Peria i te tau 1904, i tohu#ia ai te moni ma ia kainga. Me kaha nga pariha ki te rapu huarahi e mama ai te taiatanga, o tenei mahi.
Whakaaetia ana.
- Na W. Nepia raua ko Pura Hori:
"He tono ki tenei hui kia puta he kupu whakamihi mo Rev. M. Taurere me te iwi katoa o Waimamaku mo te manaaki nui i nga mema o tenei hui."
Whakaaetia ana.
- Na Rev. M. Taurere raua ko Rev. H. Hokena:
"Kia puta he kupu mihi ma tenei hui mo Rev. Tiopira mo te aitua i pa nei ki a ia."
Whakaaetia ana.
- Na Rev. H. Papahia raua ko Rev. M. Taurere:
"Kia whakaurua te mihi a te komiti wahine, tane, o Waimamaku ki nga mema o tenei hui."
Whakaaetia ana.
Koia nei te mihi:—Te Pihopa o Akarana, nga minita, nga reimana, nga iwi i eke mai ki tenei marae, tena koutou. He nui te koa mo te mihi a te Pihopa i tae mai nei mo tenei hui, ahakoa i ngaro atu ia, e koa ana matou mo koutou katoa i hui mai nei. No reira enei kupu, kia ora te Pihopa, nga minita, nga reimana, te iwi katoa i roto i te Ariki.
- M. Kapa:
"E rua nga hui e perehitia nei, keihea te moni o te perehitanga o tetahi?"
whakahoki: Kia awhina tatou i a ratou.

Ko nga Mohi i kohia e te taha Maori o te Pihopatanga o Akarana i te Tau 1908.

Nga Motini A Te Hui I Tu Ki Hopuhopu.

- Na Rev. H. M. Ruarangi raua ko T. Paraone:
"Kia puta he whakapai ma tenei hui ki te whai-korero a te Tumuaki, a, e tono ana ki a perehitia."
Whakaaetia ana.
- Na Ihimaera Harape raua ko Rev. M. P. Kapa:
"Mo tetahi whenua kura, ko Kohanga te i#oa, he wahi i tonoa e te minita hei mahinga kai ma nga tamariki o te kura, i te mutunga o te kura ka hoki ano te whenua ki nga ta ngata ano nona whakaaetia ana. He inoi tenei na matou mo to matou whare-karakia kia whakaturia ano ki reira mo te whare-kura hoki mo a matou tamariki. Ko tenei inoi kia tukua ki te Komiti Tiaki whenua o te Pihopata nga."
Whakaaetia ana.
- Na A. R. Tekarawa raua ko Rev. J. T. Make Wiremu:
"He tono ki te Pihopa kia whakaarohia mai he minita mo matou hei noho tuturu ki Marepana takiwa o te Wairoa. Ki te kore e taea me whakarite kia rua kia toru ranei tae nga mai i roto i te marama."
Ma te Pihopa i whakarite.
- Na Ihimaera Harape raua ko Rev. M. Kapa:
"Kia whakaarohia kia whakahokia mai te pere o Koha nga i riro atu nei ki Waiuku."
Ma te Hokena e tuhituhi ki te minita o Waiuku.
- Na Ihimaera Harape raua ko Rev. T. Hapimana:
"Me tu te hui i te tau 1911 ki Koha nga."
Whakaaetia ana.
- Na Rev. M. Kapa raua ko Poari Riwai:

"Kia whakawhetai tenei hui kia Miss Latham mo tona kaha ki te awahina i te teneti hokohoko o Ngaruawahia hei awahina i nga mahi a te Hahi o te Taha Maori."

Whakaaetia ana.

- Na Poari Riwai raua ko Rev. T. Hapimana:

"Me puta he whakamoemiti ki nga tangata whenua ma ta ratou manaakitanga tenei hui."

Whakaaetia ana.

Nga Kohikohi A Te Hahi Mo Tenei Pihopatanga, Tau1907-1908.

Te Tino Toputanga.

Ko Nga Minita Me Nga Kai-Karakia Enei O Te Taha Maori O Te Pihopa-Tanga O Akarana, Hanuere 1, 1909.

Takiwa o Te Waimate:—Rev. W. H. Keretene.

- Waimate
Rawiri te Ruru
Hapeta Hau
Eruera Riwhi
- Te Ti, Mangonui
Teri Ngawati
Hapi Poti
- Ohaeawai
Ngawati Aperahama
R. T. Hara
Hirini Katene
P. H. Wetini
- Oromahoe
Hori Tane

Takiwa o Whangaroa:—Rev. H. N. Herewini.

- Matauri
Tau Hona
Hauira Pita
- Wainui
Hoani Weka
Wiremu Hare
Himaera Pawa
- Pupuke
Putete Heke
Wiremu Tanga
- Taakou
Pori Heremaia
Etana Erueti
- Touwai
Hemi Keepa Tupe
Wire Poata
Hemi Turetahi
Paora Hori

Takiwa o Kaikohe:—Rev. Matiu Kapa.

- Kaikohe
‡Wiremu Kapa
‡Moka Pou
- Te Iringa
‡Kereopa Putoto
‡Hori Rakete
‡Hou Hepata
- Mataraua
‡Hori Whiu
‡Heta Timoko
- Mangakahia
‡Hunia Ruwhiu
‡Hone Peti
‡Wiremu Kairau
- Otaua
‡Renata H. Kawere
‡Tai Ruwhiu
‡Ngapeka te Whata
- Tautoro
‡Hone Waipura

Takiwa o Ahipara:—Rev. Reihana Kamiti.

- Ahipara
‡Hoani Wiremu
‡Henare Rewi
‡Rameka H. Rewiti
‡Mehana Whaitua
‡Wire Paratene
‡Rawiri Iraia
- Ngatotoiti
‡Eriha piri Waata
‡Hemara Rawiri
‡Wiremu Kerehoma

Takiwa o Oruru:—Rev. Reihana Ngatote.

- Rangiawhia
‡Raharuhi Ihaia
‡Riwhi te Hinaki
‡Wiremu Hoani
‡Reihana Poharama
- Kenana
‡Huirama Tukariri
‡Akuhata Kaiapa
‡Pene Ngatote
- Taipa
‡Henare Wiremu Pikaahu
‡Rapihana Hetaraka
- Peria
‡Henare Kingi
‡Pereiha Tauhara
‡More Aperahama
‡Timoti Hetaraka
- Parapara
‡Wiki Pikaahu
‡Hira Tanguru
‡Eriha Kiriwi
‡Hori Raiti
- Wikitoria
‡Herepeti Karipa

Takiwa o Te Wairoa:—Rev. Wiki te Paa.

- Te Wharau
‣ Orikena Whakawahi
‣ Waaka te Huia
- Ripia
‣ Hemi Te Paa
- Parirauewha
‣ Hone Paraone
‣ W. Rokena
‣ H. Topia
- Te Kowhai
‣ Arapeta Paikea
- Taita
‣ Pera Netana
‣ Enoka Taoho
‣ Mika Haera
‣ Timi Maka

Takiwa o Paihia:—Rev. Pene Topi.

- Paihia
‣ Wiremu Pehikuru
‣ Hare te Rangi
- Taumarere
‣ Atimana Wharerau
- Karetu
‣ Mita te Tai
‣ Nepia Pomare
- Orauta
‣ Hone Mokeke
‣ Hone Toi
‣ Reweti Pomare
- Waiomio
‣ Hura Whatonga
‣ Roera Kopa
- Kororareka
‣ Hemi te Nana
- Waikare
‣ Haika Waaka
‣ Wiki Hori
‣ Kerehama Hori

Takiwa o Parengarenga:—Rev. T. Paerata.

- Te Kao
‣ Mutu Kapa
‣ Hohepa Kapa
- Te Hapua
‣ Waitai Tipene
‣ Murupaenga Rawiri
- Paua
‣ Weeri Tipene
‣ Paraone Whakaruru
- Ngatekawa
‣ Hare Raharuhi
- Tangoake
‣ Manuera Waata
‣ Hapi Takimoana
‣ Ereatara Takimoana

Takiwa o Hokianga:—Rev. M. T. Taurere.

- Waiparera
‣ Herewini te Toko

- Ruka Huru
- Heta Rawiri
- Kahi Tipene
- Patiki Herewini
- Ruka Herewini
- Poutawhera
- Eperaima Tohuora
- Hapeta te Puku
- Waikeri
- Aperahama Pukeroa
- Henare Aperahama
- Matiu Pukeroa
- Pura Hori
- Pakanae
- Meinata Karauna
- Hohua Taimnoa
- Tame Marae
- Waipoua
- Tari Kemara
- Pere Harawira
- Awarua Maihi
- Kokohuia
- Tango te Whata
- Taurau Toi
- Manukau
- R. Hui
- H. Karaka
- Kahu Wiripo
- Rapata Wiki
- Pawarenga
- K. Wikiriwhi Whatonga
- Mei Kereama
- Wepiha Pereene
- Waimamaku
- Reupene Tuoro
- Rapata te Huia
- Matene Naera
- Harowe Titore
- Iehu Moetara
- Hautapoki
- Anaru Ngawaka
- Herekino
- Hapurana Hoori
- Riki Parai
- Hare Huru
- Whirinaki
- Tai Riwhi
- Kereopa Paetau
- Eremana Paratene
- Tamahori Rawiri
- Takiwa o Kaitaia:—Rev. T. Paerata.
- Kareponia
- Matenga Komene
- Pukepoto
- Timoti Puhipi
- Ngarama Rapihana
- Rapihana te Maru
- Riapo Puhipi

- Kihirini te Morenga
  - Herepete Rapihana
  - Pamapuria
  - Rupene Himiona
  - Te Kiri Herora
  - Houhora
  - Henare Taumataiti
  - Hohepa Te Kaka
  - Awanui
  - Hakaraia Awarau
  - Etera Tararu
  - Paraone Tuwhare
  - Hakaraia Karaka
  - Kaitaia
  - Raniera Otene
  - Hoera Marupo
  - Aporo Waaka
  - Ngakahu
  - H. T. Harawira
  - Rangaunu
  - Aporo Waaka
- Takiwa o Whangarei:—Rev. H. M. Paerata.
- Pehiaweri
  - Parata Minarapa
  - Whakapara
  - Wereta Karaka
  - Horahora
  - Hone Wiremu
  - Ngaruahine
  - Matiu Harawira
  - Manaia
  - Te Rata Hikairo
  - Tutonu Mataitaua
  - Harataunga
  - E. Tuterangi
  - Haranui
  - Weneti Ruarangi
  - Orakei
  - Hone Arama
  - Whakatiwai
  - Waata Hangata
  - Paeroa
  - Kuhukuhu Erueti
  - Aotearoa
  - Pirimona Tuahangata
  - Te Karaka
  - Hone Te Rua
  - Taiharuru Pereka
  - Atahere Moanaroa
  - T. W. Rupapere
  - Hikutaia
  - Te Whetu Patara
  - Waiwarawara
  - Anaru Patara
  - Hori Taumuri
  - Puriri
  - Poari Riwai
  - Kohanga

- Ĥhimaera Harepe
- Ĥrueti Taiporutu
- Wairoa
- Ĥreweti Te Hatawira
- Te Tatawai
- Ĥheteraka Kaurupa
- Taupo
- Ĥhoera Nekewhenua
- Waitakaruru
- Ĥparaone Tiwai
- Ngararahuarau
- Ĥraturua Pukeariki
- Tuipa
- Ĥrawiri Piahana
- Waiaro
- Ĥngairo Pounana
- Hangatiki
- Ĥte Aoao Nunui
- Te Kuiti
- Ĥtahiopipiri te Maru
- Matangi
- Ĥte Moana te Whare
- Taupiri: Hopuhopu
- Ĥpiripi Pene
- Ĥraniera Kerehoma
- Ĥherewini Puhipi
- Ĥkameta Pou
- Rakarana
- Ĥaihe Mekomoko
- Ĥ. A. Moanaroa
- Waitoki
- Ĥrenata Tamati
- Ĥhimeona Hirawani
- Patikirau
- Ĥaihe Mekomoko
- Taumarunui
- Ĥte Manu Tuhaea
- Koputauaki
- Ĥhira Te Waara
- Papaaroha
- Ĥhohepa Kapene
- Pourewa
- Ĥw. Kawhena
- Ĥmaapi Pene
- Rangikahu
- Ĥwiniata Mauri
- Ĥ. R. Moanaroa
- Mangati
- Ĥtaiharuru Pereka
- Ngaruawahia
- Ĥpari Hori Whare
- Hokanui
- Ĥmanahe Hemopo
- Rangiriri
- Ĥhekiera
- Te Paina
- Ĥhira Rangitupuhi
- Te Hinau

- Tamati Wiremu
- Hoeatainui
- Ngaopo Hutuhutu
- Kawhia
- Mutu Teaki
- Parakiwai
- Te Whare Tamatera
- Tauwhare
- T. T. Rawhiti
- Waharoa
- Te Rapipi Tamihana
- Waiuku
- Ngaweka Tuhimate
- Kohekohe
- Te Ngaha.